

כעושה דבר חדש מימי ייאל דללא גזרו חללא היבאל דקאל עביר מוטבה צידים
ממא ולא גרמא דקיויל אלף במללכות דאוריותא עביר הוה דאקור הא
גרמא ברי.

פרק שלישי

בירחון קול תורס של שנת תרל"ד חובבת חרצ כהב הגלון מוכרל"פ פריס
בליט"א: הכצוי וסהדלקה של האלקטריא נעשים בדרך זה כי צהחוט
הזה אל תוך הצית צטרס הכנסו לתוך הזכוכית, הפסק יס צו ושני קלות
החוט מזה ומזה נכנסים לתוך חייורה כל תזה קטנה, וגלגל קטן יקוצ ציניהם
כשהוא מלופה בקרט מתכת על רחצו ועציו, וכשמקצצ את הגלגל הקטן הזה
וקרט הלפוי מכיון צין שני קלות החוטין הרי הלפוי הזה שעל הגלגל מחצר
במתכיותו את שני קלות החוטין וטשה לפוי קלר זה מעין גשר שהזרס עובר
עליו מחוט זה לקלה החוט שכנגדו ומיד מנוט להחוטין שבתוך הזכוכית ומדלקין
תיקף, וכשמקצצ שנית בגלגל הקטן אז יעצור הקרט המתכותו מכנגד החוטין
יקחם מעבר הזרס והאם נכבה, ולפ"ז יס לדון דצקצוצו להכפתוד שבתוך
המעריך חינו חללא גרמא בעלמא—זה המדליק את האלקטריא חינו עושה
דבר צנוף דבר המדלק חללא במזמין גשר או מקלק הגבר אשר דרך צו יעצור
הזרס, מקחצר מאד דלא עדיף מזרק הן ותריס צידו וצא חצר ונטלו דפטור
ואף שני קלוק התריס הוה עושה דרך למעצר החן ומה לי מפנה דרך
צקלוק ומה לי מקרצ גבר למעצר הזרס, ומכש"כ לעין כצוי שדומה ממא
לכלוק התריס שהרי גם כאן נוטל ומסלק המעצר שלא יעצור הזרס, ואם נאמר
דחינו חללא גרמא הרי גרס כצוי ציו"ט שרי עכ"ל. וכמו כן ראיתי צקי חור
חדש להרצ הגלון מוכרל"ז"ה מוילנא צדף ל"א. וצקי מנור דצם להרצ צין
שמעון ראש רצני מלרים שגס הם כתצו דלא חציב כי אם גרמא.

במרה אחל לצר את כל הענין מלאתי לנכון להעיר דאף אם כצוי ע"י
קצוצ כפפתור לא חציב כי אם גרמא מי"מ לאו כו"ט הוה דקצרו
הכו דגרס כצוי ציו"ט שרי אלף בלא צמקוס פקודא צכה"ג שהוא גורס
לכצות את האם הדולק כבה, ועיין צמג"א ס' תקי"ד שכתב להדיא דכמו דצשצת
לא שרי כי אם צמקוס פקודא ה"י ציו"ט, וכן הוה דעת הגר"ז צבו"ט שלו

שם הלכה ע"י וכן פסקו החיי אדם ובקיצור"ע. אמנם במשנ"צ בשע"ל כתב
 בשם המאמ"ר דאפשר דצו"ט שרי, והנה זה ודאי דהכא חשיב כשלא במקום
 פקידא כיון שלא הודלק ע"י מקרה אלא הוא עלמא בדליקו מתחילה וצדכ"ג
 נראה ללא חשיב כלל במקום פקידא, וכיון דאיכא נמי לספוקי דאפשר דאף
 המתירים לא התירו כי אם צהולת נר בשעה שאין הרוח שולט וכדומה משום
 דעכ"פ אין דרך כיצוי צדק, משא"כ אם דרך הכיצוי הוא לעולם ע"י גרמא
 דהא איכא ודאי למיחש לדעת האוסרים. ולפי"ז כד מקפדין לענין כצוי אי הוי
 מלאכה צידים או גרמא היינו רק לענין זה דאי חשיב גרמא שרי צין צו"ט וצין
 מה"ט אף במקום פקידא, משא"כ אי חשיב רק גרמא שרי צין צו"ט וצין
 בשבת צדכ"ג דחשיב מקום פקידא, משא"כ לענין הצערה צו"ט יש לקתפק
 ולומר דאי חשיב רק גרמא שרי נמי לבתחילה משום דאי איסור מוליד אם
 הוא רק מדרצנן י"ל דצדכ"ג לא גזרו ושרי אף לבתחילה.

ג י"ל להקדים עוד הקדמה קצרה שהיא יקוד לדברינו דלהלן, כי אף שעפ"י
 כללי ההלכה נראה שאין להתחשב כלל עם דברים שאין חושי האדם
 מרגישים אותם, מ"מ במאור זה של אלקטרי דעיקר התכוות האור הוא רק
 מחמת הזרם, וגם הוא דבר אשר חוש המישוש מרגיש בו, נראה דהזרם המכוון
 את האור חשיב כמו שמן שגור כיון שענינם גורמים הם להתכוות האור,
 ואף דשמן הוא עלמא דולק וכלה מחמת הלהב משא"כ זרם אלקטרי דאפשר
 שהוא אינו כלה ונשרף מחמת אורו של החוט, מ"מ יצוה לקמן דכיון דעכ"פ
 הוא מכוון את האור חשיב נמי כמו שמן.

ורפ"ז נראה דאף אם נאמר דאופן הכצוי וההדלקה שכתב הגר"פ
 שליט"א חשיב רק גרמא, מ"מ רוב הכפתורים שפותחים וקוגרים
 בהם את הזרם הם באופן זה, צתוך החלל שבו נתון גלגל הכפתור מחוברים
 שם שני קלות החוט בשני קפילים של נחשת שהם מעצירים דרך צם את
 הזרם כמו כל החוט, וכשהוא מקצב את הכפתור כדי להדליק הרי הוא
 מזיז צתחו ע"י הסבוב את הקפילים שהם קמוכים על דגלגל שהוא מלופה
 בצוכית שאינה מעצירה דרך צה את הזרם ומיד חוזרים הקפילים וטופלים
 על דגל המכתות של הגלגל ותנועת הזרם מתחלת מיד וא"כ הרי הוא עושה
 מעשה צידים שהוא מקרב צתחו את החוטים האלקטריים שהזרם צם דחשיב
 כמו מטה את השמן כלפי הנור, וכן כשהוא מקצב שנית כדי לכבות הוא
 מגזיז שוב צתחו את הקפילים ע"י סבוב המתכת של הגלגל ומיד חוזרים שוב
 הקפילים וקסמכים על הצוכית ונפסק הזרם, וא"כ הרי הוא מנתק צידיו ממש
 את החוטים שיש בהם זרם זה שהוא מכוון את האור, ומצוה צשו"ע אי"ח סי'
 תקי"ד דהמרחיק את השמן מן הפתילה חייב משום מכבה, וה"ל כאן.
אבר צאמת נראה דאף אם קדור הכצוי וההדלקה הוא באופן זה שע"י

הקצוב אינו נתייז כלל את חושי הזרם אלא שע"י קצוב ראשון של הדלקה הוא עושה רק גשר להעצרת הזרם וע"י קצוב שני הוא רק מקלקו, מ"מ לא דמי לקילוק תריס מחמת תרי טעמיי, חדא משום דהרחקת לפוי המתכת נמצין שני קלות החוט הוי כאלו הוא מפסיק בכחו את חושי הפתילה שהיא מושבת את השמן בצנר למקום השלהבת, דגם כאן השיב כל החוט הארוך שדרך צו עוצרים האלקטרוניס מהמרכז שבתהנה עד להחוט הדקיק שבתוך המנורה כפתילה אחת ארוכה שמעצירה את השמן למקום אש, וא"כ ע"י זה שהוא מרחיק את המתכת שצין שני קלות החוט ומעצירה לכנגד הרי הוא כמרחיק גוף הפתילה מהשמן דהא גם מתכת זו המתצרת את החושים הוי כמו פתילה עלמה.

ועוד נראה עפ"י דברי הרמב"ם שפסק בפ"ג מה' רולח ה"ע: וכן אם כצט עליו בתוך המים עד שלא נשאר צו כה לעלות ומת חייב, והוא הדין למינה ידו על פי חצרו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו והניחו צלינה או בחמה עד שמת, או שצנה עליו מקום עד שמונע ממנו הרוח—בכל אלו נהרג עליו שזה כמו שחנקו צידו, אבל הכופת את חצרו והניחו צרע עד שמת או שכפתו והניחו במקום שסוף הצלינה או החמה לצוא לשם וצאה והמיתתו או שכפה עליו גיגית או שפרע עליו את המעצירה—בכל אלו חין ממיתין אותו עכ"ל, ועיין בבק"מ שכתב: ומ"מ יש לתמוה מה צין כפה גיגית למה שכתב לעיל בצמוןך שאם צנה עליו מקום עד שמונע ממנו הרוח שהוא חייב, ושםא י"ל שהצונה עליו מקום מכל לדידיו קודם שיקתום הכותל האחרון כבר נתמעט הרוח וכשקתם הכותל הרביעי אז בלה הרוח ונתרצה ההצל שהמיתו ולפיכך חייב משא"כ בשכפה עליו גיגית, עכ"ל.

ובנות דברי הבק"מ להמעיין לעמ"ד היא זו: דבצונה עליו צית אז תיכף צהתחלת הצנין מתמעט כבר הרוח שבתוך הצית, ועדיין לא בלתה עוד מעשה הצונה, ולכך כיון דבשעה שהוא עוסק עוד בצנין הצית מרגיש כבר האדם את חקרן הרוח השיצא שפיר כמעשה צידים, משא"כ כפה עליו גיגית דעקב הכפיה הוא רק רגע אחד או שנים וא"כ בשעה שהאדם מתחיל להרגיש את חקרן הרוח בלתה כבר פעולת הכופה ולכך חשצין שפיר להך גיגית בתריס צין האדם והרוח, וכמו דאם קלק את התריס צפני מעצר הסך הוי רק גרמא ה"ג העמדת תריס שהוא מפסיק מפני הרוח כיון דבשעת הפעולה לא נעשה עדיין שום שנוי בגוף הנהרג השיב נמי גרמא ודו"ק.

אולם עדיין ל"ע דלכאורה קשה מאי הילוק איכא צין פתו במקום חמה דחייב לכפתו והניחו צרע דפטור, ולכאורה נראה אדרבה דאם מת

מחמת החמה לריך להחשב כאלו גרם הוא שהחמה תמיתנו והוי רק גרמא, משא"כ מיתת רעב ללא הוי ע"י זולתו אלא מגופו עלמו ומכיון שנעשה ע"י הכופת הוי כאלו המיתו הוא, ופירש רש"י בגמ' סנהדרין ע"ז, "משום דבשעה שכפתו אין כאן דבר הריגה והרעב צא מאליו זכולך וחזק לאחר זמן כל שעה ולא דמי לנמלס צמים ובאור דהכורג מזומן" עכ"ל, ובתוס' הוסיפו עוד ובתצו: דאפילו אם היה רעב כצד בשעה שכפתו כיון דאם לא היה מתחזק עליו הרעב לא היה מת בו"ל סוף רעב לצוא דלא דמי לכפתו צחמה שכבר נפלה עליו חמה שראוי למות בה עכ"ל.

אמנם כל זה נראה לדידכו ללא עשו חילוק זה בין צונה עליו בית לכופה עליו גיגית, אבל לדעת הר"מ ולפי באורו של הכס"מ נ"ע דהא חזינן דכפית גיגית הוי רק גרמא משום דהגיגית חשיב רק כתריס מפני הרוח ואפ"ה צנה עליו בית חייב, וע"כ דאף דגרמא הוא מ"מ כיון דבשעת מעשיו מרגיש כצד הנהרג את חקרן הרוח חייב, וא"כ ה"ג ברעב מיד בכפיתו בשעה שהוא אוחזו עוד צידו ומתעסק בו מתחזק עליו הרעב והוי כצונה עליו מקום דחייב, ואין סבירא לחלק בין רעב שאינו ממיתו כ"כ מהר לצונה עליו בית שהוא ממחר יותר את מיתתו, דהא משכחת גמי כגון שהיה כ"כ רעב עד שכמעט קרצ קלו למות וא"כ בשעה שהוא כופתו ומתעסק בו מתחזק עליו הרעב מאוד ונמלס שהוא ממחר יותר את מיתתו ואמאי פטור, וע"כ נראה דהיינו עעמא דפטור משום דמיתת רעב הוי כמת מעלמו משום דהכורג לא עשה מעשה כלל צגוף הנהרג אלא רק מנע אותו מלאכול דחשיב רק מניעת ההללה והוי שפיר גרמא, כמו נטל את הסממנין שצידו ולא הניחו לרפא את עלמו או שהוליא את הקולס שצתוך הצור ולא הניחו ללאת צו דחשיב להו צגמי גרמא משום דהוי רק מניעת הללה, וא"כ ה"ג כאן צנה עליו בית אמאי חייב והלא רק מנע ממנו את הרוח אבל לא עשה מעשה כלל צגוף הנהרג.

ורבן נ"ל דדעת הרמב"ם לחלק בין כפתו ומת ברעב לצונה עליו בית דגיון שאין לך לורך הכרחי שהאדם לריך לו כל רגע ורגע כמו הרוח ולורך זה הוא מצוי ומזומן לו תמיד ואינו לריך כלל לשום פעולה מלדו לשאיבת הרוח אלא לעולם הוא נמלס תמיד צתוך האויר והרוח הצריכים לו, ולכן נראה דחשציון ליה לאדם צתוך הרוח כמו דגים שצתוך הים וכמו דבשולה דג מן הים אמרו צמק' שצת דף ק"ז: דחייב גמי משום נטילת נשמה, והיינו משום דכיון שנטל אותו ממקום חיותו הוי כאלו המיתו צידים, ה"ג כאן הוי כאלו הוליא את האדם ממקום חיותו שהוא הרוח והכניס אותו למקום שאינו יכול לחיות, ומסתברא דאין לחלק בין עשה מעשה צגוף דג או האדם לציון עשה פעולתו צמניעת הרוח או המים משום דהרוח והאדם

השיצא בדבר אחד, ואמרו נמי המסתפק מן השמן שצנר הייצ משום מכבה ומשמש דכל ענין השיצ כצוי וחייב ולא מלינן בשום מקום שעשו חילוק בין הוליה צידים את השמן מן הכר או שעשה רק מחילה מפסקת בתוך הכר שלא ימשך השמן אחר הפתילה, ומסתברה לעולם הייצ משום מכבה וה"י הייצ כאן משום רולה, משא"כ מיתת רעב שהלחם אינו מלוי וקמוך לו להאדם תמיד כמו הרוח ולכך השיצ הלחם רק כהללה מן הרעבון ואם כפתו ואינו מניח לו לאכול הוי רק כאילו הוא מונע את הללתו וחשיצ שפיר גרמא.

ורפי"ן גראה דה"י צנ"ד צאור האלקטרי כיון שטיקור התכוות האור הוא מחמת הזרם הנמצא תמיד בתוך החוטים המחוברים למנורת האש שהם זורמים שם תמיד ממילא צלי שום מעשה, וא"כ חשיצ יחס הזרם להאור שבתוך הזכוכית כיוחס המים והרוח להאדם והדגים, ולכך אם פסק את הזרם ע"י העמדת תריס הוי כצונה עליו מקום עד שמגיע ממנו הרוח ובהעמדת מחילה נצדלת בתוך השמן דחייב וה"י כאן. ואף צורם מתחלף שהזרם אינו קבוע תמיד צהוט, מ"מ כיון שצנניה אחת שהיא אחת מששים צדקה מתהווה בהם הזרם חמשים פעמים, גראה ודאי דחשיצ כאילו הזרם קבוע שם תמיד כיון שאין אנו מרגישים כלל בהעדרו, ועוד דלא גרע משפופרת של צילה שהשמן מטפטף ממנה טיף טיף לתוך הכר ואפי"ה קוצר הרא"ש שאם הוא מקתפק מן השמן שבתוך השפופרת הייצ משום מכבה ואף לדעת החולקים מ"מ אם הוא לוקח את כל השפופרת עם השמן ונותן אותה ליד אחר קצרי נמי דחשיצ כצוי גמור כמבואר צפוקקים, אלמא דאף התם שאין השמן ששפופרת כ"כ מחובר להבליהבה שצנר ואפי"ה חשיצ כצוי כ"ש כאן שהזרם והאור קמיכי לגמרי אהדדי בתוך מעגל החוטים ודו"ק.

ונראה נמי דה"כ אם כפה קערה קטנה על הכר דכיון שהקערה היא קטנה מיד נכבה הכר חשיצ מכבה ממש ולא גרמא, והא דתנן במב' שבת קכ"א ע"א כופין קערה על גבי הכר צשציל שלא תאחוז בקורה דמשמש אפילו אם הקערה היא קטנה ל"ל דמיורי דוקא צכב"ג שאינו נוטל משה את כל הרוח דאיל"ה הייצ משום מכבה, וכן כתב המג"א צק' רע"ז סק"ט דלריך שיגציה מעט את הקערה ויניח מעט אויר תחתיה.

אבל לפי דברינו תחזור שוב קושית הכס"מ דמה טעם מחלק הרמב"ם בין צונה עליו מקום לכפית גיגית, וראיתי צק' אור שמה שכתב: "כפה עליו את הגיגית וכו' פירוש שכיון שהאוויר דוחקו וחונקו מתענגט באיבריו ומנענע מעט צכהו הגיגית ונפתח האוויר כמחט קידקית משא"כ צצנה עליו הייצ ועיין צכס"מ עכ"ל, ולענ"ד נראה דכוונת החילוק הוא משום דצכפית גיגית כיון שהאדם שבתוך הגיגית מגציה אותה מעט ונפתח האוויר אשר אם היתה הגיגית נשאתה כך לעולם לא היה מה, אלא דמיד חוזרת

הגיגית ונופלת שוב, ולכך אמרין דע"י הגזבה הגיגית נסתלקה כבר מעשה הכופה והוי כאלו הנהרג המית את עלמו, ואף דבא לידי מיתת זו ע"י פעולת הכופה מ"מ הוי רק גרמא.

ורפ"ז נראה לדעת האור שמח כ"ג הוא דכזוי האלקטריא הוי כמכבה ממש דבא לדבריו הרי זה דומה ממש לבונה עליו צית עד שמנע ממנו הרוח לחייב משום רליחה אף שהוא מת רק לאחר זמן, וכ"ש כאן שהכזוי נעשה מיד דחשיב מניעת הזרם כמו מניעת הרוח מן האדם וחייב ודאי משום מכבה.

ועוד נראה דהבא כיון שכל אורך החוט המתוח ממקום התחנה מחובר הוא למנורת האש ולכך אם הוא מעכב את זרם האלקטרי ע"י קצוב הכפתור הוי כמו הנית ידו על פי חצרו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות לחייב לכז"ע משום דעשה מעשה בגוף הנהרג, וגם כאן נראה דחשיב כמעשה בגוף החוט הדקיק שצתוך המנורה שהוא צוער, כיון שעשה את פעולת ההפסקה בדבר המחובר לו, ואף דהתם עשה מעשה צפה או בחוטם שהם עלמם חיים וגרם שגם הם ימותו על ידו משא"כ הבא, דמסתבר דאין לחלק בכך ובפרט לפי מ"ש הרא"ש במס' ביצה דף כ"ב ע"א יעו"ש.

ומיהו ל"ע קצת לדעת האור שמח חדא דהא נקט סתם גיגית דמשמע אף בגיגית כדבר מאלד שאף אם הוא מתנענע בתוך חלל הגיגית מ"מ אין האויר נפתח כלל, ועוד קשה דבגמ' קנהדרין ע"ז איתמר כפה עליו גיגית ופרע עליו את המעזיבה רבא ור' זירא חד אמר חייב וחד אמר פטור, ומשמע דטעם אחד לשניהם, ופרע עליו את המעזיבה היינו כגון שחיה אדם ישן בתוך הבית וע"י פריעת המעזיבה נכנסה שם הלנה, וטעמא דפטור הוא משום דהוי רק כקילוק התרים שהוא מעכב את מעצר הלנה, ולפי סדרת הא"ש חילוק גדול יש בין פריעת מעזיבה לכפה עליו גיגית ולא תלו כלל אהדדי.

ורבן נראה אדרבה דדעת רבנו הוא דמדקתני סתמא כופין קערה על גבי הגר משמע דבכל ענין שרי אף אם אינו מניח מעט אויר תחתיו וקופו ודאי שיכבה מחמת חסרון אויר ואפי"ה שרי משום דמייירי בקערה שהיא גדולה קצת דאין האש כבה מיד וחשיב גרמא כמו בכפה גיגית על האדם ומת, וכן משמע קצת מלשון הרמב"ם דפסקיו דה' שבת פ"ב ה"ד שכתב: מותר לעשות נחילה בכל הכלים כדי שלא תעבור הדליקה אפילו מלאים מים — אע"פ שבודאי מתבקעים ומכזים שגרם כזוי מותר, וכופין קערה על גבי הגר בשביל שלא תאחז בקורה עכ"ל, והדר נקט נמי דיני גרם כזוי אלמא דטעמא דכופין קערה הוא משום דחשיב גרם, ואף דלא נקט הרמב"ם טעמא דשרי מפני גרם כזוי לבתר דנקט נמי דין כפית קערה, מ"מ מדכתב בחר הכי ג"כ דיני גרמא משמע דהאי נמי משום גרמא הוא דשרי, ולכאורה נראה כן משום

דאיל"ה קשה מאי רבותא איכא הכא צדין זה של כפית קערה שלא תשרף הקורה, אמנם אם נאמר דמיירי שגם הכר נכבה חדוש גדול הוא, וגם ל"ל לפירוש זה דאחיה הכי משנה במאן דשרי גרם כצוי, ואפי"ה ניחא הא דכתב המג"א דלריך שיניה מעט חויר תחתיה משום דאל"כ איכא איקור גמור צקערה קטנה שהכר נכבה מיד, ועוד דאף אי חשיב רק גרמא מ"מ לא שרי כי אם במקום היזק או פקידא, ולפי"ז דכפית גיגית שרי גם צנר משום דחשיב רק גרמא הוא ולא כהא"ש דהא טעמא דידיה שייכא רק גבי אדם לענין רחילה ולא גבי נר לענין מלאכת שבת.

ומה שהקשיתי לעיל מכפתו והניחו במקום רעב, נראה דיש לחלק דבשלמא הניחו במקום חמה או לניה הלא החמה והלנה הם כבר צעולם, וצנה עליו צית נמי משום דמיד בתחילת הצנין מרגיש כבר האדם את חסרון הרוח, אבל ברעב אף דבשעת כפיתו מיד מתגבר עליו רעבונו מ"מ פטור כיון שהכפיתו עלמה אינה מעוררת כלל את הרעבון, דבשלמא אם הוא כופתו ומניחו במקום שגם אם היה לו מה לאכול אינו יכול לאכול דמי קלת לצנין צית, אבל הכא הכפיתו לאו כלום היא דהא גם במקום שהוא כפות אפשר לו לאכול אם רק יצאו לו אוכל, ואף אם ידיו כפותים מ"מ אפשר שיתחילו יאכלו אותו ולכך חשיב רק גרמא, ולפי"ז ניחא דטעמא דפרע את המעזיזה וכפה עליו גיגית דפטורים הוי מחמת הד טעמא משום דבשניהם הוי רק המעשה דצנר אחר ולא צנוף הנהרג. אמנם נראה דאף אם כפתו צפיו נמי חשיב רק גרמא ולא דמי למניעת רוח מאדם משום דהרוח הוא עיקר חיות האדם משא"כ מניעת מאכל חשיב רק במניעת הללה.

ולכאורה נראה לומר גם דעת הרמב"ם דמיתת רעב שאני דאע"פ שהתחיל צו הרעב מיד מ"מ לא דמי לכפתו בחמה או צלנה דחייב, לפי דברי הר"ן בחדושו שכתב דהא דכפתו בחמה ומת צלנה ומת דחייב דלריך לשער אם היתה צלוחת חמה וצלוחת לנה כדי להמית בשעת כפיתו כלומר שאם כפתו צקק קודם שנתחמם השמש כל לרכו פטור, משום דהוי ככפתו במקום סקוף חמה או לנה לצוא דפטור, ולפי"ז ניחא שפיר מאי דמחייב בכפתו בחמה וצלנה משום דכיון דיש צלוחת חמה וצלוחת לנה עלמה כדי להמית הו"ל ככבש עליו לתוך האור או לתוך המים דחייב אף אם לא מת מיד וה"ל כאן, משא"כ כפתו ומת ברעב אותו השיעור מן הרעב שהתחיל צו בשעת כפיתו אין צו עדיין כדי להמית אלא מוסיף הוא כל רגע עד שהוא ממיתו והרי זה דומה לכפתו במקום חמה צקק דפטור משום דהוי רק כסוף חמה או לנה לצוא דפטור וה"ל כאן.

אמנם לפי"ז קשה צנה עליו צית עד שמנע ממנו הרוח אמאי חייב והא התם נמי אותו ההבדל שהוא בשעה הראשונה אין צו כדי להמית אלא

שהוא מוסיף והולך עד שיביהו בו כדי להמית ואמאי חייב וכהו כונו כפתו ברעב ומת דפטור ואין לומר דבית שאין בו רוח חשוב כמו מקום אש או מים ומה התם חייב ה"נ כאן, דא"כ איך אמרו שם בגמ' תכתיים דרבא הוא דאמר דכפה עליו את הגיגית פטור, מהא דאמר רבא כפתו ומת ברעב פטור, ועיין בר"ן שכתב דמיתת רעב דמי למיתת הצלל שמיד צשעת כפיה בגיגית התחיל בו הצל שהוא מוסיף והולך עד כדי להמית, וכמו כן ברעב אותו השיעור מן הרעב שהתחיל בו צשעת כפיתו אין בו כדי להמית אלא מוסיף הוא וצא לו מחליו, ולפי ה"ל מאי ראיך היא, אלא ודאי דהרמב"ם לא חזיל כלל צשעת בר"ן דכפתו צחמה ומת דחייב היינו דוקא צלזכרים ולא צבקר אלא קוצר דככל ענין מחייב שפיר, ולפי"ז לריכס אנו שפיר לחילוק זה שכתבנו לעיל.*

ומאי דקשיא לן מהא דהמסתפק מן השמן שצנר דמחייב משום מכבה יש לומר דשאני נטילת שמן דחשיב טפי מעשה מומניעת הרוח דלית ביה ממש כלל, ועי"ל דשמן שצנר חשוב יותר גוף אחד עם האש מכמו הרוח והאדם משום דאין הרוח נכנס לתוך האדם כי אם ע"י מעשה קצת שהוא נושם באפיו ושואב את הרוח משא"כ שמן שהוא נמשך ממילא אחר הפתילה בלי שום מעשה כלל, והביא דלא יקוצ אדם שפופרת של צולה וכו' דאמרו בגמ' דהוא משום גזירה דלמא אתי לאיכתפוקי מייניה מפרש הרמב"ם דטעמא דאקור להסתפק הוא משום מוקצה ולא משום כבוי, וגם צלזכ"ה י"ל דשאני שבת דמלאכת מחשבת אקרה תורה.

ומורי הגאון הג' ר' אריה זלמן מלצר שליט"א אמר לי כי צספרו אכן האזל כתב ליישב את דברי הרמב"ם דיש להגיה ולמחוק את הנקודה המפסקת בין דין צנה עליו מקום לדין הקודם בקמוך לו, ועפ"י הגדה זו ניחא דהך כפתו דנקט הרמב"ם צתחילת הדין קאי גמי אצנה עליו מקום, ואף דבנין מקום לחודיה חשיב רק גרמא כמו אם כפה עליו גיגית, מ"מ כיון דקא עביד גמי מעשה צגוף הנהרג ע"י זה שכפתו חשיב רולח ממש, והביא ראייה לקצרה זו דגרמא צהדי מעשה חשיב כרליחה ממש מלשון הרמב"ם שם שכתב או "שהכניסו" למערה ועישן עליו או "שהכניסו" לבית והדליק עליו את הכר דמשמע דצהדלקת נר או עישון לחוד לא מיחייב מיתה ואפי"ה צהדי מעשה דקא עביד צגופיה דהיינו פעולת ההכנסה למערה או לבית חשיב כאילו הכרו צידים וה"נ כאן.

אבר ל"ע דמ"ט לא מיחייב צהדלקת נר לחוד ואף דהרמב"ם פליג על התוס' וקוצר דאף לר"י דקוצר אשו משום חליו גמי לא מיחייב מיתה, מ"מ הא הכא הוי כמו הלית צגופו של עבד ואף דלא החזיק בו את האש כל הזמן עד שמת ואפי"ה חייב מיתה אף לר"ל דק"ל אשו משום ממונו, וגם מתקצר דהדלקת נר צבית או עישון צמערה חשיב כמעשה צגוף האדם,

והביא דהמדליק את הגדים דשלהי פ' הכונס דלא חשיב אלא אש מיירי דוקא כגון שהדליק קמוך לו דלא הודלק הגדים אלא ע"י הולכת רוח, דאולי"ה בוי כמו מדליק את הצירח דמשלם על כל מה שצחכה משום דחשיב אדם המזיק ולא אש וה"נ כאן. ועוד דלפי דבריו ל"ע מ"ש דנקט הרמב"ם צנה עליו בית ולא נקט כפה עליו גיגית כלשונא דגמ' דידן, וצרכי עדויפא טפי משום דצנה ביה מודגש יותר החילוק בין כפתו או לא כפתו, וגם מורי שליט"א עלמו הרגוש דלפי דבריו ל"ע צהביא דאשקל עליה צדקא דמיא דהא התם גמי קא עבד מעשה צנה שכפתו והניחו במקום שאינו יכול לצרוח כמבואר בגמ' וברמב"ם, ואפי"ה לא מהייב אלא אם מת מכה ראשון ולא צנה שני משום דחשיב גרמא, ודוקא גדול הוא לחלק בין גרם זה לגרם אחר.

ורבן י"ל פירוש אחר בדעת הרמב"ם דקוצר דהאי דינא דכפה עליו גיגית דפליגי בה אמוראי בגמ' לא חייבי כלל צבה"ג שמנע ממנו רוח דאי צבה"ג חשיב רוחא ממש, אלא מיירי דומיא דפרע עליו את המעזיבה דמיירי כגון שמת צחמה או בלינה וה"נ מיירי כאן צבה"ג שמחמת הגיגית שכפה עליו אינו יכול להלך משם ונשאר כפות במקומו במקום חמה או לינה עד שמת, אלא דאי כפתו בגופו ממש חשיב שפיר מעשה צידים וחייב משא"כ כפה עליו גיגית דלא קא עבד מעשה כלל בצוף הנהרג עלמו חשיב שפיר גרמא ופטור, ומיירי שפיר בגיגית שיש צה רוח כגון שיש צה חור. וצזה מדוקדק יותר לשון הרמב"ם דדוקא גבי צנה עליו בית כחצ : "עד שמנע ממנו הרוח" וגבי כפה עליו גיגית נקט קתמא, והיינו משום דקאי אלעיל מיניה דמת צחמה או בלינה וה"נ כאן, וניחא גמי הא דלא נקט במקום צנין מקום כפית גיגית וכגון שאין צה רוח משום דלנה לשנות צכונה מלשון כפית גיגית שצגמ' דמיירי דוקא צבה"ג שלא מנע ממנו הרוח ולכן נקט צנה עליו מקום, ודו"ק.

אמנם צאמת נראה פשוט דדעת כל הפוסקים הוא דכפית קערה קטנה על גבי הנר ואינו מניח כלל צויר תחתיה חשיב מכבה גמור, ולישנא דמתניתין גמי משמע דמיירי שאינו גורם לכבוי הנר אלא רק מגין על הקורה שלא תאחז צה האש אבל לעולם הנר עלמו אינו כבה, ומה שהקשיתי לעיל דא"כ מאי רצותא איכא צדין זה ראיתי צערוך השלחן שכתב דאשמעינן דכלי ניעל אף לצורך דבר שאינו ניעל, ונראה דאף לרי' יצחק דאוסר דמוקי דך משנה בצריך למקומו מ"מ גם זה חדוש הוא דאם ניעל את הכלי לצורך דבר הנייעל רשאי הוא כבר לעלטלו לכל מקום שירצה אף לצורך דבר שאינו ניעל. אבל עכ"פ נראה דכבוי ע"י כפית קערה חשיב כבוי גמור, ואף לדעת רש"י דמפרש גבי כפה עליו גיגית צקנהדרין דמיירי כגון שמת מחמת ההבל, מ"מ צריך לחלק בין רציחה למלאכת שצת דשאני שצת דמלאכת מתשצת אסרה תורה, אלמא דאף דכפית הקערה חשיב רק כחריס צפני יקוד החמולי אשר

בלעדו לא יתכן כלל שום שלהבת ואפי"ה חשיב מכזה גמור, ה"י כאן הזרם שבתוך החוטים חשיב כמו יקוד החמולי ומה התם חשיב כצוי גמור ה"י כאן ואף כי לכאורה יש לחלק צין שלהבת שצנר שהתקשרותו עם יקוד החמולי הוא דבר שצטבע וכן האדם עם הרוח וכדומה, משא"כ זרם האלקטרי שחצרו עם החוט המאיר הוא רק באופן מלאכותי ע"י תחבולות בני אדם, מ"מ נלענ"ד דמסתבר הוא דאין לחלק משום כך. ולפי"ז נלענ"ד ודאי דכצוי מכונת הפרימוס ע"י פתיחת הברג שהוא כתרים צפני הרוח שהוא דוחף את הנפט לעלות למקום אש אשר לפי דעת הגאב"ד מוהר"פ שליט"א נלענ"ד דחשיב רק גרם כצוי, משא"כ לדברינו חשיב כאן כצוי גמור ודו"ק.

ג מה שכתב הגר"פ שליט"א דכצוי האלקטריא דומה ממש לסלוק התרים דמה לי אם ע"י הסלוק הוא עושה מעבר להחץ או שהוא מסלק את גשר המעבר שלא יעבור בו הזרם, לענ"ד אין דמיון זה כ"כ צרור, ועדיין ל"ע דהנה צנסהדרין ע"ז. צתוד"ה כפה וכו' כתבו אהא דכפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה דלא דמי לכפתו בחמה ולנה דחייב דהתם כבר אמו עליה מקודם חמה ולנה שיש צהן כדי להמית אצל הכא ליכא אלא הולך ומתחזק עליו ודמי לכפתו צרעצ שכתב יש רעצ מעט ותמיד מתחזק עכ"ל, ודבריהם ל"ע דאם כוונת הקושיא היתה גם מפרע מעזיבה א"כ מאי תרלו דהכא ליכא אלא שהולך ומתחזק, ואמאי והא חיירי נמי כגון שפרע את המעזיבה בשעה שיש כבר חמה ולנה שיש צהם כדי להמית, ואף אי הוי עיקר קושטם מכפה עליו גיגית מ"מ אכתי קשה מפרע את המעזיבה דמ"ש מכפתו צמקום חמה או לנה דחייב, וע"כ ל"ל דשאני התם שעשה מעשה צגוף הנהרג משא"כ הכא דפרע רק את המעזיבה ולא עשה מעשה כלל צגוף הנהרג הוי רק כסילוק התרים, וא"כ גם מכפה עליו את הגיגית נמי לא קשה דכמו דסילוק התרים מפני החמה לא חשיב מעשה צגוף הנהרג ה"י להיפך העמדת תרים צפני הרוח נמי לא חשיב מעשה ומאי קשיא לכו להתוס'.

ונראה דכפית גיגית סצרי התוס' דהוי כמו כפיתם שהוא עושה מעשה צגוף הנהרג משום דקצרי דאין שום חילוק צין אם הוא כופתו צגופו או שהוא כופה עליו גיגית דהאי נמי חשיב ככפיתו ולכן הקשו דהא הוי כמו כפתו צמקום חמה, ועל זה תרלו שפיר משום דאכתי ליתא בהורג והוי רק כקוף חמה או לנה לצוא וכמו שנתבאר היטב לעיל עפ"י שטת הר"ן דע"י הכפיה מתחיל ההצל מעט מעט לחנקו ודמי שפיר למת צרעצ דאותו הרעצ שהתחיל צו בשעת כפיתו לא היה צו כדי להמית אלא הולך ומתחזק עליו עד שהוא מת וא"כ הרעצ שהמיתו אה"כ אין זה אותו הרעצ שיהיה קודם.

אבר עכ"פ יש ללמוד מכאן דכפית גיגית חשיב מעשה טפי מפריעת מעזיבה

והיינו משום דפריעת מעויבה דהוי רק כקילוק התריס מתחמת
ההריגה אל התן או להחמיה, משא"כ העמיד עליו תריס כגון שכפה עליו גיגית
ומת ע"י שלילת הכוח השיב כאלו המיתו הוא, ואף דקו"ל בכפה עליו גיגית
כמאן דפוטר היינו מחמת טעמא אחרינא וכמו שנתבאר לעיל אבל אי לאו האי
טעמא חשיב כאלו המיתו הוא וא"כ ה"נ כאן חשיב מכבה גמור.

ועוד נראה דכל היבא שבמלאכה נעשית מיד תכוף לנעשיו חשיב מלאכה
צידים ולא גרמא, וכן נראה מדברי התוס' שם שהקשו: וא"ת מאי שנא
פרע מעויבה דפליגי בה אמוראי מתריס וצדקא דמיה צבה שני, וי"ל דהכא
חייב טפי כדמסיק דמתחיל ציה בשעתיה עכ"ל, פירוש דהחמיה והלגיה מתחילות
מיד משא"כ באשקל עליה צדקא דמיה יש הפסק שהוא ניכר לאדם העומד
ורואה בין המים הצאים מכה ראשון לאלו שבאים אחריהם מכה שני ולהכי
חשיב שפיר גרמא, ולפי"ז צ"ד צאלקטריא נראה דכיון דהכצוי וההצערה
נעשה מיד ואף דזרימות הזרם לאו מכחו הוא מ"מ כיון שמיד עם לחילת
האצבע על הכפתור נעשה המלאכה מיד הוי במלאכה צידים ממש, ואף דפרע
עליו את המעויבה קו"ל דפטור י"ל דהיינו דוקא התם דרק אתחילי הוא
דמתחיל משא"כ הכא צאלקטריא דכל המלאכה נגמרת מיד י"ל דמודו ציה כו"ע,
ולקמן נבאר בע"ה יותר.

עוד י"ל דלא הוי גרמא משום דכיון דצבצוב הכפתור הוא מחצר צמתכויותו
את שני קלות החוטין הוי כאילו הוא עושה מעשה צגוף החוטים עלמם
אף אם אינו מזה אותם כלל משום דפעולת החצור הוי כתיקון וכמעשה צגוף
החוטים שהוא עושה את השנים כאחד, ודבר זה נראה ודאי שאם היתה
פתילה דולקת בתוך השמן ונפסקה מעט צאמלעיתיה ולא שאצה היעב את השמן
וצא אחד וחצרה ע"י זה בפתק את מקום ההפסקה צפתילה אחרת דחשיב
ודאי כמצטיר צידים, וכן כשהוא מקצב שנית את הכפתור ומכבה הוי נמי
כמעשה צגוף החוטים ולא רק צחלקן המתכת שבצלקה הכפתור שהוא קצב
אותה לגד אחר, דאטו אחד בעשה נקב בצגד למר של חצרו וכי נתחייב הוא
לשלם רק דמי האמר כמלא פי הנקב ומה בגרם הפסד לכל הצגד הוי רק כגרמא
כיון שלא עשה צו מעשה, אלא ע"כ דאמרין דע"י מעשה הנקב הוי כאילו
קרע את כל הצגד, וא"כ ה"נ כאן חשיב כמכבה את גוף החוט עלמנו שהוא
מאיר כיון שכל אורך החוט חשוב כמו פתילה ששואצת זרם מהמרכז שצתחנה
דמקתצר דחביב כמו שמן.

וייש להביא קלת רחיה לדברינו מהא דקו"ל כשמואל דאמר צור שחייבה
עליו תורה להצלו וכ"ש לחצטו ול"ע דבשלמא הכלה קטצוד מעשה צידים
דמעיקרא לא היה חלל זה שאין צו רוח ועכשיו עשה הוא צחפירתו חלל הצור
שם צו כדי להמית, אבל לענין הצטא מ"מ דפליג ארצ דק"ל להצלו ולא לחצטו

משום דקרקע עולם הזיקתו וכתצו הראשונים הטעם משום דצחצט לא עשה מעשה כלל דהא גם מעיקרא היה חצט זה אלא שהיה מכוסה צעפר וא"כ הוי עפר זה כתרים צפני מקום החצט שהוא קרקעית הצור וזה שחפר את הצור הוי רק כנטל את התרים מפני החץ דפטור משום דהוי רק גרמא וא"כ מ"ט דשמואל דחולק, וע"כ י"ל דקוצר שמואל לכיון שכל הקרקע מחוצרת יחד אין הקרקע העליונה נחשבת רק כתרים אלא הוי כחלק מהקרקע התחתונה שהוא החצט והולאח העפר מהצור מיקרי מעשה בקרקעית הצור והוי גם החצט מעשה ידיה, לכיון שהתקלה נעשית מיד חשיב כאילו עשהו הוא, ואף רב דקוצר דצור שחייבה עליו תורה להצלו ולא לחצטו נראה נמי דהיינו דוקא משום דצור חדוש הוא ואין לך צו אלא חדושו דדריש מקרא דונפל עד שיפול דרך נפילה ואמרינן דדוקא הצלל דאית ציה מעשה טפי משום דאיבו הוא דקעציד ליה לגמרי ולא חצטא דאף דלא הוי גרמא נמש גרע מהצלל ולא נוכל למילף מיניה, אבל עכ"פ מוכח דבג"ד חשיב כצוי גמור ולא גרמא.

ומיהו אף לענין הדלקת האלקטריא נראה נמי דצשצת חשיב מצעיר גמור, ואף כי לכאורה י"ל דלא דמי למוקיף שמן צנר או למוקרב את הפתילה להשמן משום דהתם איבא צנר אש משא"כ כאן הוי רק כנותן פתילה כצויה לתוך השמן, ואף שהחוט שצתוך הזכוכית הוא מאיר מיד מ"מ י"ל שהדלקה אינה מתיחסת כלל למעשה האדם אלא למכונה זו שצתחנה שהיא יולדת את הזרם שהוא זורם לתוך החוט שצמנורת הזכוכית ומחמם אותו הרבה עד שהוא מאיר, וכעין זה כתצו התוס' צמס' סנהדרין ע"ז. וצ"ק נ"ז. דלא דמי השיך צו את הנחש לכפתו צחמה או צלנה דהתם החמה והלנה הם צנר צעולם משא"כ הארס למ"ד מעלמו הוא מקיא עדוין אין הארס צעולם, וא"כ ה"י כאן י"ל לכיון דליתא עדיין לאש הוי כמו סוף האש לצוא דחשיב גרמא, מ"מ נראה דלא דמי כלל דהתם אין הארס צעולם כלל משא"כ כאן הלא הזרם הוא מלוי תמיד צתוך המכונה שהיא יולדת אותו ואם חוט זה אינו מקצבלו ממנה מקצבלו אחר וא"כ נראה דלפי מה שצארנו דלחילה צכפתור כדי לחצר את החוטים חשיב כמעשה צגוף המנורה, נראה דמכונה זו שהיא יולדת את הזרם מעלמה צלי שום תנועת אדם הרי היא דומה לאש שהוא פולט חום דפשוט הוא דהמצויא גפרור צשצת למקום החם דמחייב משום מצעיר מפני שפעולת ההדלקה מתיחסת רק למעשה האדם שהציא את הגפרור למקום חם ולא לאש הפולט את החום, ה"י כאן לא המכונה מחממת את החוט שצמנורה אלא האדם שקרב אותו למקום הזרם דחשיב כמו חום וא"כ הייב שפיר משום מצעיר.

ובע"ז כתצ הרב הגאון מוהר"מ טוקלינסקי שליט"א צירחון הג"ל חוצרת ח' אך צדרך דוגמא הוא מדמי נדון זה לגניעת קלה אחד של מוט עץ

באש, שהיא נאחזת בו והולכת וצוערת עד הקלה השני. ואף כי אמת הוא שדמיון זה אינו נכון כלל דשאני מוט שהוא עלמו נשרף ולכך מתיחסת שפיר שריפת הקלה השני של המוט למעשיו כיוון שהוא נשרף מחמת חלק המוט שהאדם עלמו הדליקו, משא"כ כאן להצור המתכת חשיב רק כמו גשר, מ"מ נראה ודאי דאמת הוא דמאי דמחייב על שריפת הקלה השני של המוט אין זה מפני שהוא נשרף אח"כ מהקלה הראשון שהדלק ע"י האדם דא"כ הוי חשיב רק אש ולא אדם המזיק, אלא נראה דחשיב כאילו לקח את כל המוט והשליכו לתוך שריפת אש וה"ל כאן. [ובזכרוני חקוק כי ראיתי בראשונים שכתבו דהא דמוקמינן בגמ' ב"ק כ"ב: כגון שהלית בגופו של עבד לא צטין דוקא גופו ממש אלא אף אם הלית רק בצגדו נמי חשיב כמו הלית בגופו ממש, וא"כ כ"ש הכא צמזט שהוא גוף אחד] אלא אי איכא לדמויי להא דמוקמינן ליה לנזור נצוצ שצקלס אחד הוא פתוח וצקלס השני מונחת בו גפרית והלך אחד והטע את לזו הפתוח לנזור מלא עשן היוצא מן התנור דמסתבר דצכה"ל נמי חשיב כאילו הדליק צידים את הגפרית שצקלס השני ואף שלא עשה מעשה כלל צגוף הגפרית ולא הזזה כלל ממקומה, מ"מ נראה דכיון שעשה מעשה דצבר המחובר לה חשיב כפיר כאילו לקח את גוף הגפרית והדליקה בחום העשן, וה"ל כאן חשיב כאילו נגע את החוט שבמנורה במקום שהוא מתחמם ומאיר, ולפי"ז לחנם השיג עליו הרב מ. ליסמאן ה"ל צורחון הנ"ל חוצרת ט, וכתב עליו שהוא טועה בהחלט ודו"ק.

ונראה נמי דהנה צמג"ל צק' רנ"ב מסתפק באוקור טחינה בשבת אם האיקור דאורייתא הוא דוקא צמזמן צרהיים של יד שהוא בעלמו עושה את מלאכת הטחינה אבל צמותן חטים לרהיים של מים דהטחינה עלמה נעשית ממילא ע"י המים הוי רק איקור דרבנן או לא, וכבר האריכו בחקירה עמוקה זו כל גדולי האחרונים וטעין שם בהגהות אשל אברהם להגאון מוהר"ד מצוטטאטש שכתב דכמעט אין גם אחד שיקצר להלכה דהוי רק איקור דרבנן וכו"ע מודו דטחינה צרהיים של מים חייב סקילה כמו צרהיים של יד, ולפי"ז נראה דה"ל צנ"ד כיון דנחצאר דע"י זה שהוא מחצר צמתכיותו של הכפתור את שני החוטים חשיב כמעשה צגוף החיטים עלמס, א"כ אף אם נאמר דמלאכת ההדלקה מתיחסת למכונה שבתחנה מ"מ הוי כמו נתינת חטים לרהיים של מים דאף דהמלאכה נעשית ממילא ע"י המים מ"מ החליטו האחרונים דחשיב מלאכה דאורייתא וה"ל כאן. ונראה נמי דלפי מה שכתבאר לעיל דלהלכה צכפתור כדי לחצר את החוטים חשיב כמעשה צגוף המנורה ודמי למחצר את שני החוטים ע"י קציב הזכוכית עלמה, א"כ נראה דצכה"ל דמי ממש להעמדת עלוקה בשבת למזילת דם האדם שכתב המג"ל צק' שכ"ח ק"ק מ"ג שהוא איקור תורה ועיי"ש"ה בהגהות אבן העזר, וא"כ מאי מ"מ איכא צין אם טבע העלוקה הוא שהיא מוללת את הדם לנזון דהכא בהמתכת עושה שהזרם שבהחוט

הקמוץ לה נדחף דרך מתכת זו למקום אור דאין שום קצרה לחלק בין אם המלאכה היא ע"י מליצה או דחיפה כיוון דגם הכא חשיב כמעשה בגוף החוט הזרמי, ולא אמרו גרם כצוי מותר אלא היבא שאינו נותן את המים בצופן כזה שילכו תיכף מעטמם למקום הדליקה ולכבותה אלא כשהאור מתקרב אל המים אז הוא נכבה וצבה"ג חשיב גרמא משא"כ כאן הוי כמו העמדת עלוקה דחשיב מעשה והוי מלאכה.

וגם נלענ"ד דלא דמי כלל לעושה גשר שהגשר אינו עושה כי אם מעבר, משא"כ צנדון זה כיוון דעיינינו רואות שלא כל הגופים מובילים את הזרם, נראה דאלו המובילים חשיבי כמו אצן שואצת שיש זה קגולה זו שהיא מושכת אללה את הצרזל, וגם כאן טבע המתכת הוא שהיא שואצת את הזרם ומעבירו למרכזו או לצטן האדמה. ואף כי בעלי מדע זו משערים בזה טעמים אחרים מ"מ נראה דלקולא אין לקמוץ כלל על השערתם בענין זה, וא"כ נראה דחבור החוטים דמי ממע להעמדת עלוקה, ואף דלכאורה יש לחלק דהתם עיקר המלאכה היא המליצה עלמה משא"כ כאן לא שאיצת הזרם היא המלאכה כי אם הסתוות האור שלאח"כ, מ"מ נראה כיוון שמיד נעשה אור דמי למקרב גפרור למקום חם שמיד הוא נדלק דחשיב מצעיר גמור וה"ע כאן. ול"ע צהכנסה והולאה מרשות לרשות ע"י אצן שואצת אי חשיב כמלאכה בידיים או לא ודו"ק ביטב.

ואחר שצאנו כל זה נ"ל לבאר בארוכה האי כללא דאמרו בגמ' שבת דף ק"כ: דכתיב לא תעשה כל מלאכה ביום השבת דוקא עשיה הוא דאקור הא גרמא שרי, ומצואר שם בגמ' דכמו דאמרינן הכי גבי מלאכת שבת ה"ע לענין איסורא דמחיקת השם נמי דרשינן מקרא דלא תעשון כן לדי' חלקיכם עשיה הוא דאקור הא גרמא שרי ולכך הרי שהיה שם כתוב על צצרו יורד וטובל כדרכו עי"ה בגמ'. ולכאורה נראה דהיינו טעמא דחשיב טבילה זו רק גרמא ואף שצמחבון יורד הוא לתוך המים משום דעכ"פ לאו איבו הוא וקא מחיק לשם אלא הוא רק גורם שהמים ימחקו את השם, אבל אין זה נכון דמ"ש מדחפו לאדם בתוך המים ומת דחייב מיתה ואף דלאו איבו כרגו אלא רק גרם שיומת ע"י המים ואפי"ה חשיב רולח ממע ולא גרמא, וא"כ ה"ע כאן צירידתו לתוך המים הוי כאילו מחק הוא עצמו את השם, ודוחק לומר דשאי התם שהוא עושה מעשה בגוף האדם עצמו בזה שהוא דחפו או כצבו לתוך המים וחשיבא מעשה זו כהמתה בידיים, וה"ע כאן אם היה לוקח נייר שכתוב עליו שם ומשליכו לתוך המים ודאי דאיבא איסור מחיקת השם, משא"כ הכא דהוי רק ממילא ע"י זה שהוא יורד וטובל כדרכו וממילא השם נמחה, דהא מ"מ הוי פסיק רישא ואף דלא ניחא ליה מ"מ חילוק זה בין ניחא או לא ניחא לא אמרו אלא גבי שבת משום דצעינן דוקא מלאכת מחשבה משא"כ צשאר האיסורים,

ובכזה"ג גבי זקין נראה ודאי דחייב ולא חשיב גרמא, וא"כ מ"ש דלגבי איסור שבת דחמירא טפי ממנון חשבונן ליה רק גרמא ול"ע.

וראיתי ברש"א שכתב אהא דיוורד וטובל: „תמיהא לי דהא מכיון שהוא מכניס ידו במים ה"ז כמקרב את כיצויו, וי"ל דלא קרינן מקרב את כיצויו אלא בצעמין נותן מים בכלי שתחת הכר וא"כ צותן צלד הטלית שאליו צו האור משום דאם יפלו שם הנילוות או תגיע שם ליקח ודאי תכזה, אבל כאן אפשר דלא ימחק שאליו ודאי נמחק היינו כמשפסף שהרי הוא נותן ידו במים" עכ"ל. והנה נלעג"ד דאין לומר דלדעת הרש"א טעמא דשרי הוא מפני שאינו מתכוון ומיירי דוקא בכזה"ג שאין זה ודאי שימחק השם, דהא מבואר שם בגמ' דטעמא דשרי הוא משום דהוי גרמא ודריש הכי מקרא דלא תעשו וכו', ואי משום דהוי דבר שאינו מתכוון למה לי קרא, ואשכחן נמי במק' שבת קל"ג ע"א דפריך שם בגמ' הא למ"ל קרא דבר שאינו מתכוין הוא ודבר שאינו מתכוין מותר.

ונראה לי דהיינו טעמא דאי לאו קרא לא הוי שרי משום דבר שאינו מתכוון משום דהרש"א דכתב דאין זה ודאי שימחה היינו דוקא תיכף עם נתינת ידו לתוך המים דאז אם היה נמחק הוי כאילו הוא עלמו משפסף את השם ומוחקו, אבל לעולם מיירי גם באופן זה שאם ישבה בתוך המים ודאי שימחק ואפי"ה שרי, משום דכיון דצשעת מעשה ידיה דהיינו בניקתו לתוך המים לא הל עליו שם מוחק משום דהא אפשר לו עוד ללאת ולכך אף דפשע אח"כ ולא ילא הוי רק גרמא, ונראה דכל דבר שהאדם גמר כבר את מעשיו אלא דאפשר לאהדורי כגון אפית פת צשעת דאף דצשעת מעשה ידיה דהיינו הדצקה הפת לא נגמר עוד חיוצו דהא אפשר לו עוד לרדותו קודם שיקרנו פניו, מ"מ כיון דכלי שום מעשה מלדו נגמרת המלאכה מעלמה אז הוי עיקר חיוצו על תחילת המעשה דהיינו ההדצקה ואין אנו זריכים כלל ללרף לחיוצו את הטעם מפני שהיה לו להוריד ולא להוריד אלא דאם הוריד פער את עלמו אבל לא שקיצת חיוצו הוא גם מחמת שמנע מלהוריד, ולכך נראה דאם צשעת ההדצקה הזיד על המלאכה ולא השב אז להורידו קודם גמר אפיתו, ואחר שכבר הדציק מתחרט הוא על מעשיו ורואה כבר להוריד אלא שנאנס ואינו יכול להוריד אפי"ה נראה דחייב מיתה משום דמעשה ההורדה היא רק גורמת פטור, אבל לא צעיקן כלל לפשיעתו כדי להייצו כיון דעיקר חיוצו בא לו רק על מעשה ההדצקה.

ובפרט לפי החדוש הידוע של הנמ"י צפ"צ דמק' צ"ק שהק' למ"ד אשו משום חליו איך שרינן להדליק את הנרות עם השכבה וההדלקה הולכת ונגמרת צשעת והא הוי כאלו הצעירה הוא עלמו צשעת, ומתוך צזה"ל: „כי נעוין צמילתא שפיר לא קשיא לן שהרי חיוצו משום חליו כזורק החץ

שבעה שילא החן מתחת ידו צאותה שעה נעשה הכל ולא חשצין ליה מעשה
 דמכאן ולהבא, דאי חשצין ליה הוי לן למיפטריה משום דאנוס הוא שאין צידו
 להחזירה, ובי"ג אילו מת קודם שהספיק להדליק את הגדים ודאי משתלם ניזק
 מאחריות נכסים דידיה דהא קרי כאן כי תלא אש שלם ישלם ואמאי מתחייב
 הרי מת ומת לאו צר חיובא הוא, אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא
 צידים חשצין ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשצין ליה,
 וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה צידים
 צבכא עידינא דלית ציה איקור חשיב" עכ"ל, ומ"מ לע"ג בתוס' שבת דף ד. ד
 צד"ה קודם וכו' שכתבו שם דאם לא התירו לו לרדות את הפת שהצדיק צעצת
 לא מחייב סקילה על ההצדקה כיון שמה שאינו מרדה הוא מפני שרצון הוא
 דאקרי ליה למיעצד הכי והוי אנוס עפ"י חכמים עיי"ש"ה, ולבאורה מוכח מזה
 דלא כדברינו, ויש לחלק* ול"ע.

אבר עכ"פ התם מיד כשהצדיק את הפת כלו ליה מעשיו ולכך שפיר חייב
 ואף דהא דאינו מוריד אח"כ הוב' רק גרמא, משום דאין החיוב על
 זה שאינו מוריד אלא על מעשה ההצדקה, משא"כ צאדם שהוא עלמא נכנס
 לתוך המים דחשצין לירידתו לתוך המים במחיקה, נראה דאין החיוב צא
 דוקא על תחילת הכניסה אלא החיוב הוא על כל הזמן שהוא שוכה בתוך המים
 ואינו יולא משם ועיי"ז נמחק השם והא הוי שפיר גרמא. ומסתברא דצבכ"ג
 מודי כו"ע היכי דצתחילה ירד לתוך המים צכוונה ע"מ ללאת מיד ואח"כ פשע
 ונשאר עומד שם ולא ילא עד שנמחק השם, דאף דגצי רליחה קיי"ל דאף אם
 היה מתחילה בתוך המים והוא כצשו שם ולא הגיח לו ללאת דחייב מיתה, היינו
 דוקא משום דהתם רצי קרא דמלמלס נמי חייב משא"כ גצי שבת צעינן דומיא
 דמלאכת המשכן ומלמלס לא השיב כמעשה, וגצי מחיקת השם נמי קצרי בגמי
 דצעינן מעשה גמור וצבכ"ג חשיב רק גרמא, ולפי"ז נראה דאף אם גס צתחילה
 ירד לתוך המים ע"מ לשהות שם, מ"מ צמעשה הכניסה עלמה לא חשיב עדיין
 מחיקת שם כיון דעכ"פ אפשר לו עוד לעלות, ואם צאנו לחייבו לריכים אנו
 לצרף גס פשיעה זו שהיה לו לעלות ולא עלה והא לאו מעשה צידים הוא אלא
 הוי כמלמלס את השם לתוך המים דחשיב רק גרמא, והוי הכא כמו דחפו
 לאדם לתוך הצור וסולם צצור דאפילו קדם הוא וקלקו פטור משום דצעידינא
 דשדייה ה' יכול לעלות ומה שקלק אח"כ את הקולם הוי רק גרמא,
 ובי"ג כאן. **

ובזה תתישב קושית הנו"צ צמהדו"ת חא"ח ק' י"ז שתמה מהא דמגילה דף כ"ז
 ע"צ ס"ת שצלה גוזזין אותו צקצר ת"ח ומסקינן שם דלריך כלי חרס
 למען יעמוד ימים רבים, וא"כ מוכח דאקור לגרוס מחיקת השם הואיל ולריך לכלי
 חרס וקותר לקוגיא זו דשבת ול"ע עכ"ל, וגם ראיתי צשו"ת מהר"מ שו"ק
 * דוקא אם רוצה לרדות ואין מניחים לו אז הוא דפטור, משא"כ אם נרדם והוא אנוס
 מפני שהוא ישן שפיר חייב.

** עיי' הערות בסוף הספר.

בחאו"ה ק' קט"ז שהק' על הש"ס דמכות י"א ע"א דקאמר שם דדוד המלך ע"ה כשכרה שיתין מספקא ליה אי רשאי למיכתב שם אחספא למשדי לימא, וקשה הא אמרינן בשבת ק"כ ע"ב דלטבול צמים ושם כתוב עליו הוי רק גרם מחיקה ושרי, ולפי דברינו ניהא דהתם מיד בשעת זריקת השם לתוך המים או גניחתו לתוך הקבר הוי כאלו הוא מאבד את השם בידים ממש, דהא הוי כמו זריקת אדם לתוך המים או האור דחשיב רוחה גמור וכו"ג כאן חשיב מוחק, משא"כ צהיה שם כתוב על צפרו לא אפשר לחייבו על הכניסה כיון דלא אפשר עוד שיעלה, ומה שפשע אח"כ ולא עלה הוי רק כמחללים ולגבי איסור שבת או מחיקת השם הוי רק גרמא ושרי.

ורא דמי להא דכתב המל"מ בקופ"ג מביאת מקדש בדעת הר"מ והתוס' דכל שתחילת הדבר היה ע"י מעשה אף שיהיה צהיתר חשיב כמעשה אף אם נעשה אח"כ האיסור בלתי שום מעשה, ומש"ה כתבו התוס' נזיר שכתבם לבית הקצרות בשירה תיבה ומגדל וצא חצרו ופרע מעליו מעזיבה דלוקה על השכיה גם למ"ד לאו שאין צו מעשה אין לוקין עליו ואף ע"פ שאין מעשה בשכיה מ"מ כיון שתחלת צוהתו לבית הקצרות היתה ע"י מעשה ועכשו נמי הרי צידו לצרוש מן הטומאה ואינו פורש חשיב גם השכיה כמעשה, דשאיני התם דעכ"פ הוא עלמו עובר על הלאו דטומאה אלא דהוי רק שלא ע"י מעשה ולענין כך קני שפיר צהא דתחילת העצירה הוי ע"י מעשה, משא"כ הכא דרחמנא אמר עשה הוא דאיסור הא גרמא שרי אין כאן איסור כלל, ולקמן מפורר יותר.

אמנם לבאורי נראה דצכה"ג נמי נזקין חשיב אדם המזיק ולא גרמא אף אם גם מתחילה לא היה ע"י מעשה, דאמר רבא צפ' המניח דף ל"א ע"א ראשון חייב צנזקי שני צין צנזקי גופו וצין צנזקי ממנו, ופרשו בתוס' צין צנזקי גופו וצין צנזקי ממנו דשני כשהזקן צגופו של ראשון משום דפושע הוא כיון דמנפשים נפיל הוי אדם המזיק ואף לרבנן דק"ל נתקל לאו פושע מ"מ חשיב פושע משום שיהיה לו לעמוד או להזכיר, אלמא דאף דאיכו לא עשה מעשה ההזקק אלא ההזקק הוא שנתקל בו והזקק ע"י עלמו אפ"ה חשיב אדם המזיק, ואין לומר דטעמא דחייב הוא משום חיוצ שמירה שחייב הוא לשמור את עלמו דלא גרע הוא עלמו מאבדו סבינו ומשאו שהניחן צרה"ר דחייב, דא"כ הוי רק צור ופטור אכלים ואמאי חייב הכא חזקי ממנו דשני, ועיי"ש בתוס' שהציוו ראיה לזה מהא דאם עמד צעל הקורה דחייב על נזקי חצית של חצרו אלמא דחשיב אדם המזיק ולא צור, הרי דטעמא דהיה לו לעמוד מהחשיב ליה כאדם המזיק ומ"ש הכא דאף דפשע שיהיה לו לעלות מן המים ולא עלה ואפ"ה חשיב רק גרמא.

ונראה דלא דמי דשאני התם דמ"מ הוי הכיזק ע"י גופו ולכך חשיב אדם המזיק, משא"כ הכא דלאו צשרו הוא דקא מחיק לשם אלא דע"י עמידתו מוחקים המים את השם ולכך חשיב שפיר רק גרמא. ולפי"ז לכאורה נראה דאם אחד עומד בשבת ומחזיק צידו אש ובא אחר והתקרב אליו עם קדירתו ובשלו נגד אש זה שחצרו אוחזו דשניהם חייבים מיתה דלא מיבעיא זה שהתקרב דלגבי ידיה הוי ככל הנחת קדירה ע"ג האש דחשיב בשול אלא דאוחז האש נמי חייב משום דכיון דיכול לילך משם ואינו הולך הוי כמבשל בידיים ממש*, וכמו התם דאם נשברה חציתו של חצרו צקורה שצידו דחשיב אדם המזיק משום טעמא דהיה לו להזהיר ה"נ חשיב כאן מבשל, וכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים מיתה, ואפשר גם להסתפק באחד שפשע ועמד צרה"ר ובא אחר ונתקל בו בשבת ונעשה בו חצורה אם נתחייב העומד משום עושה חצורה, ככה"ג דמתחלה נתכון לכך דחשיב נמי מלאכת מחשבת.

אמנם נראה דאף דלענין נזקין ככה"ג חשיב אדם המזיק מ"מ לענין שבת פטור, דהקשו התוס' בטהרה"ר ע"ז ע"א צד"ה סוף חמה וכו' דנפלה סבין מידו ושחט אמאי שחיטתו פקולה וליהוי כי הפילה הוא למ"ד אשו משום חליו, אם לא נחלק בשחיטה, וי"ל קצרה לחלק דלכאורה קשה לר"י דקוצר דטעמא דחייב רחמנא באש הוא משום דחשיב כמו חליו דאזלא מכחו ממש וחייב נמי צמיחה וצד' דברים, וא"כ מ"ש דפטור מהולכת רוח שאינה מלויה, והא נפל מן הגג צרוח שאינה מלויה והזיק חייב משום דאדם מועד לעולם גם על רוח שאינה מלויה מפני שהוא קרוב לפשיעה וא"כ מ"ש גבי אש דפטור, ואין לומר דשאני התם דכיון דהכיזק נעשה ע"י גופו ממש ולכך הוא חייב מפני שהיה לו להתגבר גם נגד רוח שאינה מלויה משא"כ הכא גבי אש י"ל שפיר דעל שעת הנחת האש אי אפשר לחייבו משום דאינו מחויב כלל להעלות על דעתו למיחש מפני רוח שאינה מלויה, ולצטר שכיח כבר את האש תו לא חשיב חליו כיון דבשעת הנחתו לא הוי חשיב חליו כדאיתא בצ"ק דף כ"ג. משום דלא מקטצר כלל לחייבו שיתחזק גם נגד הרוח, ומפורש כתב כן השטמ"ק בשלהי פ"צ דמס' צ"ק וז"ל: נפל צרוח שאינה מלויה חייב ואע"ג דאונס הוא מ"מ היה לו לשמור עצמו שלא לעלות עכ"ל, אלמא דטעמא דחייב הוא לא על שעת נפילתו מהגג דאז חנוק הוא אלא על פשיעה זו שעלה על הגג משום דהוי ליה לאקוקי אדעתיה שמה יצוא רוח שאינה מלויה וא"כ ה"נ גבי אש אמאי פטריה רחמנא על רוח שאינה מלויה והא גם הכא פשע בשעת הנחה כמו התם בשעה שעלה [ואפשר דלא שייך חליו כי אם כשאינו מחוסר שום מעשה בשעת הנחת האש כגון שגם רוח מלויה מוליכתו דלא חשיב כ"כ מעשה משא"כ אם לריך לרוח שאינה מלויה הא לא חשיב חליו].

ולכן י"ל ודאי דחייבא דאש דהוי לר' יוחנן משום חליו היינו דוקא מחמת

חיוצ שמירה דרמיה רחמנא עליה, ולפי הס"ד צגמ' דר"י דס"ל אשו משום חליו לית ליה משום ממנוי נ"ל ביאור זה, דקשיא ליה לר"י דחיוצ שמירה מחמת שהוא ממנוי שייכא דוקא צמילתא דאית ציה ממנא אצל אי לית ציה ממנא אין לנו לחייבו אלא ע"י זה שפעולתו גרמה היזק וא"כ הוי רק גרמא בעלמא, וחזינן נמי דאמרו צגמ' שני דברים חזינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו ואלו הן צור צרה"ר וחמץ משש שעות ולמעלה, ולכאורה הדברים נריכים ביאור דבעלמא חמץ ל"ל דגזיה"כ הוא דחשיב בשלו דאיל"ה אלא חשיב ככל איסוריה"ש הן הפקר א"כ מ"ט עבר אצל יראה וזה לא הזכיר הכתוב אלא על חמץ שלו, אצל צור צרה"ר מנלן דחשיב בשלו ודלמא חיוצו הוא רק משום מעשה התקלה שעשה מכשול צרה"ר אצל מנלן דהצור חשיב בשלו, ושמעתי שכבר נתקשו צה רבים.

ורענ"ד נראה שהוא פשוט דכל דלא הוי שלו אלא חיוצ רק עבור מעשה התקלה שעשה קודם, חשיב רק גרמא כמו הפורץ גדר צפני צהמת חצרו ואף דצפריתו הוא מקלקל את שמירת הפרה מ"מ חשיב רק גרמא, משום דלא קעציד מעשה צגוף הפרה, וא"כ ה"י צכל נזקי ממנוי אש צחנו לחייבו מחמת פשיטתו שלא נעל את הדלת כראוי הוי רק גרמא אלא טעמא דחייב הוא משום שלא שמר את שורו ולא על פתיחת הדלת, ולכך גם צצור נריכים דוקא לטעמא דנחייב צשמירת הצור כאלו הוא שלו דאיל"ה הוי רק גרמא, וחיינו דאמרו דעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, ומשום כך קוצר ר' יוחנן דאש הלוק הוא מכל נזקי ממנוי שההיזק חינוי נעשה כי אש ע"י מעשה שממנוי עושה כמו קרן שן ורגל משא"כ אש דלא אפשר לייחס את מעשה ההיזק לגוף האש כיון דלא צר נעשה ולאו צר כוונה הוא, ולכך חשיב שפיר כחליו דאזלי מבחו דהא גם מה שהחץ הולך למרחוק ע"י כחו לריך הוא ג"כ לקיוע מטבע בידוע: וה"י כאן כח אחר דמטורב צו הוי רק לקרב את האש אל הגדים אצל צעלם ההיזק חינוי מקייעו כלל.

ורפ"ז נ"ל בני הדושים, א. דאש היזק השור דרך הילוכו כגון שדרס דרך הילוכו על פכים קטנים ושצרים, צאופן כזה שאין ליחס כלל את פעולת ההיזק לרצון השור, וגם לא מחמת חיותו כמו רגל שהיזקה דרך הילוכה אלא עיקר ההיזק היה רק מחמת הכווד הטבעי של השור, צבה"ג נראה דחשיב שורו כאשו דאטו משום דאית ציה ממנא ושייכא ציה נמי חיוצ שמירה גרע טפי, דנראה דגם אש שאמרו עליו צגמ' דלית ציה ממנא חיינו דוקא השלכצת ולא הגחלת עצמו, ואף לדעת רש"י צצ"ק דף ו' וצפ"צ צדף י"ט: דאש צא תרנגול ונטל דליל של אדם והיזק לא מחייב כלל צעל דליל משום אש חיינו דוקא התיס משום דההיזק הוא מחמת כח התרנגול וחשיב כאילו התרנגול הוא דאזיק, משא"כ אש התרנגול עשה רק פעולת ההולכה לצד נראה דחייב, דהא שלח ציד חש"ו

נמי חייב ומ"ש מתרגול ח"ו כדאמרן, וא"כ ה"י כאן אם החק השור הוא מחמת כוזבו נראה דחשיב כמו אש, ולר"י דק"ל אשו משום חליו חשיב נמי צב"ג כאדם המזיק³. ב. דאף לדעת התוס' דמחייבי לצעל הדליל משום אש מ"מ חשיב רק ממנו ולא חליו, כיון דההיזק נעשה ע"י כח התרגול ומאי דמחייב צעל הדליל הוי רק מחמת חיוצ שמירה דלא חשיב אלא כהיזק שממנו עושה ולא חליו, דאילת"ה קרן שן ורגל ליחייבי נמי צארצעה דברים משום אש, דהא קרן תמה נמי אף דמשונה היא מ"מ לא גרע מרוח שאינה מלויה בדמוכה מהא דשומר חנם נכנס תחת הצעלים להתחייב גם צפלגא נזקא של קרן תם, ועוד דאילת"ה שור תם שדחף את חצרו לצור אמאי מחייב גם צעל הצור והלא צור הוא מארצעה דברים שהחורה מיעטה בשמירתן, אלא ודאי דאף דמשונה הוא מ"מ חשוב כרוח מלויה לגבי היזק הצור כיון שההיזק עלמו לאו משונה הוא, וא"כ ע"כ ל"ל כדאמרן, ול"ע צפ"י הכונס דף נ"ז ע"צ ודו"ק.

אמנם דבר זה נראה ודאי דאף לר"י דק"ל דאשו חשיב כמו חליו מ"מ אלמלי לא חדשה החורה דאיכא חיוצ שמירה גם צאש לא היה חשוב כלל כמו חליו וכיה פטור לגמרי ורק מחמת חיוצ שמירה שחייבו הכתוב מיחסיס אלו את הדלקת הגדיש שצקוף לפשיעתו מעיקרא דהיינו על הנחתו את האש במקום שרוח מלויה יכולה להוליכו, משא"כ אם לא יוכל להזיק ע"י רוח מלויה דפטרתו החורה משמירה לא חשיב כלל אדם המזיק, ומ"מ פריך הגמ' שפיר דלר"י אמאי פטור אטמון משום דאין לומר דלענין טמון ליתא עליו חיוצ שמירה דמ"מ כיון דלענין גוף הגדיש הוי כאילו הוא עלמו הדליקו חשיב נמי כאדם המזיק גם על מה שהוא טמון בגדיש, [ועפ"י דבריו י"ל נמי דצמשה ראשונה שצמק³ צ"ק דתן המצעה והבצער איירי נמי צאש שלא כלו ליה חליו, ואפ"י לא קשה כלל קושית האחרונים דא"כ היינו אדם המזיק והא תני ליה מצעה למאן דסובר מצעה זה אדם משום דמ"מ אי לאו חיוצ שמירה לא חשיב כלל אדם המזיק ולריך שפיר התנא לאשמעינן דאיכא חיוצ שמירה גם צאש, וצוה תתישב ברצה תמיבות ודקדוקים שתמכו שם האחרונים]. ולפ"י נוחא דגבי שחיטה דלא שייכא כלל חיוצ שמירה לגבי דין שחיטה פרה חשיב שפיר כנשחטה מעלמה ולא ע"י אדם. **

ועפ"י י"ל דאם עמד צרה"ר וצא אחר ונתקל בו בשבת דלא מחייב משום חבורה בשבת אף אם מעיקרא נתכון לכך, משום דחיוצ שמירה לא שייכא אלא לענין מיתה או נזקין משא"כ גבי שבת דליכא שמירה שלא יעשה מלאכה ציום השבת אלא לריך רק שהוא לא יעשה ולכך אין זה כמעשה צידים, וניחא נמי דלא דמי מחיקת השם לנזקין כיון דגם התם גלי קרא עשה הוא דאסור הא גרמא שרי ממילא אינו חייב מחמת לאו דמחיקת השם ללאח מן המים ולהכי לא חשיב כאילו מחקו הוא והוי רק גרמא, משא"כ לענין נזקין

* אם הביא את השור ממקום שהיה שמור. לאחר שנדפס מחדש הספר החשוב אמרי משה ראיתי שהאריך בזה.

** כן מבואר גם בחידושי הר"ן שם בסנהדרין ע"ז, אבל עכ"פ דעת התוס' אינו כן.

אף אם לא נעשה ההיזק ע"י גופו ממש וכגון שהיה לבוש צגדים יקרים שע"י שהיה זמן גדול בתוך המים הם מתקלקלים ע"י המים, אפ"כ חשיב שפיר אדם המזיק ולא גרמא.

ורפ"ז נראה נמי דאם היה שורו מונח צרה"ר וצא אחר והזיק בו דחייב רק משום צור ולא משום שור, ואין לומר דכמו דגבי אדם צכה"ג חשיב אדם המזיק כמו שנתבאר, ה"נ חשיב כאן שור ולא צור וחייב ננוי אכלים, דלא דמי דדוקא גבי אדם שיש בו דעת חשיב שפיר מחמת הפשיעה כאילו הוא עלמו הזיק, משא"כ שור דלאו בר דעת הוא ומחייבין רק לבעלים על שפשע בשמירתו והואיל ונעשה ההיזק דרך הנחתו חשיב שפיר שור זה באצטו סכינו ומשאו המונחין צרה"ר דחשיב צור וה"ג כאן, ועיין היטב בהגהות חשק שלמה צ"ק דף ל"ב. ודו"ק.

ואין להקשות על קצרה זו שכתבנו דחויבא דאש דחשיב כמו חליו הוא רק רק מחמת חיוצ שמירה, ועפ"ז עשינו חילוק בין שחיטה ושצת ומחיקת השם לנזיקין, דא"כ מאי קא קשיא ליה להנמ"י צמק' צ"ק לר"י דאשו משום חליו איך מדליקין את הגדות צע"ש עם השכה והן דולקות בשצת דהא הוי כאילו הוא עלמו מדליקין בשצת, ולפי דברינו לכאורה לא קשיא כלל משום דשאני שצת דלא שייכא ציה חיוצ שמירה ולכך לא חשיב כאילו הדליקין הוא אלא הוי שפיר כדולקות מעלמן, דלעני"ד נראה דאף דמלשון הנמ"י משמע דקשיא לו רק לר"י מ"מ נראה דרק לרווחא דמילתא נקט הכי אצל איכ"נ דקשה גם לר"ל, משום דפלוגתא דר"י ור"ל נראה דהוי רק צמדליק אש בתוך שלו וכלכה ודלקה בתוך של חצרו אצל מדליק את הגדיש עלמו דהוי כמו להיות בגופו של עצד ודאי דחשיב כאילו הוא עושה את כל ההיזק וחשיב חליו לכ"ע, ולא פליגי אלא צאש שכה אחר מעורב בו דקוצר ר"ל כיון דצלא הרוח לא היה האש עושה את ההיזק לכך לא חשיבא בחליו אצל הדליק את הגדיש עלמו נראה ודאי דלכו"ע חשיב אדם המזיק ממש וא"כ קושית הנמ"י קשה אליבא דכו"ע, ועכשיו אין לתרץ כמו שתרלנו דשאני שצת דליתא גציה חיוצ שמירה דהא הכא נעשית היא המלאכה מעלמה צלי קייעת הרוח וחשיב ודאי כאילו עשאה הוא, ולכן לריך שפיר הנמ"י לחדש דהוי כאילו הודלק כבר כל הכר על ידו צתחילת ההדלקה דהיינו צערב שצת.

ובי"ד ה"ע גדול מהא דאיתא צמק' צ"ק דף כ"ב דלר"ל דקוצר אשו משום ממונו לא מחייב צעל הכלב רק על מקום הנחת הגהלת ועל כל הגדיש פטור לגמרי משום דשאר הגדיש לא חשיב כנרורות דשור אלא הוה רק אש ועל אש של כלב לא חייבתו התורה, משא"כ לר' יוחנן חשיב היזק של כל הגדיש ככחו של כלב וחייב חלי נזק כדין לרורות, ולפי דברינו דצכה"ג לא פליגי כלל ר"י ור"ל ל"ע גדול דהא כמו דצאדס מקטצר דשריפת כל הגדיש חשיב כמו כמו ה"נ גבי כלב, ומ"ש דפליגי בה ר"י ור"ל *

* גם בירושלמי פ"ג דכתובות מבואר לענין מדליק גדיש בשבת דאיכא חיוב על כל שבולת ושבולת.

אמנם ממשמעות לשון הרשצ"א ז"ל נראה ללא שרי גרם כזוי כי אם היבא

דבוי רק ספק אם יבצה ולא בודאי, ולפי"ז צ"ד גצי אלקטריא לכאורה

נראה דאף אי בוי רק גרמא מ"מ כיון שהוא ודאי שהוא מכבה יש לאקור.

אולם לענ"ד נראה פשוט דגם הרשצ"א לא אקר אלא היבא שהוא עושה מעשה

צגוף המכבה או צגוף הדליקה דאז קוצר הרשצ"א דאם הוא ודאי שיכבה ואף

שהכזוי נעשה רק אח"כ ממילא, מ"מ בוי כמו נתינת תצואה לרחיים של מים

דנתצאר לעיל דדעת רוב הפוסקים הוא דאקור מה"ת, והיינו משום דכיון

שעשה הוא תחילת המעשה שטי"י כך נגמרת המלאכה ממילא חשיב כאילו עשה

הוא הכל, ואף דהתם מיד הם נטחנים משא"כ הכא דהכזוי הוא רק לאחר זמן

מ"מ קוצר הרשצ"א דשקולין הן, משא"כ בכזוי האלקטריא אם נאמר כדעת

הגר"פ שליט"א דלדו המתכותי של הכפתור חשיב רק כגשר למעצר הזרם,

ובקילוקו לא עשה מעשה כלל לא צגוף האש ולא צגוף המכבה ולכך אי בוי

רק גרמא שפיר שרי צכה"ג דחשיב מקום פקידא, ומיבוי צל"ה ראייתי צק

ישועות יעקב מאר"ח ס' של"ד בדברי נכד המחבר שתמה הרבה על דברי הרשצ"א

הנ"ל וכתב שהעיקר הוא כדעת רוב הפוסקים דכל גרם כזוי שרי אף אם הוא

ודאי שיצוא לידי כזוי.

אולם עדיין יש לאקור מחמת טעם אחר כיון דמ"מ דרך הדלקה והכזוי

של האלקטריא הוא תמיד ע"י סצוב הכפתור י"ל דכיון דגצי שצת

מלאכת מחשבת אקרה תורה חייב אף היבא דלענין עלם המלאכה בוי רק

גרמא כיון דמלאכה זו דרכה צכך, וכבא דאיתא צמק' צ"ק דף ס' ע"א ת"ר

ליבא ולצתה הרוח אם יש צלצויו כדי ללצותה חייב ואם לאו פטור, ופריך צגמי

אמאי פטור ליהוי כזורה ורוח מקייעתו דחייב צשצת משום מלאכה אע"פ שהוא

לריך לקיוע של הרוח, ומשני רצ אשי כי אמרינן זורה ורוח מקייעתו ה"מ לענין

שצת דמלאכת מחשבת אקרה תורה אצל הכא גרמא צעלמא הוא וגרמא צנזקין

פטור, אלמא דאף דצכה"ג לענין נזקין חשיב גרמא מ"מ גצי שצת חשיב

מלאכה משום דכיון דעשה קלת מעשה ונתקיימה מחשבתו דניחא ליה צקייעת

הרוח חייב, וה"נ צאלקטריא נמי לריך להיות חייב.

אמנם גדולי האחרונים הרגישו דגמי זו דמק' צ"ק קותר לכא דמסיק הגמי

צשצת ק"כ: דגרם כזוי מותר, ואף ר' יוסף דאוקר היינו דוקא משום

גזירה דאחי לכזויי צידים אצל היכי ללא שייכא הך גזירה מודה גם ר' יוסף

דשרי אלמא דגרמא צשצת מותר כמו צנזקין דפטור, ולענ"ד נראה להקשות

יותר דבא צכה"ג דהיה שם כתוב על צשרו דיורד וטובל דמדמינן ליה צגמי

למלאכת שצת דבוי רק גרמא ושרי, ואפ"ה כה"ג צנזקין נראה ודאי ללא חשיב

גרמא וחייב, אלמא אדרבה דאף היבא דלענין נזקין מיקרי מעשה צידים וחייב

מ"מ לענין שצת בוי רק גרמא ופטור.

וראיתי צוה מצוה רצה בין גדולי האחרונים, יש שכתבו דדוקא לענין מלאכת זורה כלבד אמרינן דקיעת כרוח מהני, משום דמלאכת הזריח אי אפשר שתעשה מצלעדי קיוע הרוח, ולכך אף שהאדם עושה רק מקלת מן המלאכה והשאר נעשית ממילא מ"מ חשיב האי מקלת מלאכה ככולה מלאכה משום דגם צמשכן היתה מלאכה זו רק מקלתה ע"י מעשה האדם, ומלאו שורש לקצרה זו מדברי הרא"ש צב"ק שכתב שם דאע"ג דזורה לא הוי אלא גרמא בעלמא, בהכי חייבה התורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י כרוח עכ"ל. ועפ"י קטרו האחרונים את דברי הגאון צעל אבן העוזר באו"ח סי' שכ"ה שכתב דנתינת חטים ברחיים של מים צשצת הוי איסור דאורייתא דלא כהמג"א שם, והציא ראייה מזורה ורוח מקייעתו דאף דהמלאכה נעשית ממילא ע"י הרוח והוי רק גרמא אפ"י חייב משום דמלאכת מתשצת אסרה תורה, וכתבו ע"ז דלא דמי דשאני זורה דמלאכה זו דרכה בכך וגם צמשכן הוי הכי, משא"כ טחינה י"ל דטחינה צמשכן היתה ברחיים של יד שהאדם עלמו עלמו עושה כל הטחינה ולא צשל מים דנעשה ממילא, ועיין צזה היטב צבי דברי מרדכי להגאון ר' מרדכי פרידבורג שהאריך הרבה בצירור ענין זה צסימן כ"צ מאות מ"ו ואילך.

ורפ"ז יש להסתפק באיסור הצערה צשצת אם עיקר האיסור הוא מעשה ההדלקה דהיינו עשית האש שהיא נעשית כולה ע"י מעשה האדם, או דעיקר הקפידא הוא על ההצערה שמצער האש את הדצר הדולק דהיינו השמן או העצים שהם מתצטרים ע"י האש, ולפ"י איסור הצערה דמי לאפיה ובישול שרק תחילת המלאכה היא ע"י האדם אבל הגמר נעשה ממילא ע"י האש, ולכאורה נראה כהאופן השני מלשון הפסוק לא "תצטרו" דהיינו ציעור כמו כאשר יצער בגלל עד תומו שהוא לשון כלוי, ונראה נמי להציא קלת ראייה לזה מהא דאמרו צגמי צילה כ"צ. המוסקיף שמן צנר חייב משום מצטיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה וכתב שם הרא"ש וז"ל: והיינו טעמא דמוסקיף שמן צנר חייב משום דמאריך בהצערתו דאלו לא נתן שמן צנר היה כזה כשיכלה השמן שצנר ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו עכ"ל, ולכאורה משמע קלת מזה דקפידא דאיסור הצערה לא הוי רק על מעשה ההדלקה דהלא הכא איכא צצר אש מעיקרה אלא שהוא מאריך זמן בהצערה ואין כאן הדלקה ואמאי חייב, ולכן מסתבר יותר לומר דעיקר איסור הצערה הוא על ציעור השמן ע"י אש ולכן שפיר חייב.

ובזה מדויקים דברי התוס' והרא"ש שתמכו שם אהא דאמרו המסתפק ממנו חייב משום מכבה ואמאי והא הוי רק גרמא וקיי"ל דגרס צבוי שרי, ויש לדקדק אמאי לא הקשו גם על הרישא דהמוסקיף שמן צנר דאמאי חייב משום מצטיר והא הוי רק גרמא והא קשה טפי דלריך להיות מותר לכתחלה אף

לר' יוסף דאוקר גרם כצוי דהיינו דוקא גבי כצוי משום דכיון שהוא צהול אי שרית ליה אחי לכצוי צידים משא"כ בגרם הצערה, ולפי דברינו נראה דכיון דמצעיר היינו ציעור א"כ מיד בשנתן את השמן צנר הרי הוא כמצער צידים את השמן ע"י האש כיון שהוא נותן את השמן צמקום אש והיינו איסור הצערה דקרא, דהא כל הצערה הוי רק תחילתה ע"י האדם וקופה היא ע"י האש עלמנו שהוא מצער את הדבר הדולק, משא"כ לענין כצוי דמלאכה זו דרבה להעשות כולה ע"י האדם עלמנו קיי"ל שפיר דגרמא שרי, ולפי"ז נראה דאין שום איסור דאורייתא בהדלקת האלקטריא בשבת אף אי עבד לה צידים ולא ע"י גרמא, מפני שאין כאן דבר הדולק שהוא מתצער מפני האור, ואף אם האלקטרונים עלמם נהפכים לגוף לוהט ומאיר, מ"מ כיון שאינם נראים לעינים מסתבר דלא חשיב ציעור דאיל"ה ויהיה איסור לטלטל נר הדולק בשבת מדאורייתא משום איסור הצערה כי ע"י טלטולו פוגע בהלכצת ציקוד החמולי שצאוויר הנשימה שגם הוא נהפך לאש, אלא ודאי דלא חשיב הצערה ככך וכ"כ כאן.

אך

נ"ל דהנחה זו מוטעת היא דלענ"ד נראה דיש להוכיח ודאי דקפידא דאיסור הצערה הוא על ההדלקה עלמנה ולא על ציעור דבר הדולק שנתהוה אח"כ ע"י האש, וזה לשון הרב ז"ל צשו"ע שלו בקו"א כ' תל"ה אות צ' „אע"פ שהמצעיר אינו חייב אח"כ לרדף לאפר אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העלים אלא משום רצוי האש כדמשמע בהדיא ברמב"ם פ"ב מה' שבת גבי חימום ברזל באור"י עכ"ל, וזה לשון הרמב"ם ז"ל שם בהלכה א' המחמם את הברזל כדי לרפדו צמים הרי זה תולדת מצעיר וחייב, וכתב ע"ז הראצ"ד בהשגות ולמה לא משום מצשל כמו סיכתא לאתונה דמרפא רפי וחדר קמיט עכ"ל, ועיין בלח"מ שהבין צדעת הרב"מ שם דקוצר דשטת הראצ"ד הוא דאינו חייב אלא משום מצשל בלבד, מ"מ נראה די"ל דה"ט דלא מחייב נמי משום הצערה משום דקוצר דהצערה כדי לרדף אינה חשובה הצערה אלא צישול משא"כ בני"ד שההדלקה היא להנחת אורה בכה"ג י"ל דאף הראצ"ד מודה דחשיב הצערה ולקמן נבאר צע"ה יותר. אבל עכ"פ יש ללמוד מכאן ודאי דלדעת הרמב"ם לא קפדין כלל על הציעור דהא חמום ברזל כדי לרפדו נמי אין צו חסרון הניכר בגוף הברזל ואפי"ה חייב. וא"כ ה"נ באלקטריא אף דאין החוט המאיר כלה מחמת החום מפני שיסוד החמולי נטול משם מ"מ הדלקה מיהו הוי וחייב.

וביון

דאחינו להבא נראה שפיר ללאו דוקא גרם כצוי הוא דשרי אלא אף גרם הצערה נמי שרי, משום דכיון דנחצאר דקפידא דאיסור הצערה הוא רק על נעשה ההדלקה שהאדם עלמו עושה את כל המלאכה תו הוי כמו כצוי, ומה התם שרי גרמא ה"נ בהצערה, ומאי דקשיא לן לעיל מהא

להקשו התוס' צומק' צילה רק חסידא דהמסתפק ממנו חייב משיב מנחה ולא הקשו ארישא דהנותן שמן צנר דחייב משום מצעור, ו"ל משום דצעי לאקשווי מגרס כצוי דמליין להדיא דשרי, ועיין צשלטי הגבורים בשבת ק"ב צקוף אות צ' שכתב: „ומקופקי בכל מלאכת שבת ע"י גרס כי האי דגרס כצוי אי שרי או דלמא גצי דליקה הקילו" ולכך נוחל להו טפי להקשות על חסידא דהמסתפק ולא על הרישא.

ועוד נראה דלכך לא הקשו התוס' והרא"ש אלא דהמוסף שמן צנר דאמאי חייב משום מצעור משום ד"ל כיוון שהשמן הנוסף מתערב מיד עם השמן הקודם והפתילה הדולקת שואבת תיכף גם מהשמן שהוסף ולכך לא השיב גורס כי אם מצעור ממש כיון ששמן זה שהוסף מיד הוא דולק, אולם כ"ז הוא רק לפי הס"ד אבל מדברי הרא"ש בזה נראה דלפי המסקנה הוא קוצר דמחמת טעם זה לא השיב מצעור כיון דעכ"פ לא מיוכר כלל שום שניו בצוף האור וכמו שכתבנו בפרק הקודם. שוב ראיתי כי באמרי צינה דיני יו"ט קמן י"ט הרגיש ג"כ צהדות זה, אך תמה ע"ז: „למא לא הוי מצעור כיון דהחוש יעיד דמצעור שמן הנוסף כמו שמן שהיה", ולפי דברינו דעיון נמי ביכר בצוף האש נוחל ודו"ק.

וגם נראה לי דמדברי הרא"ש בי"ל יש להוכיח כדאמנן הכא דקפידא דאיסור הצערה הוא על עולם ההדלקה, דאיל"ה היה לריך הרא"ש לומר דהיינו טעמא דמוסף שמן צנר דחייב מפני שהוא מצער את השמן והוא לא כתב בן אלא כתב: „מפני שמאריך זמן הצערותו דאלו לא נתן שמן צנר היה כזה כשיכלה השמן שצנר ומה שהוא דולק מכאן וחילך הוי כאלו הוא הדליקו" אלמא דעיקר הטעם הוא משום דהצערה שנושית אה"כ ממילא כיון שהוא צאה ע"י נעשו הוי כאלו הצעיר הוא צידים ואיכא נמי מעשה הדלקה.

ורפ"ז נראה דיש להוכיח שפיר מדברי הרא"ש בדעת האבן עוזר דנתינת חתיים לתוך רחיים של מים חסור מן התורה דהא הכא ההדלקה שלח"כ נעשה ממילא ע"י האש ואפ"כ חשיב כאלו הדליקו הוא, ואף דהצערה לא הוי כמו זורה שלעולם דרבה צכך ע"י הרוח דהא תחילת ההדלקה שהוא עיקר המלאכה נעשית לעולם כולה ע"י האדם עצמו, אלמא דלאו דוקא גצי זורה אמרו שאני שבת דמלאכה מחשבת אסרה תורה אלא ה"ה צכל ה"יט מלאכות, והא דכתב הרא"ש גצי זורה „משום דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י הרוח" עיין בדברי מרדכי אית מ"ה שהביא דעת הפלפלא חריפתא שמתפרש כוונה אחרת בדברי הרא"ש וצקוף בדברים מקיים שם צספר בי"ל דדברי הפ"ח הם עיקר, ועייש"ה.

ברם כד נעיין שפיר צהאי מילתא נראה דאף מעשה ההדלקה אינה נעשית כולה ע"י האדם לצד כי אם כשהוא מוחך אצנים זו צזו עד שהוא

מוציא מוכן אש דאז חשיב שפיר כאילו עשה האדם עלמו את כל ההדלקה משא"כ הדלקה מאש מוֹצִיָה נראה יותר דחשיב כאילו האש שהיא פולטת חום עושה את ההדלקה ואפי"ה חייב משום מצעיר וא"כ גם מלאכת הצערה דרכה תמיד שאינה נעשית כולה ע"י האדם כי אש ע"י קיוע דצר אחר, אבל יש לחלק דכיון שהוא נעשה מיד חשיב שפיר כאילו הוא עלמו עשה את כל ההדלקה כמו כח ראשון של צדקא דמיא ודו"ק.

ובן י"ל דיש להוכיח כדעת האצ"ע מהא דתנן במס' שבת דף ל"ב: המוציא כפר לרה"ר חייב הוציאוהו שנים פטורין לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ור' שמעון פוטר, ואנן קיי"ל כר' יהודה דשניהם חייבים, ולכאורה ל"ע דכיון דשניהם יחד עשו את מלאכת ההוצאה אמאי שניהם חייבים הרי כל אחד מהם עשה רק מקצת מלאכה, ולא מיבעיא למאן דמחייב אף אש הרי רק כשיעור אחד לשניהם וגם קיי"ל הכי כדאיתא בדף ל"ג: ודאי דקשה דהא כל אחד הוציא רק חצי שיעור, אלא אף אש הרי כדאי שיעור לזה ושיעור לזה נמי קשה דהא מ"מ עכשו עשה כל אחד מהם רק מקצת מלאכה וצעיגין דוקא צעשותה כולה ולא מקצתה, ואף דגם צמשכן היתה הוצאת המשאות הכבדים ע"י שנים או יותר מ"מ דלמא לא אקר קרא הוצאה דמשכן כי אש צכה"ג שאחד עשה את כולה ולא כשנעשית ע"י שנים וכל אחד עושה רק מקצת, ולא דמי לזורה דהתם הוי לעולם ע"י קיוע הרוח משא"כ הכא דמשכחת עכ"פ הוצאה צמשכן גם ע"י אחד, וצלא"ה קשה דהא האי כלל דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים אין זה דוקא צמלאכת הוצאה דהא אמרינן הכי גם צמשכל כמבואר בגמ' ב"ד ע"א ועיין צרמז"ס פ"ט מה' שבת ה"ד וצרא"ש צ"י כירכ קימן י"א עייש"ה.

ורבן נראה דטעמא דר' יהודה דמחייב הוא משום דכיון דגלי קרא גבי שבת דמלאכת מחשבת אקרה תורא וביינו טעמא דחייב צזורה אף שיעקר המלאכה לא נעשה כי אש ע"י הרוח, ה"כ בשנים שהוציאו כל אחד ואחד מתחייב גם מחמת מחשבתו על מעשה של חצרו משום דכיון דהיתה הוצאתה כאחד הוי כל אחד לגבי חצרו כמו קייעת רוח גבי זורה, וקוצר ר' יהודה דלא אמרינן דהא דגלי קרא צזורה דמיתחייב ביינו דוקא צקייעת רוח שהוא קיוע טבעי דדוקא אז גלי רחמנא דנחשב כאילו הוא צעלמו עשה כל המלאכה משא"כ אש הקיוע הוא ע"י אדם דקא עביד אדעתא דנפשיה, ואף דע"כ ל"ל דלא דמי לגמרי קייעת הרוח לקיוע של אדם דהא גבי רוח חייב נמי אף אש פעולת הרוח מתחלת גם לאחר שכבר כלו מעשיו של האדם כמו צזורה או צנתינת חטים לרחיים של מים, משא"כ צזה אינו יכול וזה אינו יכול דלא מחייב כי אש עשו שניהם צצת אחת אבל צזה אחר זה או דהאחרון חייב או דשניהם פטורים דלא מליגין זה עוקר זה מניח, מ"מ קוצר ר' יהודה

דהיכא דקא עבדי תרומייהו צבת אחת דמי שפיר לרוח, וכע"ז מליין צקנהדרין ע"ז. שכתבו התוס' דטעמא דכפתו לפני ארי דפטור הוא משום דעדיין לא התחיל לחבול בו אבל אם קפץ עליו הארי מיד דמי שפיר לכפתו צחמה ומת צלינה ומת דחייב, אלמא דהיכא שנעשה הדבר מיד לא מחלקינן כלל בין ארי דקא עביד אדעתא דנפשיה לחמה ולנינה שהוא דבר שצטבע, ועיין בזה בחדושי הר"ן שחולק על התוס', ומ"מ נראה דאף לדבריו ניחא נמי מה דאמרן, ודו"ק.

ועפ"ז יש ליישב קושית התוס' במס' שבת דף ל"ד ע"א צבא דפטור שם ר' נתן צבוליא את החי מפני שהחי נושא את עלמו, וז"ל שם בד"ה שהחי "תימא לר"י למה פטור דאי משום שהחי מיקל על עלמו וכלא אפילו צמשא קל יותר חייב ואי משום דשנים שעשו פטורין הא הוי זה יכול וזה אינו יכול שאין הנישא יכול לישא את עלמו בלא הנושא והנושא יש בו כח לנושאו אפילו היה מת" עכ"ל, ובזה ניחא דלא דמי להוליאו שנים דהתם כל אחד עושה מיכו חלק מן המלאכה ולכך מתחייב מחמת מחשבתו גם על חלק חבירו והוי לגבי כל אחד ואחד כאילו עשה את כל המלאכה כיון דגבי שבת מלאכת מחשבת הוא דאקרה תורה, משא"כ בחי נושא את עלמו נחי דהנושא יכול לנושאו אף אם היה מת מ"מ כמו שעשה כעת לא עשה רק מקצת מלאכה ובתורה אמרה צעשית בולב ולא מקצתה, ואין לומר דמה שהחי נושא את עלמו הוי כאילו הוא נושא אותו חדא דהאי לאו משום מחשבה ידידה ולא משום מעשיו הוא נושא את עלמו אלא כך טבע החי שהוא נושא את עלמו, ועוד דהא דהאדם נושא את עלמו לאו שם משא הוא ומה שהחי מסייע לא הוי גם מקצת מלאכה כיון דהאי לאו משא הוא ואין כאן מלאכה כלל ולכך אף אם תלך קיימת החי למעשיו ותחשוב כאילו עשה אותה הנושא מ"מ מקצתה עשה בפטור ואין צעין צעשית בולב צחיצא ולא כשמקצתה הוא פטור ודו"ק. *

המתבאר מדברינו הוא דבכל ה"ט מלאכות אמרינן האי כללא דמלאכת מחשבת אקרה תורה וחייב אף אם נעשה המלאכה ממילא והוא רק גורם כמו בזורה, ולפ"ז הדרא שוב קושית האחרונים דמ"ט שרי גרם כבוי ולא אקרינן ליה כמו בזורה.

וראיתי בשו"ת בית יצחק חאו"ה סי' נ"ז שמסתפק שם לענין שלוח הטעלגאף צצבת אי שרי מה"ט משום דהוי רק גרם כתיבה, ובתוך הדברים כתב: ומלאתי בתשרי זרע אמת ח"א קמן מ"ד שהאריך צענין כלי לבנות את הדליקה—ושם הבקשה מהך דזורה ורוח מקיימתו אהא דשבת ק"כ דגרמא שרי ותיקן דהיכי דלא עביד מעשה צשעת מלאכה רק לאח"ז ע"י אותו מעשה גרם שתעשה המלאכה מיקרי גרמא אבל כשעושה מלאכה תיכף

לפעולתו אע"פ שנעשית בקיוע דבר אחר הוא דומיא דזורע עכ"ל, וכן ראיתי בהרבה אחרונים שתפשו חילוק זה להלכה, ולפי"ז צאלקטריא כיון דהכזוי וההולקה נעשה מיד הוי שפיר כמו זורע וחייב, אמנם עדיין יש לומר כדאמרן לעיל דדוקא היכא דעושה מיהו מעשה בגוף הדבר שהוא עושה את המלאכה או שנעשה זו המלאכה כגון נתינת חטים לרחיים של מים דעושה מעשה בגוף החטים שהם נטחנים, או העמדת עלוקה למליצה הדם דעושה מעשה בגוף העלוקה שהיא המוללת, משא"כ צאור האלקטריא דאם נאמר דהכפתור המחצר במתכיותו את שני החוטים הוי רק כתריס אי"כ אינו עושה מעשה כלל בגוף הדבר שעושה או שנעשה זו המלאכה הוי שפיר גרמא צעלמא ושרי הואיל ולא דמי לזורע.

אמנם ל"ע דמ"ש העמדת כלים מלאים מים דחשיצא גרמא ושרי מפריקת מלודא במקום שיודע צודאי שילוד דכתב הפר"מ צס"י שט"ז דאפשר דחייב סקילה וכן דעת המג"א צק"י רנ"ב שקותר שם את דברי עלמו צק"י שט"ז סק"ט עייש"ה צנח"ה ש, ובשר"ת בית אפרים חא"ה קמן כ' השיג עליהם וקוצר דאפילו אם יודע צודאי שילוד אפי"ה אם לא נכנסה החיה מיד בשעת הפריקה ליכא איסור דאורייתא ואין כאן חיוב חטאת עייש"ה וכן דעת עוד מגדולי האחרונים, אבל עכ"פ כו"ע קצרי מיהו דמדרבנן אסור משום מלאכה ומ"ש מגרם כזוי ע"י כלים מלאים מים דשרי לכתחילה אף מדרבנן. והגלעני"ד דבהעמדת כלים ניחא כיון דכמו שהמים הם עכשו צחוק הכלים אי אפשר לכבות ומחוסר עדיין שיתצקעו מחמת האור והאי לאו מעשה ידיה הוא וחשיצ שפיר גרמא משא"כ צמחילה של מים שמקרב את כזויו ממש צזה שפיר מחלק הרשצ"א בשצת ק"כ ע"צ צין אם הוא מכבה ודאי או רק ספק דכיון דלאו ודאי הוא הוי כמו גרמא, ועיין צרשצ"א שכתב צפ"ק דף י"ז ע"ב : אין פורשין מלודות חיה ועוף פי' אע"פ שאינו ל"ד צידים אפי"ה גזרו דלמא אתי ציה לידי חיוב חטאת לפעמים שצשעת פרישחו ילכד חיה או עוף וחייב כדחניא בתוספתא הפורש מלודא לצהמה או עוף אם נכנסו לתוכה חייב עכ"ל, ודו"ק.

וב"מ מראה דנדון דידן לא דמי לא למלודא ולא למחילה של מים משום דההם קא עביד מעשה בגוף הדבר שעושה המלאכה ולכך כל מה שנעשית אח"כ הוי כאלו עשה הוא משא"כ צאלקטריא דמעשה ידיה הוי רק כתריס ולא בגוף הדבר, ולריכוס אנו לחילוק זה גם לדעת השלטי הגבורים צפ"י כל כתבי שכתב : "כל גרם כזוי דשרינן הוא צענין שאינו מכוון לכבות אלא הוא עושה שום דבר לחלון צפני הדליקה וע"י כך צא הכזוי—והלכך אי צהאי מעשה שעושה צא ממילא הכזוי שפיר דמי דלא הוי אלא גרם כזוי דלא מתכוין—ומיהו כשאינו מכוון לכך אע"פ דהוי פסיק רישא שרי ע"י גרם

שהרי התירו להלות צבליים מלאים מים אע"פ שצודאי יתצקעו ויכזו והוי פס"ר מ"מ שרי כיון שאינו אלא גרם ואינו מכון לכך, ולענ"ד נראה להביא קצת ראיה לזה מגמ' שבת דף מ' ע"ב דאמרו שם וצלצו שלא ישתטף צלון ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו, ומדעת הרבה פוסקים נראה דאם היה מתחמם הרבה הוי חשיב ציטול גמור ומפורש אמרו כן צירושלמי שבת פ"ג ה"ד עייש"ה, ולכאורה קשה דמ"ש מהרי"ש שהיה שם כתוב על צפרו דיווד וטובל, ועי"כ ל"ל דכיון דישב כנגד המדורה להתחמם גרע טפי וחשיב כמתכין לכך, ואי"כ לכאורה הכא צאלקטריא חף אי הוי רק גרמא מ"מ הא הוי פס"ר וגם מתכין הוא לכך, מ"מ נראה שפיר לחלק כדאמרון דלא כתב השה"ג כלל זה כי אם היכי דקעציד מיכו מעשה צגוף הדליקה או צגוף המכבה משא"כ היכא דהוי רק קילוק תריס, ול"ע.

אמנם ל"ל ודאי דאף צכה"ג חייב משום טעמא דמלאכת מחשבת אקרה תורה כמו צורה, מהא דאיתא בגמ' שבת ק"כ ע"ב אמר רב יוחנא פותח אדם דלת כנגד המדורה צשבת ואע"פ שרוח מנשבת ומצטיר האור, לייט עלה אצוי, ופריך בגמ' צמאי עסקין אולימא צרוח מלויה מ"ט דמאן דאקר, אי צרוח שאינה מלויה מ"ט דמאן דשרי, ומשני לעולם צרוח מלויה מר קצר גזרין ומר קצר לא גזרין. ובפי רבנו חננאל כתב: פותח אדם דלת כנגד המדורה צשבת ואינו חושש, ואע"פ שהרוח מלצה את האש, לייט עלה אצוי דחשיב ליה כמצטיר את האש, ואי רוח שאינה מלויה היא והוא שמניף ומושבה לא פליגי דאקור, כי פליגי צרוח מלויה אצוי קצר גזרין צרוח מלויה אטו רוח שאינה מלויה, ומר קצר לא גזרין והלכתא כאצוי, וקאמרין בגמ' דהכונס לאן לדיר צמקין הימלצה ואין צלצויו כדי ללצותה פטור, ואקשינן אמאי פטור ליהוי כי זורה ורוח מקויעתו, ואמרין זה כמה טעמי קמן צרו"ש אמר אצוי כגון שלצה מלד זה ולצתה כרוח מלד אחר, רצא אמר כגון שליצה צרוח מלויה וליצתו כרוח שאינה מלויה, רצ זירא אמר כגון דלמדי למודי, רצ אשי אמר היכא אמרין זורה ורוח מקויעתו לענין שבת דמלאכת מחשבת אקרה תורה, אבל הכא גרמא צעלמא הוא וגרמא צמקין פטור, ש"מ דכיון דמשוי אורחא אפי' לרוח מלויה ללצות ומחשב לכן אקור צשבת דהיינו מלאכת מחשבת עכ"ל. הרי מוכח מהכא דאף דאיהו פתח רק את הדלת שהיא כתרוס מפני הרוח ואפי"ה אי איכא רוח שאינה מלויה חייב קקילה, אלמא דגם צכה"ג אמרין דמ"מ כיון דקעציד מיכו קצת מעשה ואף דהמעשה הוא לא צגוף הדצר שנעשה צו המלאכה, מ"מ כיון שע"י מעשה זו נעשית כל המלאכה מיד ממילא חייב מיתב כמו צורה.

ומכאן מוכח נמי דלא כדעת האחרונים שעשו חילוק בין מלאכת זורה דאי אפשר שתעשה הזריה מצלעדי קייעת הרוח לשאר מלאכות דהא

הכא חיירי צהצערר ואפ"ה חייב משום האי טעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה אלמא דכללוא הוא צבל כל"ט מלאכות, ולכן נראה ודאי דכזוי או הצערר האלקטריא בוי כמעשה צידים ודו"ק.

ג יש ללמוד מכאן דלא כמה שראיתי צ"ק דצרי מרדכי שכתב דרק רצ אשי הוא דקוצר חלוק זה צין שצת לזקין דשאני שצת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל חידך מ"ד דמס' צ"ק כגון אצוי ורצא ורצ זירא דמשני התם שינויא אחריני לית להו הא דרצ אשי אלא קצרי דשצת וזיקין דמי אהדדי, וכן ראיתי בצבורי האחרונים למס' צ"ק שכתבו כן. ומכאן מוכח דלא כוותיבו דהא אצוי משני התם שינויא אחרינא ואפ"ה אמרינן הכא דלויט עלה אצוי אמאן דפתח דלת כנגד המדורה אפי' צרות מלויט משום גזירה דרוח שאינה מלויט אלמא דאסור מן התורה דאיל"ה בוי גזירה לגזירה, והא דלא משני התם כמו רצ אשי י"ל משום דקצרי דצכה"ג דזורה לא בוי גרמא גם לענין זקין ועיי"ה ב"תוס' שחזרו על תירוצא דרצ אשי ודו"ק.

ובמאי דאמרן לענין מלאכת שצת אמרתי גם לענין לאו שאין צו מעשה דקיי"ל דאין לוקין עליו ואפ"ה אם ע"י מעשה שעשה צתחילה צאה העצירה לצקוף חשיב מעשה וקיי"ל דלוקין, והנני מציא צ' דוגמאות מפקקי הרמב"ם דפסק ככלל זה, פסק הרמב"ם צ"פ"א מה' חמץ ומלאה ה"ג: „אינו לוקה משום לא יראה ולא ימלא אלא ח"כ קנה חמץ צפסח או חימלו כדי שיעשה צו מעשה" וזה ודאי דמן התורה אין שום איסור להחמין עיסה צפסח דהא קפידא דקרא הוא רק שלא ישהה את החמץ ולא שלא יחמין ואפ"ה חשיב שהיה החמץ כמעשה כיון שצא לידי השהיה זו ע"י מעשה, וכן פסק צ"פ"ג מה' ביאת מקדש מי שנכנס למקדש ונטמא שם או נזיר שנכנס לבית הקצרות בשורה חצו ומגדל וצא חצרו ופרע מעליו מעצוה דלוקה על השהיה צבי"ק ואף דשהיה לית צה מעשה מ"מ כיון שצתחילה ביאתו לבית הקצרות בוי מעשה חשיב נמי השהיה שצקוף כמעשה, ועוד מוכח בהרבה מקומות דקיי"ל כהכלל הנ"ל.

ובעין זה כתבו התוס' במס' מכות דף ד' ע"צ צד"ה הא וכו' דהמקיים כלאים צכרם דלוקה היינו כגון שעשה גדר קציב הכלאים, אלמא נמי דאף דעיקר העצירה היא קיום הכלאים דלית צה מעשה כלל אפ"ה כיון דעציד נמי מעשה דמגלי דעתיה צהאי מעשה דניחא ליה צקיום הכלאים חשיב שפיר לאו שיש צו מעשה ולוקה.

אך תימה גדול הוא לומר כן דהכי דהאי דקא עציד גדר קציב הכלאים חשיב מעשה מ"מ לא שייכא כלל מעשה זו לעצם האיסור של קיום הכלאים, ואף דע"י עשית הגדר גלי דעתיה שהוא רוצה צקיומו של הכלאים, מ"מ עיקר העצירה הוא מאי דניחא ליה, וא"כ מה מהני מה שנצטרר איסורו ע"י מעשה והלא סוף מעשה במחשבה תחילה, וא"כ מיד כשעלה על דעתו

לעשות גדר קציצ הכלאים כבר ראה בקיומם ועצר כבר על לאו דכלאים, ובעשית הגדר לא הוסיף כלל כי אם שהוכיח לנו את רלונו ע"י מעשה, ולא דמי כלל לאלו שתי הדוגמאות המוצאות לעיל דהתם המעשה גורמת את האיקור ולא רק שהיא מזרזת את האיקור. ולכן י"ל חדוש גדול בהבנת דברי התוס' דאין כונתם לומר דאם הוא מקיים כלאים שלא ע"י מעשה עובר הוא נמי בלאו אלא דלא לקי משום דלית ביה מעשה*, אלא נראה דקברי דאם לא עשה מעשה לא עבר כלל אלאו דכלאים משום דלאו זה אינו עובר עליו כי אם ע"י מעשה משום דכתיב ביה לשון זריעה, ולפי"ז הוי שפיר המעשה של עשית הגדר חלק מעלם העצירה כיון דמזלעדי המעשה לא עבר כלל לאיקור דאורייתא ולע"ג.**

ומה שתמכו האחרונים על פסק הרמב"ם צפ"ג מציאת מקדש המוצא לעיל מהא דפסק צפ"א מה' הגיגה ה"א: "מי שצא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מלות עשה אלא עובר על לא תעשה שנאמר לא יראו פני ריקם ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה" אלמא דאף דעצירת הללו צאה ע"י מעשה דהיינו ביאתו לעזרה אפי"ה כיון שעיקר הללו לית ביה מעשה אינו לוקה, נראה לי דלא דמיו, דהנה גבי השבת צריח מלח פסק הרמב"ם צפ"ה מהל' איסורי מצח ה"ב: "הקריב בלא מלח לוקה שנאמר ולא תשצית מלח צריח חלקיך", ולכאורה דין זה דומה ממש ללאו דלא יראו פני ריקם, ומלינן נמי דפסק הרמב"ם צפ"ג מה' עצדים ה"ד: "כל המשלח עצדו ואמחו ריקם עובר בלא תעשה שנאמר לא תשלחו ריקם, והרי הכחוצ ניתקו לעשה שנאמר הענק מעניק לו" ומשמע טעמא דניתק לעשה הא לא"ה לוקה אלמא דאף דעיקר עצירתו הוא מפני שלא העניק לו והא לית ביה מעשה הוא ואפי"ה כיון שעצר את העצירה ע"י מעשה דהיינו השלוח חשיב שפיר יש בו מעשה ול"ע.

ורבן נראה דשאני צריח מלח כיון דקדר ההקדשה כתב הרמב"ם צפ"ה מהל' ח"מ ה"א: "מלות עשה למלוח כל הקרצנות קודם שיעלו למזבח", ולכך מיד כי עבר והקריב בלא מלח עבר אלאו דלא תשצית בשעת ההקדשה ולכן חשיב שפיר לאו שיש בו מעשה, וכן בלאו דלא תשלחו ריקם נמי אמרינן דקפידא דקרא הוא בשעת השלוח, וגבי דאם הוא מעניק לו אח"כ הוא מתקן את הלאו היינו רק משום דלאו זה ניתק לעשה הוא, אבל הרו"ה שלא לעצור גם מתחילה על לאו זה לריך הוא שיתן לו את הענקתו מיד דהא לא נתנה התורה שום זמן ומקתנא דבעינן שיתן לו מיד עם השלוח, או אפשר דתלי נמי ברגלון העצד ול"ע, משא"כ בלאו דלא יראו ריקם דכניסתו בעצירה ושהיתו שם לית ביה איקור כלל דהא כל זמן שהוא שוהה עדיין בעצירה אפשר לו עוד להקריב קרבנו ונמלא שעשה מלוח דכניסתו

* עיין הערות בסוף הספר.

** עיין בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רפ"ח שהוכיח מהתוס' בע"ז דס"ל דבמקיים בלא מעשה אפי' איסורא ליכא.

ובשכיתו, ואימתי הוא דכוי עצירה חלא לבקוף כשילא ולא הקריב וכו' לית ציה מעשה כלל, משא"כ צאיסור טומאת מקדש דמיד כשנטמא וכו' שובה בעזרה ואינו יולא מלרפיון לעצירת השכיה את מעשה הכניסה אף דהיתה אז צהיתר וחשיב שפיר כך שיהי כמעשה ודו"ק. ונדון זה דרמיה ריקנית דומה קלת לדעת המרדכי צשו"ע אר"ח סמן י"ג דבשבת ליכא איסור לבישת בגד של ד' כנפות בלא לילית משום דקפידא דקרא הוא לא על לבישת הבגד חלא על מלוא זו דועשו להם לילית ובשבת דלא אפשר להטיל זו לילית שרי גם ללבוש בלא לילית ועיין צמח"ח מלוא ת"ל.

אבל עדיין ל"ע דמ"מ עיקר הטעם דלא לקי חלאו שאין מעשה הוא משום דצעינן דומיא ללאו דחסימה כדאיתא בר"פ חלו הן הלוקין, וא"כ מנלן דאף אם עיקר חלאו לית ציה מעשה חלא שצא ע"י מעשה שטעה שתחילה ללוקין והא מ"מ לא דמי ללאו דחסימה, ולכן נראה דכיון דמליגין נמי גבי שבת דאף דגמר המלאכה נעשה ממילא מ"מ כיון שתחילתה היתה ע"י מעשיו חשיב חלאו עשה כל המלאכה והייב סקילה חלמא דאף צכה"ג חשיב מעשה דהא רחמנא אמר לא "תעשה" כל מלאכה ולכך ה"ה נמי לענין לאו שאין זו מעשה דצכה"ג לוקין.

ומיהו דעת הרא"ש ובר"ן בנדרים דף ד' ע"א צאחד שזר וכו' צצית הקצרות דאינו לוקה על לאו דכל תאחר דנזירות דטובה, ואף שתחילתו צא ע"י מעשה מ"מ חשבי לכו ללאו שאין זו מעשה, ואיכא נמי דקצרי דאף נזיר טבור שטמא עלמו צמזיד נמי אינו לוקה על לאו דלא תאחר, ואף דתיכף עם מעשה הטומאה עבר מיד על לאו דלא תאחר, אפ"ה קצרי דחשיב שפיר לאו שאין זו מעשה כיון שעיקר העצירה שהוא איחור הנזירות לית ציה מעשה, ונראה דאינהו קצרי דשאני עונשין דצעינן דומיא דחסימה דוקא ודו"ק.

אך ל"ע כיון דנתצאר דעיקר המלאכה הוי רק תחילת המעשה שגורם שתעשה לבקוף המלאכה, א"כ קשה הא דאמרין צמכ' שבת דף ד. ותנן נמי התם צדף ק"צ ע"א כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה, ולפ"ז מנלן דאמרין האי כללא גם צזורק מרשות לרשות וזכר מאחר שילתה מידו או שהדביק פת צתנור וזכר קודם שאפה, ודלמא דוקא היכא דצעינן שתעשה כל המלאכה כולה ע"י האדם אז אמרין שפיר דאם זכר צינתים לא הוי כולה צשגגה כגון שכתב אות אחת צשוגג ובשניה הזיד או אפילו אם רק זכר צינתים וחזר ושכתב למ"ד יש ידיעה לחצי שיעור משום שהידיעה מפקקת, אצל היכא דעיקר החיוב הוי רק על תחילת המעשה ואף דלא מחייב חלא אם נעשה אה"כ גם גמר המלאכה מ"מ כיון דלא צעינן צגמר המלאכה "צעשותה" דהא נעשית היא מעלמה ואפ"ה חייב, וא"כ מנלן

דגם צכה"ג לריך להיות שוגג גם בצקוף והלא עיקר החיוב הוא רק על תחילת המעשה והוא הלא היתה כולה בשוגג.

ונראה דבלא"ה ל"ע דאמאי פטרינן ליה מחטאת אם נזכר צינתים ות"ל דאף אם לא נזכר מ"מ צורק חפץ מרשות לרשות והלא מיד כשלא החפץ מידו תו לא מצי לאהדורי והרי הוא חונק על הקוף ואמאי חייב דמאי שנה קופו מזיד דפטור מקופו חונק דחייב, ולכן נראה דהא דבעינן קופן שגגה טעם אחר יש בדבר, משום דחייבא דקרבן חטאת לא דמי לשאר החיובים שהאדם מתחייב בהן מיד ללא שהידיעה מבררת את החיוב, משא"כ חיוב חטאת חינו מתחייב כלל עד שנודע לו וכל זמן שלא נודע לו שחטא חינו חייב כלל, והיינו טעמא דאמרין גבי חיובי חטאת ידיעות מחלקות משום ידיעות החטא הוי חלק בפלס החיוב, ולא שפ"י ידיעתו הוא יודע שהוא חייב חלא שצדיעותו הוא מתחייב ולכך הידיעה שהיא גמר החיוב מפקקת ומחלקת, ולפ"ז נוחא שפיר דאם נודע לו קודם שנגמרה כל המלאכה הרי איבא כבר מקלס ידיעה, ואף ידיעה זו אינה מחייבתו עדיין כיון דאבתי לא נגמר חיובו, מ"מ נגרע ידיעה זו לידיעה שלצקוף כיון דנודע לו מנצח, ואף אם חזר ושכח מ"מ כיון דבשעה שנודע לו חלק מן המלאכה היתה ידיעה זו של פטור ולכך אף אם שכח וחזר ונודע לו לצקוף מ"מ הוי רק ידיעה על גמר המלאכה ולא על תחילתה משום ידיעה אחת אמר דחמנא ולא שמים, שוב ראיתי צ"ק שציתת השבת צמלאכה זורע צענין מלאכה שתחילתה היתה צשצת וקופה צחול שכתב שם כעין זה צבס הגר"פ שליט"א, ולפ"ז נוחא שפיר דהאי כללא דבעינן תחילתן וקופן שגגה שייכא שפיר בכל ה"ט מלאכות ודו"ק.

ועפ"י הדברים הנ"ל נראה נמי דלא כדעת חיד חזד שכתב צמק' שבת דף ד' ע"א אבא דפריך התם צגמ' והלא דאבדו ואידכר מי מחייב והתנן כל חייבי חטאות חיונן חייבין וכו' "שמעתי מקשים כאי קושיא דהא לקמן דף ק"ט קאמר ר' יוחנן שגג צכרת אט"פ שהזיד צלאו שגגה היא וא"כ נומא דחייבי כגון דמעיקרא שגג צכרת וצלאו ואח"כ נזכר מן הלאו ושאל אם מותר להורידו וצתירון בשני כתב: "דמעיקרא חין כאן קושיא כלל דע"כ לא קאמר ר' יוחנן דשגגת כרת שמה שגגה אט"פ שהזיד צלאו חיינו מעיקרא כשעשה העצירה דאע"ג דידע שיש איסור לאו צדצר מ"מ כיון שלא ידע מכרת ואילו הוה ידע מכרת לא הוה עושה העצירה שפיר נקרא שצ מידעותו, אצל אי מתחילה לא ידע כלל לא מכרת ולא מלאו ואילו הוה ידע אפילו רק מלאו לא הוה עושה מודה ר' יוחנן דידעית הלאו הוה ידיעה ואינו חייב דהא אלו הוה ידע מעיקרא לא הוה עושה כלל וצאדס כזה חינו חייב עד שיהא תחילתו וקופו שגגה גמורה אפילו מלאו" עכ"ל. ולפי דברינו ליתא כיון דנתצאר דטעמא דבעינן תחילתן וקופן שגגה הוא לא משום דכיון דקופו מזיד לאו שוגג הוא דמוקרי, חלא משום

דכיון דמודע לי באמלע צשעה שעדיין לא נגמר חיובו לא קרינן ציה לצקוף או נודע לו חטאתו משא"כ לרי יוחנן ידיעת כרת נמי מיקרי נודע חטאתו שפיר צריך להיות חייב חטאת גם צכה"ג ודו"ק.*

ומורי הגאון ר' איז מלצר שליט"א העיר לי צזה דלדעתו נראה דלא אמרינן דגרמא שרי אלא כשעושה את המלאכה קלת שלא בדרך עשיתו כגון שהוא מעמיד כלים מלאים מים וכן מתצקצין ומכבין את האור דלאו דרך כצוי צקר, או שהיה שם כתוב על צשרו והוא יורד וטובל נמי אין דרך מחיקה צקר, ולכן אין המלאכה הנעשית אח"כ ממילא מתיחסת למעשיו והוי רק גרמא, משא"כ כצוי והדלקה של האלקטריא דהוי לעולם ע"י קצוב הכפתור מקרי שפיר מצטיר ומכזה צידים ולא גרמא, ולפי דבריו טחינה צרחיים של מים הוה ודאי לאורייתא ואף דטחינה שצמשכן היתה צשל יד מ"מ אלו הוה נמי צמשכן צרחיים של מים היתה גם שם נעשית הטחינה ע"י נתינת הצצואה לתוך הצרחיים ותו לא, וחשיב שפיר טוחן כיון דטחינה זו דרכה צקר, אצל ל"ע דאי מקצרא מנלן הוה דלמא צעינן נמי אופן עשית המלאכה דומיא דמשכן ומה הוה היתה ההצעה והכצוי ע"י האדם לצד משא"כ הכא אף דדרך הכצוי וההצעה הוי לעולם ע"י גרמא ואין כאן שום שנוי כלל מ"מ עכ"פ לאו דומיא דמלאכת המשכן הוה ולא חשיב מלאכה צקר, וגם לנענ"ד דמדצוי הוה צצצת דף ל"ד ע"א שהצאתי לעיל משמע קלת דאף לענין אופן המלאכה צעינן נמי דומיא דמלאכת המשכן ול"ע.*

ואהא דכתב הגאצ"ד מוהרל"פ שליט"א דכצוי והצעה של אלקטרי חשיב גרמא ראיתי צירחון ה"ל חוצרת ו—ז שהצוי הוה מדיערויט וז"ל: העיר ע"ז ח"א שעדיו לגאון כקש"ת ר' אהרן ר"מ צישיצת צצרון צעיה"ק דלא דמי לחץ שהתם הוה אינו עומד רק שיכול לצוא למקום הצרים והצרים יעכצו אותו והאיש מסלק הצרים שלא לעכצו זה גרמא, אצל הכא הוה מעוכצ והאדם פותח העכצ דמיא לאשקיל עליה צדקא דמיא דנקרא מזיד ולא גרמא מפני שהצדקא דמיא הוה מעוכצ מכצו וה"י הוה צשמתנתק מתעכצ והאיש פותח העכצ ע"כ נחשצ שעושה ממש כהדלקה" עכ"ל. ושם צחוצרת ח' צקמן ק"ח השיג עליו הוה הוה מוהר"מ טוקלינסקי שליט"א וכתב: „דשאני צדקא דמיא דהחיוצ של כח ראשון הוה דוקא צמים או צגלגל צמים משום דצמשכו את הפקק נמשכים צמים הראשונים צמשיכתו הוה וצחחינה זו דומה הוה צלפח שני של צמים" עכ"ל.

והנה דבר זה אמת הוה כי מהצצו"ש ומעוד כמה פוקקים נראה דצברי דהמים הראשונים הצמוכים לפקק אצלי מכחו ממש, אצל לכאורה ל"ע דמ"מ הלא הוי אדם אינו יכול והמים יכולים דהלא זה ודאי כי צמשיכת הפקק לצד אי לאו דחיפת צמים השניים לא הוה יכול לקצצ את הגלגל וא"כ חשיב האדם רק מקייט ואמאי חשיב כח צצרא לענין שחיטה ונטילת ידים,

אמנם נראה ללא קשיא כלל דאף אם הוא נוטל את ידיו ע"י שפיכה בכחו ממנו נמי מקיימ' לו הטבע כדרך כל דבר כבד שנופל למטה ואפי"ה כיון דמחמת מעשיו הוא חשיב כאילו עשה הוא הכל ה"נ כאן. ולפי"ז נראה דנ"ד חשיב ודאי כמו כח שני משום דכבא דמי למוכני שטומדת רק מחמת שקושרין אותה דצכה"ג מקתבר דמחמת התרת הקשר לחוד לא חשיב כמו כחו וכן כתב דר"ת בשם ק' שנות חיים, וה"נ כאן שהאדם אינו יכול להזין כלל את האלקטרונים ממקומם ותנועת הזרם אינה אלא מחמת המכוונה שיוצרת זרם חדש שהוא דוחף את את אלו שבתוך החוטים, וא"כ מלכד שכל עיקר כח מרולתם הוא רק מחמת המכוונה, נוסף לזה הוא כי בשעה שעשה הוא את פעולת החבור עדיין אין הזרם הדוחף בעולם כי בשעה שמעגל החוט אינו מחובר אין שם זרם דוחף כלל, וא"כ מקתבר ודאי דצכה"ג לא חשיב כחו ממנו.

אבן נלענ"ד להוכיח דשטת החוק' הוא דבא דמחייב באשקיל עליו בידקא דמיא ומת צכה ראשון אין זה מפני שהמים נמשכים מכחו ממנו, דבא טעמא דאמרן דממשכו את הפקק הוי כאלו משך גם את המים הוא מפני שכך הוא טבע המים שצביונם קמוכים על פקק שהוא מעכב את זרימתם, מיד כשמקירים את המעכב הם זורמים צתחילתם יותר מהר ממים אחרים שלא היו מעוכבים כלל, וכעיי"ז כתבו החוק' צקנהדרין ע"ז ע"א דד"ה סוף חמה דבא דחייב אדרך ירידה גלות אף דהירידה לאו מכחו הוא משום „דמתוך שמושך למעלה נופל יותר למרחוק והוי כחו" וה"נ כאן. ולפי"ז ל"ע דא"כ גם המים השניים הנפרדים מהפקק מ"מ הלא קמוכים הם על המים הראשונים, וכיון דמשיכת המים הראשונים חשצין כאלו משכם הוא א"כ הוי המים הראשונים כפקק צפני המים השניים והוי כח שני של המים כמו כח כחו, ובגמ' צ"ק דף י"ט. מוכח דכח כחו הוי כמו כחו דחשיב כגופו, דבעיא התם רב אשי כח כחו לקוממוס אי ככחו דמי או לא מי גמיר הלכה ומוקי לה צכה כחו או לא גמיר כלל, אלמא דצאדם ללא גמיר הלכה וליכא דין צרורות ודאי דחייב אף צכה כחו, אמנם נראה די"ל דהיינו דוקא לענין נזקין אבל לענין מיתה אינו חייב אלא צכה ראשון שהוא כח חסוד ולא צכה כחו דכחו ידידה קליש צבר, ואיתא הכי להדיא צמק' מכות דף ח' ע"א מהו דתימא צכה כחו דמי ופטור קמ"ל דכחו הוא וחייב עייש"ה, ונראה דכחו דפטור מגלות פטור נמי ממיטה דלשטת החוק' (לאפוקי מדעת הרמב"ם) לא מלין כלל דרשה מיוחדת גבי גלות לפטור כח כחו ולפי"ז נראה דשקולין הן.* [ומיהו ל"עג לדעת הרמב"ם צפ"ז מה' רולח הטי"ז שכתב נשמט הצרזל מן העץ המתצקע אינו גולה מפני שאין זה צא מכחו אלא מכח כחו וכו' ואפי"ה פסק שם צפ"ג ה"צ : הזרק לצור צכותל וחזרה האבן לאחריה והרגה חייב מיתה צ"ד שמכחו היא צאה ול"ע.]

וּלְפִי' ז' קשה לדעת החוס' צ"ק דף ד' ע"צ דאשקיל עליה צדקה דמיא
 דפטור אכח שני היינו אף לענין נזקין וא"כ ל"ע דהא הוי כח כחו
 דחייב, ולכן נראה דהחוס' דייקו הכי מלישנא דגמ' צנכהדרין דאמרו אבל צנה
 שני גרמא צעלמא הוא דמשמע דגם לענין נזקין נמי פטור משום דחשיבא רק
 גרמא וקצרי דמשיכת המים הראשונים נמי לאו כחו ממש הוא, אלא טעמא
 דחשיב כחו הוא משום דכיון דמיד נפלו עליו המים הוא כמו כחו, ולכך
 דוקא המים הראשונים אבל לגבי השניים הוי כמו פרץ גדר צפני צהמת חצרו
 דשטת החוס' הוא דחשיב רק גרמא. אמנם נראה דל"ל דדוקא המים הראשונים
 חשיבי כמו כחו מפני שטעם זהם קלת מעשה וכמו"ש הט"ז צאו"ח סי' קנ"ט
 שבהקרת הדף המעכב את המים הוא מנענע את המים הסמוכים לדף, משא"כ
 המים השניים שלא נגע זהם כלל ולא עשה זהם שום מעשה חשיבי שפיר
 גרמא. וה"נ איתא צנכהדרין ע"ז ע"א גבי פרע מעליו את המעצוצה דמשמע התם
 דאש הכיזק נעשה וגומר מיד חשיב כמו כחו וחייב מיתה וכבר הארכנו
 בזה לעיל ול"ע.

וְהִנֵּה כעת ראיתי ציד רמ"ה על מק' צנכהדרין דף ע"ז ע"צ שתמח אכח
 דמחייב ר"פ צאשקיל עליה צדקה דמיא, וז"ל שם: ואי קשיא לך
 מכדי הכא לאו צדאזלי מכחו עסקינן אלא כגון שהיה דבר מפסיק בין המים
 וצידו ונטלו ונמלאו המים צאין עליו מאיליהן ואמאי מחייב הא לאו כחו הוא,
 ותו מאי שגא מדרבה דאמר זרק צו חץ ותרס צידו וצא זה ונטלו ואפילו
 הוא קדם ונטלו פטור דצעידנא דשדא מפסק פסקי גירי, אלמא אע"ג דקא
 שקיל ליה להבוא מידעם דבזה מפסיק ציניה וצין גיריה דשדא ציה פטור
 וב"ש הכא דהני גירי לאו מכחו קא אזלי ואמאי מחייב, לא תקשי לך דאע"ג
 דלאו כחו הוא כיון דמחמת מעשה ידיה קאזלי כבחו דמי דהא גיריה כי
 קאזלי לאו מחמת כחו קא אזלי אלא מחמת דשציק ליתרה של קשת ואזלי
 גירי ממילא ומיחויב עליהו ה"נ לא שנא, והיינו דקאמר רב פפא גירי ידידיה
 נינכו ומיחויב, ולא דמיא הא מילתא לזרק צו חץ ותרס צידו דאלו התם כי
 סלקיה לתריס מיקמי דנימטי גירא לגציה הוא דסלקיה דאי לצחר דמטא לגבי
 תריס אע"ג דבזה מסלק ליה לתריס תו לא הוה אזיל גירא טפי ולא הוה
 מיקטל, אלא ודאי ע"כ דסלקיה מקמי דנימטי לגציה עסקינן ואמטו להכי
 פטור דכי סלקיה לאו מידי עבד, מאי אמרת סוף חץ לצוא הא אמרן כל סוף
 הורג לצוא פטור דגרמא צעלמא הוא אבל הכא דכי סלקיה לעפרא דמפסיק
 צין מיא לדידיה מיא הוי נגעי צהבוא עפרא גופא כי סלקיה לעפרא גירי
 ידידיה היא ואמטו להכי מחייב עכ"ל.

וּמַדְבָּרֵינוּ אנו למדים דאף צזרק חץ נמי אש הוא מסלק את התריס
 בשעה שהחץ הוא סמוך לתריס דמי לאשקיל עליה צדקה דמיא

ומת צכה ראשון, ואף דהלוך החץ הוא מחמת כח הזריקה שזרקו בשעת פטור חשיב כאילו לא זרקו הוא אלא אדם אחר, מ"מ מחמת קילוק התריס עצמו חשיב כמו כחו כיון שהביחק נעשה מיד. וא"כ נראה דכ"ה צ"ד נמי חשיב הזרם הבא מחמתו לתוך הזכויות כאילו הוא בא מכחו, ואף דבתם המים והחץ הם כבר בעולם משא"כ הבא שהמכונה שבתחנה יולדת כל רגע זרם חדש ולכאורה נראה דדמי לכפתו לפני יתושין דקוצר רצ אשי דפטור משום דכני אזלי והני אתו, מ"מ נ"ל דחילוק קלוש הוא משום דמסתבר דלענין דינא יש לנו להתחשב עם המכונה המכונה את האור כמו עם המים והחץ אשר הם כבר בעולם וחשיב שפיר כאילו דבר הגורם את האור הרי הוא כבר בעולם, ובפרט גבי שבת דנתבאר לעיל דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וחייב גם על קילוק תריס בפני הרוח, וגם משמע דחייב אף אם המלאכה אינה נגמרת מיד עם קילוק התריס, וא"כ כ"ש כאן שהכצוי וההצטרה הם תיכף ומיד עם לחילת האמצע על הכפתור ודו"ק.

עוד נ"ל דאף אי לאו טעמא דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה נמי לא חשיב הבא לא כקילוק תריס ולא כדקא דמיא צכה שני אלא הוי כחו ממנו, דהא דעת רוב הפוסקים הוא דהפורץ גדר בפני צהמת חצרו אפילו הוה הגדר חזק וצריא מ"מ אינו חייב הפורץ על נזקי הצהמה עצמה שילתה משם משום דהוי רק גרמא בעלמא כיון דלא קעציד מעשה צגוף הצהמה, ולפי"ז לכאורה לריבוי לומר דהוא הדין נמי בחדש שיש לו חצית מלאה יין ובא אחר ועשה צה נקב בשולי החצית ונשפך כל היין שבה דאינו חייב לשלם דמי כל היין משום דהוי רק גרמא כמו באשקיל עליה דקא דמיא דאמרינן דכני מיא דאזלי צכה שני הוי רק גרמא וכ"כ כאן חשיב עשית הנקב בחצית לענין היין שבה כמו פורץ גדר לפני צהמת חצרו דפטור, ומעולם לא שמענו חדש גדול כזה, דתצרה או שתייה דמשלם ד' משמע דכל ענין דתצרה חשיב מזיק אף אם היין הנשפך לא אזיל מכחו ממנו.

ורבן נראה דכיון שהיין והכלי קמוכים הם זה לזה וגם החצית עשויה היא לכך להכיל את היין אשר בה להליל אותו משפוכה ולכך אם עשה זה נקב צגוף החצית חשיב כמעשה צגוף היין וחשיב שפיר כאילו שפכו הוא צידים ממנו, משא"כ קילוק התריס כיון דתריס זה אינו עשוי להגן תמיד בפני חץ זה שהוא הולך כנגדו וגם אינם מחוברים זה לזה ולהכי לא חשיב קילוק התריס כמעשה צגוף החץ, וכן צפורץ גדר בפני צהמת חצרו נמי כיון דפריסת הגדר אין זה הכרח לאצידת הפרה ולכך חשיב שפיר גרמא, ובאשקיל עליה דקא דמיא נראה נמי דלענין המים עצמם שנשפכו והלכו לאצוד הייב שפיר לשלם אבל מ"מ בהחך שהמים עושים הא לא חשיב כחו כי אם המים הראשונים הקמוכים לפקק אבל אידך חשיב רק גרמא.

וּרְפִיז צִיָּד בְּאַלְקָטְרִיָּה נִרְאָה נָמִי דִּהְפַּקְתָּ הָזָרֵם עֵי סְלֹק הַמַּחֲכָה אֹו
חֲבוֹר הַחוּטִים הוּי כִּמְעַשֶׁה צְבוּף הָזָרֵם עֲלָמוֹ דָּרֵם זֶה שְׁצַחֵךְ הַחוּטִים
חֲשִׁיב כִּמוֹ יוֹן שְׁצַחֵךְ הַחֲבִית. וְאִין לוֹמַר לְדוֹן זֶה דְּמִי לְבִדְקָא דְּמִיָּא דְּאִף דְּחִיב
הוּא עַל הַיָּח הַמִּים עֲלָמָם מִיָּם הַהִיחַ שְׁהַמִּים עוֹשִׂים לָאו כְּחוֹ הוּא וְהִי
כֵּאֵן נְהִי דְּלַעֲנִין פְּקִידָא דְּמַמּוֹן הוּי כְּאִילוֹ הַדְּלִיק הוּא מִיָּם לַעֲנִין שְׁבַת יִל דְּכִוּוֹן
דְּמַלְאכְתָּ הַהִדְלָקָה לָאו כְּחוֹ מַמַּשׁ הוּא הוֹאִיל וְהָזָרֵם זָרֵם מַעֲלָמוֹ וְלֹא חֲשִׁיב
כֻּלָּ מַלְאכָה, וְלֹא הִיא דְּהַתָּם רַק מַקְרָה הוּא יֵה שְׁהַאֲדָם נִהְרַג בְּכַךְ וּלְכַךְ אִף
דְּלַעֲנִין הַמִּים עֲלָמָם חֲשִׁיב כְּאִילוֹ הוּא עֲלָמוֹ הַלִּיף אֹותָם מִיָּם לֹא חֲשִׁיב בְּכַךְ
רוֹחַ מַמַּשׁ, מַשְׁאִ"כ הֵכָא דְּפַעֲלוֹת הַכַּפְתּוֹר הַפּוֹתָח וְהַסּוֹגֵר אֵת הָזָרֵם הוּא רַק
לַעֲנִין הַבְּעֵרָה וּבְצוּי, לֵכֵן נִרְאָה שְׁפִיר דְּמִל דְּחֲשִׁיב כְּאִילוֹ הִצִּיָּא הוּא עֲלָמוֹ אֵת
הָזָרֵם לַמָּקוֹם אֹור וְכֵן לְהִפְךָ גְּבִי בְצוּי מַשּׁוּם דְּמַסְתַּצֵּר וְדֹאִי דְּהַמְכוּנָה שְׁכִיָּא
יֹולֶרֶת אֵת הָזָרֵם חֲשׂוֹבָה כְּבוּף אֶחָד עִם כָּל אֹורֵךְ הַחוּט. וְלִ"ע.

וְרִיסוּד הַקְּצָרָא הַנִּלְעַנִּי"ד לְהִצִּיָּא רֹאִיָּה מַשְׁטַת הַרְמַצִּים צַפִּיד מַה' נִזִּ"מ
הִ"צ: „הַפּוֹרֵץ גִּדֵּר לִפְנֵי בְּהֵמַת חֲבָרוֹ וַיִּלְאֵת וַהֲזִיקָה אֵם הִיָּה גִדֵּר
חֹזֵק וְצִרִּיא חִיבִי", וּבְתַשׁוּבָתוֹ לַחֲכָמִי לוֹנִיל כְּתַב: וְזֶה שְׁהַקְשִׁיתָם עַל דְּבַר זֶה
מִן הַלִּיקָטִים שֶׁפָּרְטוּ מַחֲלֵית הַדִּיר הַצִּרִּיאָה שְׁאִין חִיבִין בְּנֻזְקִיהָ עַד שִׁוְלִיאֹורָה
אֲבָל אֵם יִלְתֵּה מַעֲלָמָה פְּטוּרִין וְדֹאִי קוֹשִׁיא הִיא זֹאת, וְחִזּוֹ פִּירוּקָה הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל
יֵשׁ צִין לִקְטִים שֶׁפָּרְטוּ הַדִּיר וְצִין חֲבָרוֹ שֶׁפָּרֵץ לִפְנֵי בְּהֵמָתוֹ שְׁהַלִּקָטִים כּוֹוֹנָתָם
לַגְנוּז הַבְּהֵמָה לְפִיכֵךְ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוֹלִיאֹורָה מַרְשׁוֹת הַבְּעָלִים לֹא נִתְחַיִּיבוּ וְלֹא
נַעֲשִׂית בְּרַשׁוֹתָם וְצַעַת שִׁוְלִיאָה נַעֲשִׂית בְּרַשׁוֹתָם וְנִתְחַיִּיב בְּנֻזְקִיהָ אֲבָל אֵם
הַנִּיחֹה שֶׁם הָרִי לֹא עָשׂוֹ הַיָּח שְׁנִתְכוּוְנוֹ לוֹ שֶׁהוּא הַגְּנִיבָה וּלְפִיכֵךְ פְּטוּרִין,
אֲבָל הַפּוֹרֵץ גִּדֵּר חֲבָרוֹ אִין כּוֹוֹנָתוֹ לַגְנוּז וְלֹא נִתְכוּוֹן אֲלֵא שֶׁתֵּלֵא הַבְּהֵמָה וְתִזְיֵק
וְיִתְחַיִּיבוּ הַבְּעָלִים בְּנֻזְקִיהָ וּלְפִיכֵךְ הוּא חִיבִי בְּאֹותוֹ חֹזֵק בְּדִין כָּל מִזִּיק וְחִזּוֹ
הַפֶּרֶשׁ צִין לִיקְטִים וְצִין פּוֹרֵץ בְּהֵמַת חֲבָרוֹ עִכ"ל. וְלִכְאוּרָה לַעֲיָג דְּהֵא
לְדַעַת הַרְמַצִּים פִּירְשׁוֹ נִו"כ דְּהֵא דְּפִרִּיךְ שֶׁם צִגְמִי אִילִימָא בְּכוֹתֵל צִרִי בְּדִינִי
אֲדָם נָמִי חִיבִי הִינֵנוּ לֹא כְּרַשִּׁי וְחוּס' שֶׁפִּירְשׁוֹ דְּקוֹשִׁית הַגְּמִ קָאִי רַק אֲכוֹתֵל
לְדַעַת הַרְמַצִּים מִפְּרַשִּׁין שְׁפִיר דְּקוֹשִׁית הַגְּמִ קָאִי נָמִי אֲבַהֲמָה וְכֵן כְּתַב שֶׁם הוּא
עֲלָמוֹ בְּהַשׁוּבָה הַנִּ"ל, וְאִ"כ לִ"ע דְּמִיָּשׁ מִזְרֵק כְּלִי מִרְאֵשׁ הַגִּג וְהִיוּ תַּחֲתָיו כְּרִים
אוֹ כְּסֻתּוֹת וְכֵאֲחֶר וְסֻלְקָן דְּפִטוֹר מַשּׁוּם דְּחֲשִׁיב רַק גִּרְמָא, וְכִמּוֹ, שְׁהַקְשׁוּ הַחוּס'
בְּסִנְהֶדְרִין דָּף ע"ז ע"א, וְאִף שְׁהַרְמַצִּים עֲלָמוֹ פֶּסֶק צַפִּיד מַה' חוֹבֵל וּמִזִּיק
דָּגֵם בְּזִרְק כְּלִי נָמִי חִיבִי מִיָּם הִינֵנוּ דּוֹקָא מַשּׁוּם דְּפֶסֶק לְהִלְכָה כִּמְאֵן דְּדֹאִין
דִּינָא דְּגִרְמִי אֲבָל מִיָּם דַּעַת רַבָּה הוּא בְּשִׁלְהִי פִי כִילֵד הַרְגֵּל דְּפִטוֹר וְאִ"כ מִאִי
פִּרִּיךְ הֵכָא הַגְּמִ בְּפִשְׁטוֹת דְּבִדִּינִי אֲדָם נָמִי נִחִיב וְהֵא אִיכָא רַבָּה דְּפּוֹטֵר,
וְהַתָּם עֲדִיפָא מִהֵכָא דְּהֵא עֵי סְלֹק הַכְּרִים וְהַכְּסֻתּוֹת הוּא גּוֹרֵם הַיָּח וְדֹאִי

משא"כ צפרי"ת הגדר אכתי צעינן נמי כוונת הצהמה ללאת מהדיר וגם נא צרור עדיין שחאבד, וע"כ ל"ל צדעת הרמז"ס כדאמרן דקוצר דגדר צפני הצהמה הוי כמו חצית צפני היין שבה ומה כתם חשיב כהחזק צגוף היין ה"י כאן צגוף הצהמה, משא"כ סלוק הכרים דמי שפיר לנטיולת חריס דהוי רק גרמא או גרמי.

ברם אכתי קשה דהתינה לעינן הצהמה עלמה שנאצדה דחייב לשלם אצל על נזקיה שהזיקה לאחרים אמאי חייב, והא דמי לאשקיל עליה צדקה דמיא דאמרין דהני מיא דאזלי בכח שני חשיב רק גרמא דפטור ומ"ש הכא דחייב גם על הנזיקין שהצהמה עושה אף למאן דפטור גרמי בכל מקום ואפ"ה מחייב הכא. ולכן נראה דשטת הרמז"ס הוא דכיון דמעיקרא היתה הפרה שמורה ע"י הגדר אלא שבה זה ופרץ אותו וקלקל את שמירתה, פקע בזה את חיוצ השמירה מהצעלים ונתחייב הוא בשמירתה, ומכיון דנתחייב כבר בשמירתה חשיב שפיר כממונו דשמירתן עליו וחייב על כל הנזקין שממונו עושה. וחדוש גדול זה דע"י קלקול השמירה חשיב כממונו למדו הרמז"ס מצור ברה"ר דאף דאינו שלו ואפ"ה גלי קרא ד"בעל הצור" דעשאו הכתוב כאלו הן ברשותו וה"י בכל הנזיקין, ולפ"י הא דאמרו בגמ' דוקא שני דברים וכו' היינו משום דהני תרי מפורשים הם צפוק משא"כ שור ואש דהני ילפינן מצור.

ומידהו לפ"י ל"ע צאשקיל עליה צידקא דמיא דהא מעיקרא היו המים שמורים ע"י הפקק ועכשו צהולאת הפקק קלקל את שמירת המים וא"כ כמו דצפרי"ת הגדר צפני הצהמה מתחייב הוא גם על נזקיה שהיא עושה וה"י כאן לריך להיות חייב על נזקי המים אף על הני אזלי כבר בכח שני.

ונראה דאיכ"נ דלדעת הרמז"ס ע"כ לומר דהא דאמרו בגמ' סנהדרין דפטור היינו רק לענין חיוצ מיתה דצעינן כחו ממא משא"כ לענין נזקי ממון נראה ודאי דחייב וכלעת הכ"ד שצגמ' צ"ק דף ד: דפריך הגמ' ואימא מצעה זה המים וכפי התירוק הראשון שצתוק' שם ד"ה ואימא וכו', דהא אף לדעת הפוסקים החולקים על הרמז"ס צדין פורץ גדר מ"מ נראה ודאי דאם היו המים שלו ודאי דחייב דהא לא גרע מאצנו סבינו ומשאו שהניחן צדאש גגו ונפלו צרוח מלויה והזיקו דחייב משום דשמירת האצנים עליו וכ"ש הכא שהוא עלמו פתח את הפקק במקום ההיחזק, ולדעת הרמז"ס נראה שפיר דמחמת קלקול שמירת המים רמיא עליו חיוצ שמירה וחשיב כאילו הם ממנו וממא.

ואין להקשות דא"כ לר"י דאמר אשו משום חליו דקו"ל כוונתה לחייב נמי מיתה ומ"ט פטרי ליה צגמ' סנהדרין, ודוחק לומר דקוגיא דהתם אצלא דוקא כר"ל דקוצר אשו משום ממנו, וגם קשה מפסק הרמז"ס דפסק כר"י דאשו משום חליו וצפ"ג מה' רולא פסק נמי הרמז"ס כהאי קוגיא דגמ' סנהדרין

פטור ממיתה, ואין זה קושיא כלל דלא אמרינן דחשיב כחליו אלא אם עשה מעשה בגוף האש דאז חשבינן למעשיו כזריקת החץ אבל אם חיוצו הוא רק מחמת שמירה הוי רק ממונו ופטור ממיתה וחייב צחשלומין, ולפי"ז דעת הרמב"ם הוא דלא כהתוס' דפטרי כח שני דצידקא דמיא גס מתשלומי ממון.

ורפי"ז נראה דהא דתניא מחילת הכרס שנפלה אומר לו גדור — נתיאש נמנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותו, ומוקי לה בגמ' צ"ק דף ק. דקאי דוקא כר"מ דלאין דינא דגרמי, לריך לומר דהיינו דוקא כגון שנפלה מעלמה אבל פרעה צידים נראה ודאי דחייב אף למאן דלא דאין גרמי, דמ"ש מפורך גדר צפני צהמת חצרו דחייב וכ"ש הכא דההיזק בא ממילא וגם כתבו התוס' במס' צ"ק ובצ"צ דהיזק ניכר הוא וא"כ נראה דצכה"ג חייב משום דהוי כמו מסבך גפנו ע"ג תבואתו של חצרו דחשיב היזק צידים לכ"ע כיון דקעביד מעשה וה"ל כאן.

אך צהא איכא לעיוני טובא דהא כיון דעל צטל הכרס לגדור כמבואר שם וא"כ אמאי לא חשיב כרמו כמו שורו ומה שורו שהיזק חייב ה"ל כרמו דימונו הוא וחשיב כמו שורו, ואף דשניהם הגפנים והזרעים מזיקים הם זה זה מ"מ כיון דעל צטל הכרס לגדור הוי כאילו היזקו שנים זא"ז אחד צרשות ואחד שלא צרשות דהאי צרשות פטור ושלא צרשות חייב וה"ל כאן, וכעין זה הקשה הגתיה"מ בצמון קנ"ה ס"ק י"ח על כל ההרחקות שמנו חכמים צפי לא יחפור ועייש"ה דצתיורלו שם לא מיתירלא עדיין קושיא זו, אמנם נראה דכיון דלאו דרכו לילך ולהיזק אלא שנעשה ההיזק במקומו לא חשיב שור אלא צור וצור פטור אכלים וזרעים כלים ניכרו דהא כל מידי דלאו צע"ה הוא ממעטין ליה מחמור ולא כלים, ולפי"ז אין לחייבו כלל משום שמירת הגפנים אלא מחמת חוצתו לגדור והוי שפיר גרמא, אבל ל"ע דמ"מ קשה (מהך צרייתא) לרב דק"ל דאצנו סבינו ומשאו שהניחן צרה"ר ולא אפקרינהו דחייב גס אכלים ולדידיה קשה דהא הכא לא אפקריה לכרמו וממונו הוא ואמאי פטור אכלים ול"ע.

ולחומר הקושיא חפשי עד שמלאתי להרמצ"ן ז"ל צדיני דגרמי שהאריך שם הרבה בזה וז"ל שם: תו איכא למידק היבא שמעינן מהא מתני' דדינינן דינא דגרמי הא ממונו הוא דאזיק שהגפנים שלו הם שהולכין ומתערבין עם תבואתו של חצרו ואוקרין אותה ומאחר שעליו לגדור מפני האיסור ולא אמרינן צה על היזק להרחיק את עלמו אמאי לא לחייב לכ"ע הא שורו הוא דלא טפה צאפיה מאחר שהיה לו לגדור ולא גדרה, ומפרקי לה רבנן ז"ל להך קושיא דלא מיתקר מחמת עירבוב לחודה אלא מפני שנתיאש מלגדור ויאשו הוא הגורם האיסור והוא הגורם לו להתחייב וגמרי לה

ממתניתן דתנן במקי כלאים הרואה ירק בכרם ואמר לכשאגיע לו אלקטנו מותר — ומפרשי מאי מותר שלא נאסר הירק ולא הכרם — מפני שלא נתיאש ידעתו לעקור אף כאן אילו לא נתיאש ידעתו לגדור לא נאסר בתוספת מאהר דלא כיון לזה ויאושו ומחשבתו הוא שאסרו והוא שהייצו לשלם — כך תירץ הרב ר' יוחנן ברפתי בעל התוספות עכ"ל. וגרסה מזה הרמב"ן ז"ל קוצר דכסה"ג חשיב כשורו ולא כצור, ואף דגפנים אלו לאו דרכן לילך ולהזיק מ"מ נראה דקוצר דאדרבא הא עדפא טפי שהזיק הוא מיד ואינו מחוסר שום מטעה, והא דאמרינן דצור קול מביט דלאו דרכו לילך ולהזיק היינו מפני שהזיק הולך אל המזיק והביט קלת כאילו הזיק הוא את עצמו משא"כ הכא שההזיק הוא במקום הזיק חשיב כפיר כמו שורה.

אבר ל"ט דמ"ט מגפיל לצור והבצאים את ניימיו דתנן דחייב ואמר רבא צ"י הפרה דף מ"ה: לא שני אלא שהבצאים צמעת נפילה אצל לאחר נפילה פטור מ"ט דהוי שור צור ומים כלים ולא מנינו צור שהייצ צו את הכלים והא דתס הלך השור בהוא הצור אל המים שצצור והזקס ואפ"י כיון שההזיק נעשה לאחר נפילה דהיינו שלא בדרך הילוכו חשיב צור ופטור הכלים ומ"ט גפנים דחשיבא כשור, וצדוהק אפשר לומר דכיון שההזיק הוא ע"י זה שהס גדלים יחד חשיב קלת כמו דרך הילוכו, ולע"מ בתוס' צ"ק דף ו' ע"ב שכתבו דהכותל והאילן שנפלו והזיקו אף דרך נפילתן חיות להו נמי דין חב וצור עייש"ה, אף ראיתי שם צקוף דצרי הרמב"ן שכתב: „ואין אומרים צמקין אלו זו דומה לזו שהדצרים עמקקים וההלוקים דקים כחוט השערה וכולהו גמרא עכ"ל הטעם. ומורי הגאון הג' רא"ז מלמד שליט"א הראה לי שבספרו חצבא"ז פ"ג מה' נז"מ ה"ט כתב דבשאלה כזו מדובר בירושלמי צ"ק פ"א ה"א וכגון שהגיע גחלת צרה"ר וצא אחר ונתקל בה ונשרפו צדיו דמסקנת הירושלמי שם דחשיב צור, ואף דפעולת ההזיק הוא ע"י הלחול שהאש הולך ושורף ואפ"י מקיק שם דמ"מ חשיב רק צור כיון דתחילת ההזיק הוא ע"י שההזיק הולך אל המזיק ול"ט.

ובעיקר תירושו של הרמב"ן טרחתו ויגעתי הרבה בהצגת תירושו ועדיין רחוק הוא מציאתי, דהא כיון דצמקין לחייצו מטעם הוצת שמירת כרמו וא"כ עיקר החייצ הוא לא על יאושו אלא על ההזיק שגרמו עושה, והא דפטור אם לא נתיאש היינו מפני שלא נאסר ואין לנו על מה לחייצו אצל אם נתיאש ונאסר לא הוי חייצו מחמת יאושו אלא מחמת ההזיק שממונו עשה והוי כמו לא נעל שורו כראוי וילא והזיק דחייב וה"ל כאן.

ור"ל דמקטפיה הוב מ"ל דהא דאמרינן בשלהי פ' בולד הרגל הניה לו גחלת על צגדו ונשרף חייב ואף שטמא שם בעל הצגד והיה יכול לקלק מ"מ יכול לומר קצור הייתי אהבטנו צדוהא ויפרע לי ולבך חייב המניה

יש לומר דהיינו דוקא צאדם המזיק ולא צהיזק שממונו עושה דחיוצו הוא רק ממחמת שמירה וצכה"ג שהיזק יכול בקל להליל ליתא כלל חיוצ שמירה, ולפי"ז נראה דאם רואה אדם את שורו של חצרו שנכנס לרשותו ואוכל את פירותיו ויכול הוא להליל דפטור בעל השור, וממילא ניחא הכא צמחילת הכרם שנפרצה כיון דבעל הזרעים שהוא הנזק יודע הוא מפרילת הגדר ואף דלאו עליה רמיא למיגדר מ"מ צכה"ג פקע כבר חיוצ שמירה מצעל הכרם וחייב רק משום אדם המזיק דהיה לו לגדור ולהכי חשיב שפיר גרמי, ודו"ק.

ורענ"ד נראה קצת רחיק לשטת הרמב"ם דע"י קלקול השמירה פקע צכך חיוצ שמירה מהצעלים ועוצר לרשות המקלקל מהא דאמר רב צור שחייבה עליו תורה להצלו ולא לחצטו, וכתצו הראשונים דטעמיה הוא משום דלא קא עציד מעשה כלל צגוף החצט אלא רק נטל את הקרקע העליונה וממילא נעשה החצט ולהכי לגצי נזק שהחצט עושה חשיב רק גורם ואינו חייב צשמירתו ויכול הוא לומר קרקע עולם היזקתו, ושמעתי זכבאון האדיר ר' חיים קאלווייץ ז"ל הקשה על צכצרה זו קושיא ענומה דא"כ מ"ט חייב רחמנא על הפתיחה דצשלמא כורה צור הוי היזקא דהצלא כאלו עשאו הוא, אצל פותח מה מעשה עשה צהצלא דצור ומקצצרה דאיכא מעשה טפי צחפירת צור לגצי החצט מנפתיחת הצור לגצי היזק ההצלא. אולם לדעת הרמב"ם ניחא דצתחילת חפירת הצור לא חל עדיין שם תקלה על החצט ולכך אמרינן דכיון דלא עשה מעשה צגוף החצט חשיב רק כמו גרמא, משא"כ פותח דאיכא כבר צור אלא שהוא שמור ע"י כיסויו ולכך כיון שצא זה ופתחו פקע צכך חיוצ שמירה מצעל הצור ונתחייב הוא צשמירתו וחשיב כשלו, ואף לדעת הפוסקים החולקים על הרמב"ם צפורץ גדר נראה דהיינו דוקא בתם דליכא תקלה מיד משא"כ הכא דמיד עם הקרת הכסוי איכא כבר תקלה לא חשיב הכא גרמא ממש ומודים גם הם לחילוק זה, אצל עכ"פ לדעת הרמב"ם ניחא יותר, וקצת סעד לסצרה זו הם דצרי הרצצ"א צצ"ק כ"צ. צד"ה אשו לית ציה ממשא וז"ל שם: "ואת" והא צורו למ"ד צור להצלו מאי ממשא אית ציה, י"ל דאפי"ה קרו ליה ממונו ואית ציה ממש שע"י כרייתו נשתנה ממשות של הקרקע ונעשה צור — ואין זה עדיין מתחייב שברי חייבה התורה פותח ככורה, י"ל דלא חילקה התורה ועיקרו משום צור עכ"ל, ועפ"י הביאור הנ"ל מתחייבים דצרו היטב ודו"ק.

ונראה נמי דאף לשמואל דמתחייב נמי אחצטא ל"ל האי טעמא משום דמיד עם מעשיו איכא שם תקלה על קרקעית הצור דאיל"ה זרק כלי מראש הגג וצא אחר וסלק את הכרים והבסותות אנואי פטור ולחייב משום צור כיון דמיד עם סילוק הכרים והבסותות הוי קרקע זו היזק של חצטא לגצי הכלי ולחייב מיהו לרי יהודא דמיחייב כלים צצור ולא משמע צשום מקום דחשיב

בור, אלא ודאי דכיון דלאו שם תקלה על הקרקע לא חשיב כלל צור אלא הכרים והכסות חשיבא רק כתרים מפני החץ, וא"כ שפיר י"ל דגם שמואל דמחייב נמי אחצטא קוצר דצעינן שיכ"י שם תקלה זה מקודם ואז הוא עוצר לרשותו ע"י קלקול השמירה, או כמו החזקא דהכלא דחשיב כעושה צידים ממע, ודו"ק היטב.

אמנם ראיתי צביאור הגר"א בחו"מ סי' של"ו שכתב דטעם הרמז"ס שפקק בפורץ גדר בפני צמח חצרו דחייב הוא משום דחזיל לשטתיה דפקק כמאן דדחין דינא דגרמי, אבל לענ"ד ז"ע דמ"מ החינוח לענין תשלומי הפרה עלמה וכגון שנגנבה או נאצדה אבל על נזקים שהזיקה אחרים אמאי חייב דהא צעלים עלמה נמי לא מייחייבי אלא מפני ששמירתן עליו משא"כ בפורץ גדר דאי חשיב רק גרמי איך הוא מתחייב בשמירתה, וק"י הוא משיקה זו את הכלב דפטור וכ"ש כאן שפרץ רק את הגדר, *אבל לפי מאי דאמרן דס"ל דמחמת קלקול השמירה מתחייב הוא בשמירה ניהא שפיר דמחייב הכא משום דקא עבד מעשה בגדר שהוא שמירת הפרה.

ובן היה קשה לי לדעת הרמז"ס דמחייב צפריית הגדר א"כ היכי משכחת דפטור קרא אטמון צאש דמוקמינן צגמי בגון שנפלה גדר שלא מחמת דליקה והא מ"מ כיון דהיה לו לגדור תו הוי בגדר כמו מחילת הכרם שנפרלה ומה התם חייב משום גרמי מחמת חובת הגדירה ה"נ כאן יתחייב נמי משום גרמי, אבל לדברינו ניהא דכיון דלא מחייב אלא מחמת חיוצ שמירה ניהא שפיר הא דפטור על הטמון, אך ע"ז יפה השיב לי מורי הגר"א שליט"א דכלא"כ ז"ע דאיך אפשר דמחמת חובת הגדירה חשוי כמו מזיק כיון שהחזק הוא רק מחמת שלילת מעשה ולא ע"י מעשה, וע"כ ז"ל דטעמא דחשיב גרמי הוא משום יאושו שגרם צזה שיאכרו הזרעים דהא אי לא אייאש אינם נאכרים ולכך חשיב שפיר מזיק משא"כ בהדיא דנפלה גדר שלא מחמת דליקה דאף שחובת הגדירה עליו מ"מ לא חשיב צדק מזיק כיון דלא קא עבד מעשה כלל, ודו"ק.

נחזור לענינו כי לענ"ד נראה עוד הקורה צדדון זה כי הנה ראיתי בחוברת מהו חשמל צעמוד 33 צו"ל: צרם יש להודיע שצחוק חוט כזה אין אנו (האלקטרוניס) עוצרים צאותה המהירות שאנו רגילים צה, צחלל הריק אנו נישאים צמהירות הקערה, צחוק האויר אנו קופלים צמהירות הצוק מה שאין כן בחוטי מתכת, כאן צוחלים אנחנו כחומט הלו. תאמרו: ופעמון אלקטרי שזרם מפעילו הרי צו צרגע שהאלצע לוחלת על הכפתור ללול הפעמון יולא ואפילו אם הוא צמרחק רצ ממקום הכפתור? אולם אנחנו האלקטרוניס הרי תמיד מצויים צחוט וממלאים את כל רוחיו וחלליו וצו צרגע שהכפתור נלחץ וע"י כך נולד הצבור צורמים וצאים אלקטרוניס וגורמים דחיקה לאורך כל החוט, למה הדבר דומה? לנור מלא מים אם מוקיפים מים מלד אחד מיד נשפכים ממנו מים

* אפשר דכיון שגרמי חשיב כמעשה ה"ז חשיב כהוציא את הבהמה בידיה, משא"כ שיטוי כלב חשיב רק גרמא.

מלך השני ואפילו אם ארכו יהיה רצ מואד, שכן המים הנשפכים אינם אלא שנוקפו עתה כי אם רק מאלה שהיו שרויים קודם לכן בקופו של הלינור, והוא הדין צמוגע לזרם החשמלי, אורך החוט המוצל אינו משפיע על מהירות הזרימה של האלקטרונים אלא לחץ הראשוני שבקצה מזה הוא הדוחק גם את האחרונים שבקצה מזה עכ"ל.

וּלְפִי"ז יש לחקור כי צבצוב הכפתור לכיוון את לזר הממכותי צין שני קצות החוט, לצד מזה שט"י פעולתו זאת עושה הוא חצור וגורם ליגירת זרם חדש הרי הוא מוסיף גם צבצוב זה מספר מקיים של אלקטרונים הנמלאים בתוך מתכת זו שלא היו זזים משם למקום אחר כי אם ע"י קבוצו הוא והרי הוא כמוסיף שמן צנר, וכן כשהוא מקבצ שנית ומכבה הרי הוא כמסתפק מן השמן שצנר וחייב משום מכבה. ואף שמוספר האלקטרונים הנמלאים בתוך המפתח המהצר אינם יכולים צעגמם לגרום אחר, ולא דמי למוסיף טפה אחת שמן לתוך נר גדול דחייב משום מצטיר דהתם גם הטפה עלמה יכולה לגרום אחר משא"כ כאן חשיב כמו זה יכול וזה אינו יכול דחשיב רק מקיייע שאין בו ממש דפטור ומותר, מ"מ ל"ע דשאני הכא כיון דאיכא עכ"פ רגע קצר שרק הם מהווים את האור וא"כ אפשר דמוקיייע כזה חמור טפוי ואקור, ול"ע.

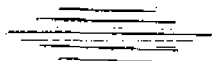
המתבאר מכל הדברים האמורים עד כאן הוא דהצטרף האלקטרי בשבת וכצויו אף ציו"ט חשיבו כמלאכה צידים ואקורות הן ודאי, אך לענין הדלקה ציו"ט עדיין י"ל דלדעת הקוצרים דאיסור מוליד אם הוא רק מדרבנן לא אסרו כי אם צבכ"ג שכל ההולדה נעשית על ידו דוקא כמו הולאת אם מן האצנים וכדומה משא"כ הולדת אור האלקטרי אף דלענין דאורייתא חשיב שפיר כאלו עשה הוא הכל מ"מ לענין גזירת חכמים אפשר דצבכ"ג לא גזרו, וכן מליין צענין איסור ציטול כלי משיכנו שכתבו הפוסקים שמותר ליתן כלי מצטו"י תחת השלחן שדולק נר כנגדו מלמעלה כדי שצצת יסיר את השלחן ונמלא שהכלי עומד מעצמו תחת הנר והטעם הוא מפני שאינו מצטל את הכלי משיכנו צידים רק גורם ציטול, ואף דצמלאכה דאורייתא צבכ"ג מסתבר ודאי דלא חשיב גורם אלא מעשה צידים ואפ"ה לענין איסור דרבנן הקילו,* ואף דאיסור מוליד מליין נמי דצצית ר' גמליאל היו מציאין ערדיסקאות של צרל ומעשנין אותן מערב יו"ט ופוקקין נקציהן מעיו"ט ולמחר כשאורחין נכנסין פותחין את נקציהן ונמלא הצית מתגמר מאליו, אלמא דצבכ"ג דלא קא עבד מעשה צידים ממש שרי וה"כ כאן. וראיתי באור חדש צדף לא. שגם הוא הציא ראייה זו ומסקין משום כך דשרי.

אולם הרמב"ם צפ"ד מהיו"ט ה"א כתב ולא מן המים כגון שמציאים "כלי זכוכית מלאה מים שמוניהן אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נגבה

לפשתן וכיוצא בו וידלק", משמע דבכל ענין חסור חף אם הוא מניה תחילה את הפשתן ואח"כ הוא מציא את הזכויות ואף דההדלקה נעשית ממנולה אפ"ה חסור, ומשמע דדדון זה חין מי שהולק עליו חף לדעת הסוצרים דהולדת חס ציו"ט לא חסור חלא מדרצנן, ואף דהולדת ריה לעז"ד ל"ע דאפשר חלא שרי דבה"ג שפותחין את נקציון והצית מתגמר מחילוי כי אם כשהטרידיקקאות חין מונחות תחת צנדים דאז ליכא שום חסור כי מה שהצית מתגמר ודאי חלא חסור כלל וכל השקלי וטריה שבגמ' צילה הוא רק משום חסור מצטיר כדי להריה חצל משום הריה לצד חין צו שום חסור, מבח"כ סחופי כסא חסוראי ו"ל דחסור נמי חף דבה"ג שהוא פותח רק את הנקצים והצנדים מתגמרים מעלמם כיון דטעמא דחסור הוא מפני שכל המוליד דצר חדש קרוב הוא להיות טובה מלחכה חדשה ול"ט.

ומיהו נראה דחף אם נאמר דמשום חסור מוליד דרצנן חין לחסור צמ"ד חדא משום חלא חשיב כ"כ מעשה צידים ועוד משום דהנחת חורה חשיב כח"י, מ"מ כיון דנתבאר דפרקים הקודמים דחובה למיחש עוצה דחסור הולדת חס ציו"ט הוא מן התורה, ואף חי לא חסור חלא משום נולד מ"מ נתבאר לעיל דפ"צ דצנרון דידן שהוא נהנה מנוף הדצר עלמנו דבה"ג שהנחתו חונה צחה לו ממנולה חלא ע"י מלחכה גמירה מודו כו"ט דחסור משום מוקצה דמולד, לכן נראה לעז"ד דחסור, וצפדנו לענין כצוי גלעז"ד ודאי דמכל הדצרים החמורים דפרק זה יתבאר דבה"ג דמ"ד חשיב כצוי צידים ולא גרמא. ואין שום חילוק בין אם החוט חסור לתיך המפתח הוא הנמשא פזח חו העטרלי כיון דהתבונות החור היא מחמת שניהם.

ואף כי כל זה ו"ל לכאורה שהוא נכון, צמ"ז מרחשית כזאת הודעתו כי חלילה לו להורות בזה מחומה דצר שני"ט צי גדולי ישראל, ולא חמרתו כל זה כי אם להעלותם לפני רצנן ותלמידיו, ויהא רעוא כי ישיחו בהם בשמרים המלוינים דהלכה, ומילי מעליותא דאית צהו יתקבלון צצי מדרשה.

פרק רביעי

אחרי שנתצאר דקצוב הכפתור הפותח והקוגר את הזרם חשיב מלאכה צידים ולא גרמא ואי עביד ליה בשבת חייב חטאת, יש לחקור על דבר השעון הנעורר הנקרא ווע"ק זיגע"ר אם מותר להעמיד אותו בערב שבת או יו"ט סמוך אל הכפתור ולערוך אותו באופן כזה שקושרים קלה אחד של חוט צידית הצבג המסתובב בשעת הללול ואת קלכו השני של החוט קושרים בכפתור האלקטרי, ומיד כשתצוא שעת הללול אז מושך החוט את הכפתור והוא מדליק או מכבה. ואם נאמר דשרי יש לדון לענין שבת עלמה אם חזור החוט בכפתור כדי שיכבה לאחר זמן חשיב מלאכה צידים ואקור לעשות כן מה"ת, או דחשיב רק גרמא ולא אקור אלא מדרבנן.

תנן במס' שבת דף ק"ב ע"א ועושין מחילה בכל הכלים בין מלאים ובין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה, ולהלכה קי"ל כרבנן דמותר. ומצואר שם בגמ' הטעם משום דאמר קרא לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאקור הא גרמא שרי.

ובבר הארכנו בפרק הקודם בזה שהאחרונים תמכו דגמ' זו דמס' שבת קותר להא דמסיק רב אשי במס' צ"ק דף ק' ע"א כי אמרינן זורה ורוח מקייטתו חייב ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אקרה תורה אצל לענין תשלומין גרמא בעלמא הוא וגרמא בצוקין פטור, אלמא דאף דלענין חזקין חשיב רק גרמא מ"מ גבי שבת חשיב מלאכה משום דשאני שבת דמלאכת מחשבת אקרה תורה והא איתעביד מחשבתו וא"כ מ"ש הכא דאמרינן הא גרמא שרי.

ונאמרו בזה תירוטים הרבה ה. דדוקא במלאכת זורה בלבד הוא דאמרינן הכא משום דמלאכת הזריה אי אפשר שתעשה מצלעדי קיוע הרוח ולכך אף שהאדם עושה רק מקלת מלאכה והשאר נעשית ממילא מ"מ חשיב האי מקלת מלאכה ככולה מלאכה כיון דגם במשכן הייתה מלאכה זו רק מקלתה ע"י מנשה האדם, משא"כ הני מלאכות דדרכן להעשות הכל ע"י האדם עלמו

חשיב שפיר גרמא אס נעשה גמנן ממילא, ולפי"ז צנ"ד נמי כיון דדרך כצוי והצטרה הוא רק ע"י האדם לצד חשיב שפיר גרמא כיון שהמלאכה נעשה ממילא ע"י השטון ולא ע"י האדם.

אמנם נתבאר לעיל דאין לסמוך על חילוק זה מהא דאיתא בגמ' שבת שם אמר רב יהודה פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת ואע"פ שהרוח מנשבת ומצטיר את האור, לייט עלה אצוי אמאן דעציד הכי, ופריך, צמאי עסקינן אילימא צרוח מזויה מ"ט דמאן דאקר דהא כיון דאין דרך להצטיר צרוח מזויה לאו פסיק רישא ולא ימות הוא ושרי אי צרוח שאינה מזויה מ"ט דמאן דשרי, ומשני לעולם צרוח מזויה ופליגי דהא אי גזרו רוח מזויה אטו אינה מזויה או לא, ובפי' הר"ה כתב שם דטעמא דחייב ולא חשיב גרמא הוא משום דשאני שבת דמלאכה מחשבת אקרה תורה כמו דאמרו צמאי צ"ק גבי מלאכה זורה עייש"ה, אלמא דהאי כללא דשאני שבת לאו צורה צלצד הוא דאמרינן אלא כלל גדול הוא צכל הל"ט מלאכות.

עוד תרלו דדוקא דומיא דזורה שט"י גרמתו נעשית המלאכה מיד אז חשיב שפיר מלאכה מחשבת אע"פ שהגמר נעשה ממילא ע"י הרוח, משא"כ היבא דע"י גרמתו גרם רק שתעשה המלאכה לאחר זמן חשיב שפיר גרמא ושרי, ולפי"ז צנ"ד נמי כיון שהכצוי או ההצטרה אינם נעשים כי אם לאחר זמן צשעת ללול הפעמון חשיב שפיר גרמא.

ברם ל"ע דמה חילוק איבא בין אם המלאכה נעשית מיד או רק לאחר זמן והא קיי"ל כר"י דאשו משום הלוי, ועיין בגמ' צמאי צ"ק שתמה היכי שרינן עם חשיבה להדליק את הנרות והבדלקה הולכת ונגמרת בשבת והא הוי כאילו הצטירה הוא עלמו צשעת, ותירץ דלאו כמאן דאדליק השתא צידים צשעת חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא וכי אחיל צערב שבת כמאן דאגמריה צידים דהבוא עידנא דלית ציה איקור חשיב, וא"כ אף אם המלאכה אינה נעשית מיד אלא לאחר שעה או שתיים אמאי חשיב גרמא והא הוי כאילו גמרו תיכף עם מעשיו וחשיב מלאכה צידים ולא גרמא, וק"ו הוא מרליחה שכתבו החוס' צמאי צ"ק דף נ"ו ע"א דאם כפתו לאדם והציאו צמקום סקוף חמה או אינה לבוא חייב להלכה דקיי"ל כר"י דאשו משום חליו מפני שאין שום חילוק בין מקרב דבר אלל האש ובין מקרב האש אלל הדבר, וא"כ כ"ש כאן שהוא מקרב את המכבה אלל האש אמאי חשיב רק גרמא והלא שבת חמור טפי מרליחה משום דשאני שבת דמלאכה מחשבת אקרה תורה.

והנה צרמנ"ן למאי שבת דף ק"כ: משמע דלא שרי גרם כצוי אלא היכי דהוי רק ספק דאפשר נמי דלא מכבה וכלישנא דגמ' ואם כשתה כשתה דמשמע שהוא רק ספק אצל היבא דודאי מכבה חשיב כמקרב גוף הכצוי להדיא ואקור, וכן כתב הרשב"א שם עייש"ה. אולם בשו"ע או"ח סי'

שלי"ד קטיף כ"צ פסק: "ועושין מחילה בכל הכלים להפסיק ציון הדליקה אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתצקעו כשתגיע לשם הדליקה דגרס כצוי מותר", וראיתי ביושע"ק שכתב: "לשון זה שכתב הרצ"י כאן דזודאי יתצקעו לא ידעתי מאין הוליד בן דאפשר הו' דקאמר צט"ס מפני שמתצקעין היינו שיכולים להתצקע" עכ"ל, ותמיהני עוצה על גאון גדול כמותו דלא חשבה יפה שלשון זה של הרצ"י הו' ממש לשון הטור, וכן כתב הרמב"ם ז"ל צפ"צ מה"ש ה"ד עייש"ה, ומ"מ נראה דלענין טעם הדיון י"ל דהו' מזה שום קתירה לדעת הרשב"א והרמב"ן משום דהוי טעם מתצקעים ודאי אבל מ"מ עדיין ספק הו' אם תגיע הדליקה עד שם וצ"ע.

ועיין בשלטי הגבורים צמק' שבת דף ק"כ שכתב: ומה שכתב הטורא"ה ס' שלי"ד טלית שחזו זה האור שרי לפושטו אע"פ שהוא נכבה כיון שאינו מכויין צפושטותו זאת לכבות דמשמע שאם מכויין לכך שאסור לפושטו ואין שום אחד מהפוסקים שיזכיר דבר זה כי מדברי כלם מוכה דגרס כצוי שרי אפילו מכויין לכך, מ"מ נראה דודאי כל גרס כצוי דשריין הו' צענין שאינו מכויין לכבות אלא הו' עושה שום דבר לחנך צפני הדליקה וע"י כך בא הכצוי כהכיה דפריקת עור או מחילת כלים מלאים מים או ניתנת כלי ריקן תחת הכר וכיוצא באלו שאינו מכויין לכבות אלא להגין והלכך אי בזהאי מעשה שעושה בא ממילא הכצוי שפיר דמי דלא הוי אלא גרס כצוי בלא מתכוין דאי מכויין לכך אפילו ע"י גרס אסור כמ"ש הטור, ומיכוו בשאינו מכויין לכך אע"פ דהוי פסיק רישא שרי ע"י גרס שהרי התירו לחלות בכלים מלאים מים אע"פ שודאי יתצקעו ויכצו והוי פס"ר מ"מ שרי כיון שאינו אלא גרס ואינו מכויין לכך עכ"ל.

ובב"י בטורא"ה ס' שלי"ד ד"ה וטלית כתב גם כן כהש"ג דמדברי הטור נראה דלא שרי אלא אם אינו מתכוין, אך הוסיף ע"ז וכתב: ואע"פ שנתן משקן על הטלית מתכוין לכבות הו' ושרי התם שאני דלא הוי אלא גרס כיצוי שהרי אינו עושה מעשה צנוף הדליקה אלא לכשיגיע האש למקום המים לא יוכל לשלוט שם ויכבה מאליו אבל הבא כשמתכסה בטלית שמתענע האש עלמה וע"י כך היא נכבית אם היה מתכוין לכך היה אסור, כנ"ל לדברי רצנו אבל מדברי שאר פוסקים אין נראה בן אלא אפילו אם אינו לריך לטלית אלא שמתכוין לכבות האש ע"י שמתענע מלד כקויו בטלית שרי דלא הוי אלא גרס כצוי, שהרי כתבו דוניהם אלו קתם ומשמע מפשט הלשון שהוא מתכסה בטלית כדי שלא יראה כמתכוין לכבות אבל הו' ודאי מכויין לכבות ואפ"ה שרי וב"מ צירושלמי פרק כל כתבו וצחוק' פו"ד, ונראה דטעמא משום דלאו פסיק רישא הו' שהרי אינו צודאי שיכבה ע"י כך ועוד דהוי כצוי כלאחר יד הלכך לא גזרו ציה רצון צמקוס פקידא עכ"ל.

וּלְפִי' נראה לדעת ה"ה ודאי דנ"ד כיון שהוא מכבד ודאי וגם מכון לכך השיב שפיר כמו מלאכה צידים ואקור דהא לדוידה חף הטמדת כלים מלאים מים נמי אקורה אם הוא מכון כדי לכבד את הדבר הדולק, חזל לפי דעת ה"ה נראה דהיכא דהוי רק גרמא שרי בכל חופן ולא אקור חלא היכא דקא עבד להכבד צידים כגון שהוא פושטו ומתקסה צו משא"כ אם הוא גורם שילבד ש"י דבר אחר הא השיב שפיר גרמא ושרי, וצפרט לדעת ה"ה שם שחולק על ה"ה ומפרש כונה אחרת בדברי הטור נראה ודאי דשרי, חולם לכאורה יב להתנוח על ה"ה"ג מהא דפסק הטור עלמו צק' תקי"ד: "גר של שעים שרולה להדליקו ציו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו וכול ליתן קציו דבר המונע מלשרוף צטנין שיכבד כשיגיע שם דגרס כצו מותר" חלמא דחף שהוא מכבד ודאי וגם מתחילה מכון הוא לכך וחפ"ה שרי. ונראה דה"ה"ג יפרש דלא שרי ליתן דבר המונע מלשרוף חלא קודם שהדליקו וכדעת ה"ה שם ולא כה"ה שייש"ה. חזל עדיון ל"ע מהא דפסק הטור עלמו צק' של"ד דטלית שחזו צה האור יכול ליתן עליה מלדא האחרת משקין שיכבד חלמא דבכל ענין שרי, וחלוי דעת ה"ה"ג הוא נמי דלא אקור חף לדעת הטור חלא כשהוא מכון צפועותו כדי לכבד את האש במקום שהוא דולק כצו משא"כ אם הוא עושה רק שלא יתפצט האור יותר וגמלא שאינו מכבד ממש חלא שהוא מונע מלהדליק הא שפיר שרי, ולפיו"ז אפשר דמפרש שפיר דעת הטור כה"ה וכמו דלמקד, משים לדעת ה"ה הקבה הנ"ל קוביא עלומה דמ"ש מיתנות משקין על הטלית שייש"ה צק' תקי"ד ודו"ק.

ומידו אבדו קבה דלמחי השיב רק גרמא ודא קיי"ל כר"י דאשו משים חלוי ומה שהדולק לצקוף השיב כחילו הדליקו הוא משוקרא וד"י כחן גצי כצו, והטור לי צוה דודי ה"ה"ג ר' מנחם מענדיל פרוש שו"צ בליט"א צקברא ישרה, ד"ל דאף לר' יוחנן לא השיב חלוי כי אם היכא שהאש מתהול תוסף ומיד להתקרב אל הגדיש דלוי השיב שפיר הנהא האש צמקיס שרות מלויים מוליכתו בזריקת חך שהיסק שם הזריקה הוא מתקרב אל המזירה, משא"כ אם צבעת הנהא האש לא התהול כלל להתקרב חלא לאחר זמן צב"ה"ג לא דמי לזריקת חך וחלוי חייב חלא מבוט ממונו, ולפיו"ז חזנו סבינו ומשאו שהיטחן צראש גגו ופלו צרות מלויים והזיקו דמחייב הוא רק מבוט ממונו ולא חלוי, וצוה חלה לוי"ב את תמיסת התוסף צצ"ק דף נ"ז ע"א שייש"ה, וממילא יוחא נמי גצי צצת דהשיב רק גרמא ולא מלאכה צידים. חמנס מ"ל היכא צרורה דאף צב"ה"ג השיב שפיר חלוי גם לדעת החולקים על התוסף צטנין פתחו והציאו צמקיס שקוף חמה או לנים לצוא, דחיל"ה מאי פריך צגמ' צ"ק ב"ג. לר' יוחנן צמון צאש דפטר רחמנא היכא משכחה לה, ואם כה"ל חלא משכחת שפיר כגון צבעת הדלקת האש לא היתה רוח כלל חלא שאח"כ צאה רוח

מלויה וחוליכתו לגדים דאז כיון דלא מחייב אלא משום ממנו שפיר פטור
בכתוב מנימון, אלא ודאי דאף בהכי חשיב חלו, וא"כ קשה בה"ל.

ונראה דשאני שבת דכתיב ציה מעשה ועיקר קפידא דקרא הוא דוקא

על גוף האדם שיכיר נח ממלאכת איסור, ולכך כיון דבשעת עיקר

עשית המלאכה הוא נח לא חשיב כלל מלאכה ואף דלא נח בשעה שגרם

לעשית המלאכה מ"מ האי לאו מלאכה היא וחשיב שפיר נח, וגם חשיב

כאילו אינו גורם כלל שתעשה „מלאכה“ לצדק, ולא דמי לזורק חץ דכחו ממשי

הוא משא"כ כאן. ואף דלפי"ז לכאורה נראה דלא קשה כלל קושית הגמ"י

במק' צ"ק דאיך מדליקין נרות צע"ש וכו', מ"מ נראה דו"ל דהגמ"י בקושיתו

קוצר דמ"מ אם בתחילת ההדלקה עשה מלאכה גמורה ואף שעשה בהיתר

מ"מ חשיב כאילו מלאכה זו שעשה צע"ש הוא עושה אותה כל הזמן ולכך

פריך שפיר, משא"כ אם בתחילה לא עשה כלל מלאכה כי אם גרמא לכך אף

דכל מה שנעשה אח"כ מתחשקת שפיר לגרמתו מ"מ היא מתחשקת לו רק עפ"י

אופן עשיתו בשעת הגרמא דהיינו באופן המותר כיון דגבי שבת עיקר הקפידא

הוא רק על האדם המצטל ולא על מה שהתצטיל מתצטל וכידוע, ויותר נראה

לומר דאף בתירוטו של הגמ"י נמי יש לפרש בה"ל, אך מחמת שראיתי שכבר

קדמני בזה הגאון מוהר"פ פרנק שליט"א צק' שביתת השבת במלאכה זורע

אות ט' ולכן מנעתי מלכתבו ועייש"ה בכל דברי הגאון ה"ל כי ישירים הם

ודפח"ח. אך יש להעיר כי מדברי הגמ"י בכתובות דף ל"ד ע"ב דאמרו

שם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם משמע נמי כדעת הגמ"י

ועייש"ה בתוס', עוד יש להעיר כי לפי הבנה זו דדברי הגמ"י נסתרים דברי

הקלוב"ח צק' ש"ל סק"א שכתב דדברי הגמ"י הם נגד קצרת התוס' שאמרו

וסבירא פשוטה היא לחלק בין זורק אצן לזורק חץ עייש"ה ודו"ק.

ובעי"ז ה"ל דהנה לכאורה יש לתמוה טובא אהאי כלל דאמרינן גבי שבת

עשה הוא דאסור הא גרמא שרי מהא דמצוה צע"ש ס' רנ"ג

דאסור להושיב קדרה אלא תנור בית החורף או עליו אפי' קודם ההיסק שעושה

העכו"ם אח"כ, וכתב שם המג"א צק"ק מ"א הטעם משום דה"ל כאחד נותן

הקדרה ואחד האש דהראשון פטור אבל אסור, והנה לכאורה תימא גדול הוא

דין זה דבשלמא אם שניהם ישראלים הם והיו תחילה צע"ה אחת חשיב שפיר

הראשון כמקו"ע קצת למלאכה השני ואסור מדרבנן, אבל אם השני הוא עכו"ם

וא"כ עיקר מלאכת הבישול שלאח"כ היא בהיתר גמור צכ"ג דלא אסור נמי

משום אמירה לעכו"ם כמצוה שם, וא"כ ישראל זה שמעמיד את הקדרה על

התנור קודם ההיסק ואע"פ שידוע הוא ודאי שיצוא העכו"ם אח"כ ויסיק,

מ"מ בשעת העמדת הקדרה לאו מידי עבד וקיל טפי מגרמא שע"י מעשיו

שעשה הוא גורם שהמלאכה תעשה כבר מעצמה ודאי משא"כ כאן שמוחקר עוד

מעשה הביסק של העכו"ם, ולא דמי לעקירה בלא הכח דאקור דשאני הכח
שהעקירה עצמה היא כבר חלק מן המלאכה ואקור אף אם לא הוגחה לבקוף,
וחזינן נמי דבעינן דוקא שתהא העקירה מעשה ראשונה לכך והיינו משום דעקירה
היא חלק מן המלאכה, משא"כ כאן העמדת הקדרה במקום קר לאו כלום היא,
וגם אם לא תתבשל אח"כ אינו עובר כלל בשום איקור, וא"כ מ"ש מגרמא
דקו"ל דשרי.

ולכאורה היה מ"ל לומר דכונת המג"א הוא כמו דחזינן דגורו הכמים
איקור על אמירה לעכו"ם ואף דהאמירה עצמה אין בה חשיבות
כלל כיון דהיא אינה כי אם קלה כמו גרמא למלאכת העכו"ם ואפ"ה אקור,
ה"נ אם ע"י העמדת הקדרה הוא גורם שטעמו"מ הבא אח"כ להסקת את התנור
יעשה גם מלאכת צישול אח"כ חשיב העמדת הקדרה מעשה טפי מאמירה לעכו"ם
דאקור משום שבות. אמנם מלבד דמדברי המג"א לא משמע כן, נראה נמי דדברי
תימא הם לחדש דהא חשיב נמי כמו אמירה לעכו"ם, וגם נראה דמשמע דאקור
אף להעמיד את קדרתו של העכו"ם עצמו ואף דכסה"ג ליתא כלל איקור
שבות דהאמירה לעכו"ם וכידוע.

ולכן נראה יותר לומר דגרמא "למלאכה" ע"י מעשה קלה שפיר אקור אף אם
טיקור המלאכה אינה נעשית כי אם ע"י עכו"ם משום דמ"מ גם מלאכת
עכו"ם חשיב שפיר מלאכה, וכמו דמצינן בנר שהודלק בשבת ע"י עכו"ם דאין
מזכרין עליו ברכת מאורי האש משום דלא חשיב שבת ממלאכת איקור ואף
דעכו"ם עצמו ודאי דשרי לעשות מלאכה בשבת ואדרבא עכו"ם בשבת חייב
מיתה מ"מ מיקרי שפיר מלאכת איקור כיון דעכ"פ איכא גבירה דלא נה בשעת
הדלקת הנר, משא"כ צכ"ג בהמלאכה נעשית אח"כ מעצמה לא חשיב כלל גרמא
"למלאכה" כיון דגם לבקוף אין מי שנתנגע מהממת המלאכה ולכך גרמא שפיר
שרי ולפי"ז נראה דאיכא איקור גמור לקיט לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת אף
אם הוא עובד את המלאכה בצבולו משום דעכ"פ חשיב מקיט, * משא"כ אם
המלאכה נגמרת מעצמה דאף דמקיט טפי מ"מ קיימתו למלאכת היתר היא
ולא לאיקור ודו"ק,

ורפ"ן נלעמ"ד חדוש גדול לאיקור העמדת הקדרה קודם הביסק הוא דוקא
אם אח"כ נעשה הביסק ע"י אדם בין שהוא ישראלי ובין שהוא
עכו"ם, משא"כ העמדת קדרה בשבת על תנור חלקטרי שהוא ידלק אח"כ
מעצמו ע"י השעון צכ"ג קיל טפי משום דמלאכת הבישול שלאח"כ מתייחסת
רק להשעון ולהמכונה החלקטרית שבתהום שהיא מהווה את הזרע וא"כ גם
לבקוף אין כאן כלל מלאכה הנעשית ע"י אדם ושרי שפיר לדעת הקובצים
דגרמא שרי אף שלא במקום פקידא, אם נאמר דאף צכ"ג בהמלאכה נעשית
ודאי לאחר זמן מ"מ חשיב רק גרמא כיון שאינה נעשית מיד. אמנם חלילה

להקל צזה כי צענין זה האריכו כבר כל גדולי הדור על דבר הענגליש"ע קיב"ן וכתבו צזה כמה טעמים לאסור וכמעט רוב הטעמים שייכא נמי צנזון דידן.

אמנם הרב הגאון מוהרש"י זלזניק שליט"א העיר לי צזה דיש לומר טעם אחר דשאני גרמא דשרי משום דכיון דקא עזיד רק בדרך גרם לכך לא חיישינן שמא יצוא לעשות בן צידים משום דהאי גופא היכר הוא, וכע"ז מלינן כמה פעמים צש"ס, משא"כ העמדת קדרה כדי לצבל כיון דקא עזיד בדרך המלאכה חיישינן שפיר שמא יצוא גם לגומרה צידים, וי"ע.

ומרי עיוני קלת צענין זה ראיתי צק' ערוך השלחן דצרים המעוררים תמיהון גדול וז"ל צקוף ק' רנ"ג: "ודע דכל היתר זה הוא צתורים שלנו דהבעמדה על התנור הוי קמיכה אצל צהפלוטע"ס שקורין ענגליש"ע קיב"ן שיעקר הציבול הוא צבעמדת הקדירות עליו אסור צכל ענין, ולא מיוציעא שהישראל צעלמו יעמיד הקדרה עליה על קמך שהא"י יסיק אח"כ דזהו מצבל גמור וחייב חטאת חלה אפי' ע"י אינו יחודי אסור ג"כ עכ"ל. ודבריו תמוכים דהא מפורש הוא צגמי וצפוקקים דרק האחרון חייב, וכע"ז הראה לי גם הרה"ג ר' שמואל תפילונסקי שליט"א צמחה"ש צק' שי"ח ס"ק י"א וי"ע. *

נחזור לעניננו דהנה צשו"ע ק' של"ד סעיף כ"ד כתב המהצר: י"א שאין יכול ליתן עליו משקין כדי שיכבה כשיגיע לה וי"א שמותר לעשות בן צשאר משקים חוץ מן המים משום כבוס ויש מתירים אפילו צמים ודברי סברא שנית נראה עכ"ל, ודעת הגר"א שם דקיי"ל בגמ' דידן צקוף כירב דנתינת כלי שיש צו מים תחת הנר השיצ קירוצ צבוי ולא גרמא ואסור, וי"א נתינת משקים על הטלית כדי שיכבה נמי השיצ כמחילה של מים ואסור כיון שאין דבר המפסיק ציגס וצין האור, אצל דעת הרב ז"ל צשו"ע שלו צה' כ"ג: טלית שאחז צה האור מלד אחד מותר ליתן עליה משקים רחוק קלת מהאור כדי שיכבה האור כשיגיע לשם ואע"פ שאין כאן דבר המפסיק ציגס להאור מ"מ הם אינם מכבים כלל מה שנדלק כבר חלה שמונעים האור מלדלוק יותר והוא צבה מאיליו עכ"ל. וצמשינ"צ שם ס"ק י"ז כתב צשעה"ל דאף מאן דאקר הוא רק מדרצן כמו שם דף מ"ז ע"צ לענין נילולות עיי"ש, ותמיהני דאדרבה מבהת משמע דצצת עלמה אסור מה"ת דאיל"ה חמאי גזרו ערב צצת אטו צצת ות"ל דאפילו צצת עלמה לא אסור חלה משום גזירה ואנן ניקוס וגגזור גזירה לגזירה, ולכן יותר נראה דלדעת האוסרים הוא מה"ת. והא דמשמע מדברי החוק' צמק' צילה דף כ"צ. דהא דהמכתפק חייב משום מצבה היינו דוקא מפני שמיד הוא מבהת את אור הנר, ואף לדעת הרא"ש נמי טעמא דאסור הוא משום דחשיצ צבוי ממש ולא גרמא אצל אי הוי רק גרמא הוי

שרי ואמאי וכה' התם חשיב כחילו חין שום דבר המפסקו, נראה ד"ל דשאני התם שאינו מכון כלל לכבות את האור שהוא דולק אלא רק מגין על השמן שלא ימשך אחר הפתילה וא"כ צכה"ג חשיב רק כמו האלה מן הדליקה ולכך אי הוי רק גרמא הוי שרי, וגם שאני התם דגרס הכצוי הוא רק ע"י שלילה ולכך לא דמי למחילה מים דחשיב קירוב כצוי גמור.

ומיהו נלענ"ד דבשלמא לדעת הבה"ג דמחלק בין מכון לכבות או לא אפשר שפיר לומר דחילוק זה מהני שפיר גם לענין דאורייתא, ואפ"ה לא קשיא דהא מ"מ פק"ר דניחא ליה הוא משום דנראה ד"ל דכל שאינו עושה את המלאכה צידים ממש לא הוי חשיב כלל מלאכה או לאו משום דשאני שבת דמלאכת מהשבת אקרה תורה, וצכה"ג מקתבר דהיכא דאינו מכון ממש לא מהני כלל טעמא דפק"ר לכו"ה למלאכה כיון דלא חשיב מלאכה אלא משום מהשבתו והא לא קא מכון לכך. ועפ"י קברא זו נראה נמי לפרש את דברי הרשב"א שהתיר לנטול בתחילה את ציתו כדי לשמור את ציתו והלצי ולא אקור כלל משום לידה, וכתב ע"ז הר"ן צר"פ האורג ודבריו תמוהים הרבה וכי מפני שהוא צריך לנטול את ציתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת, ועפ"י נ"ח משום דעיקר לידה שהיתה צומצנת הוא בגם כניסתו לתוך הצית היתה ע"י לידה, משא"כ צכה"ג שט"י נעילת הדלת הוא נ"ח ממשלא הא לא אקור אלא משום דמלאכת מהשבת אקרה תורה, וצכה"ג קוצר הרשב"א דהא דמהשבת מועלת הוא בגדר אחשבים דהיינו דוקא כשאני מכון לשום דבר כי אם כדי שילמד הלצי, משא"כ צמתכון גם לדבר אחר המותר צכה"ג דמי לקצרת התוס' צמק' ע"ז צמס הר' יקור דלא אמר ר"ש כל שהוא למכות רק צדבר שהוא צעין ולא ע"י תערובות וכו"ל כח.

אבר חילוק זה בין איכא הפסק או לא, הא לא מקתבר כלל לומר דמהני גם לענין דאורייתא, ואין לומר דשאני כלים מלאים מים דחשיב כחילו האם הוא מכבה את עצמו צום שהוא מצקע את הכלים, משא"כ היכא שהמים הם בגלוי ולא מחוסר כי אם קירוב האש לאור צכה"ג אקור שפיר מן התורה, דצגמ' צ"ק דף כ"ג ע"א מוכה דדוקא נפלה גדר שלא מחמת הדליקה או חשיב כלו ליה חליו אצל או מחמת הדליקה חליו הם, וא"כ ה"ג כאן מ"ם בין מים שבתוך הכלים למים הגלויים, ואף דים לחלק קצת מהתם דשאני הכא דמ"מ המים שבתוך הכלי הלא הם חיים יכולים לצקע את הכלי משא"כ התם דאורייתא לענין הכן, מ"מ נראה דהמעיין היטב יבין דלענין כ"ד לא מקתבר כלל לומר דמהני חילוק זה גם מה"ת. ולכן נ"ל ודאי דאף צדליכא הפסק לא אקור אלא מדרבנן, ואפ"ה י"ל דאיכא המור הוא כ"כ עד שגזרו צו הכמים איכור צערב שבת אטו שבת, וגם נראה יותר לומר דאף החילוק של בעל שח"ג הוא ג"כ רק מדרבנן ולא מן התורה ודו"ק.

ובגדון

ידון נראה נמי דחשיב כמו מחילת מים כיון שאין דבר המפסיק בין המכבד והכבד וגם הכא הלא קא מכיין לכבוד את הדבר הדולק כבר, וא"כ נראה דבשעת אקור לעשות כן משום דחשיב כמהילת מים דקיי"ל דאקור. וזהו צדק"פ כירכ תנן נותנין כלי תחת הגר לקבל נילולות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבד ופריך בגמ' לימא תנן קתמא כר' יוקי דאמר גורם לכבדו אקור, ותיסקרר אומר דאמר ר' יוקי בשעת צערב שבת מי אמר וכי תימא ה"נ בשבת והתניא נותנין כלי תחת הגר לקבל נילולות בשבת ואין ל"ל צע"ש ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבד מע"ש ואין ל"ל בשבת, הלא אמר רב אשי אפילו תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כבדו. ובתנא שם רש"י ותוס' דכונה בגמ' הוא דאקור צערב שבת משום גזירה אטו שבת, וגם כתב שם ר"ת דדוקא מחילה של כלים מלאים מים שרי מפני שאין המים מכבים עד שיתבקעו הכלים אבל הכא אין הפסק צין מים לנילולות ומיד נכבזת כשנפלות צכלי והוי כמחילת מים דאקירא כגון מחילת שלג וצדד, וזה לשון הרב ז"ל בשו"ע שלו ס' רס"ה ה"ח כשנותן הכלי תחת הגר לקבל צו נילולות לא יהיה צכלי מים או שאר משקים מפני שמקרב זמן כבדו הנילולות שיכבז מיד שיפלו שמה ולא התירו אפילו בדליקה לגרום כבדו הלא באחד משני דברים או שיהיו המים צתוך כלי כגון כלי הרס חדשים מלאים מים שהם אינם יכולים לקבל האור וכשמגיע האור להם הם מתבקעים ומכבים שנמלא האור הוא שמכבדו והאדם אינו הלא גורם צעלמא שהרי כשנתן המים צכלים אלו היו הפסק מחילה צין המים להאור דהיינו דופני הכלים או אפי' אין המים צתוך כלי הלא שהוא צענין שאין המים מכבים מה שהדלק כבר הלא שהם מונעים האור מלשרוף יותר כגון טלית שאחזה צו האור מותר ליתן משקה על הטלית רחוק קצת מן האור שכשיגיע שם האור לא יוכל לשרוף יותר ומאילוי יבזה אבל כאן שאין דופני הכלי מפסיקים צין נר למים שצכלי שתחתיו והמים מכבים ממש את הנילולות אין זה נקרא גרם כבדו, ואפילו מצעו"י אקור ליתן מים לכלי זה גזירה שמה יתן משחשיבה ואע"פ שכל מלאכה הנעשית בשבת מאילוי אין זה איקור כלל אף אם מתחילה נעשה צידים קמוך לחשיבה ואין חוששין שמה יצואו לעשות כן משתחשך לפי שהכל יודעים איקור עשית מלאכה בשבת ולא יטעו צזה אבל כאן ידמה צדעתו שאין צזה שום איקור כלל אף משתחשך כיון שנותן המים קודם נפילת הנילולות עכ"ל.

וא"כ

לכאורה נראה דה"כ נמי צנ"ד אקור לחצר את החוט עם הכפתור האלקטרי אף צערב שבת משום גזירה דשמה יצוא לעשות כן גם בשבת דאקור משום דדמי למחילה של מים דקיי"ל דאקור, ונראה דאף לתירוצ' הראשון שצתוס' קו"פ כירכ דטעמא דגזרו הוא משום דבשבת עלמא יכול לצוא לידו כבדו ממש אם יגביה את הכלי צשעת נפילת הנילולות, מ"מ י"ל דהיינו דוקא

התם משום דאי לא בשעת נפילת הנילוות חשיב כאילו הוא מזמין את הכזוי קודם שהדליק את האש דהא עיקר הכזוי הוא זנילוות ולא צגוף השלהבת, משא"כ צי"ד אפשר דגם לחירון זה אקור משום דעכ"פ חשיב קירוצ כזוי ולא גרמא בעלמא.

אמנם נראה דלא דמי דשאני התם משום דלפי מה שהוא טועה וקוצר דנתינת מים לתוך הכלי הוי רק גרמא חיכא למיהא שפיר שמה יצוא לעשות כן גם בשבת, משא"כ צי"ד שאינו יכול לגרום כזוי בשבת כי אם ע"י הערכת השעון בשבת לתקן אותו וללול והא כו"ע ידעו שפיר דאקור לעשות כן בשבת חדא משום דקא מתקן מנא ועוד מפני שהוא משמיט קול, ואף דאינו מכון כלל להשמעת קול דהא כונתו הוא רק כדי לכבות או להדליק מ"מ כיון דהאי כלי מיוחד הוא להשמעת קול אקור כמזכיר דב' של"ח ולכן נראה דמותר.

ועוד י"ל דשאני הכא דחשיב כאילו כח השעון הוא המכבה ולא האדם ואף אי עבד הכי בשבת עלמה חשיב רק כמסייע לכזוי השעון ולא חשיב אלא גרמא, ואין לומר דכיון דלא מכבה אלא ע"י הבאתו למקום האור דמי הכא הבאת השעון להבאת מים דחשיב קירוצ כזוי כיון שקופו לכבות ודאי, דשאני מים שהכזוי הוא מחמת המים עלמם משא"כ כאן לא גוף השעון מכבה אלא כח השעון, וחשיב שפיר כאילו בשעת הבאת השעון אינו יכול לכבות כלל אלא לאחר זמן הוא נכפך להיות למכבה, וכיון דנתבאר דאף מחילת מים נמי לא אקור אלא מדרבנן י"ל דצב"ג דמי לכלים מלאים מים ולא גזרו בו חכמים איסור.

אולם כל זה הוא רק צגריס כזוי ע"י שעון מללל, אבל בזמן האחרון נתחדשו כמה מיני שעונים שהם מכבים ומדליקים בלי שום השמעת קול וגם השעונים האלו מיוחדים הם רק לכך, והנני לבאר את אופן הכזוי וההדלקה של אחד מקוגי השעונים שהיה למראה עיניי, השעון הוא כמו שעון רגיל העשוי למראה השעות אלא שלוח המקפרי שלו הוא צן כ"ד שעות ומכלכו הוא קרוצ לשלשה מעל"ע צערך, אך צזה חלוק הוא משאר מורי השעות שצבם הלוח הוא עומד תמיד קצוע צמקום אחד והוראת השעות היא ע"י המצוג המסתובב על הלוח, וצזה להפך המצוג הוא תקוע ועומד כל הזמן צמקום אחד ואינו מתנענע כלל, והוא עומד תמיד צכוון ישר נגד גלגל קטן הסמוך לו שיש צו צליטות הרצה כמו שנייס, והלוח מסתובב כל הזמן תחת המצוג וע"י זה הוא מורה את השעות, והוא עשוי צאופן זה כגון שאם רולה האדם לכבות את האור צשעה הרציעית צלילה אז הוא נועץ צורג קטן צנאפר הארצ' שצלוה צבורג זה שהוא נעוץ צתוך הלוח מסתובב הוא יחד עם הלוח כל הזמן וצבהגיע השעה הרציעית אז הצורג הזה עומד צכוון ישר תחת

המחוג ושם הוא פוגש בדרכו את אחת מצליעות הגלגל, אך מחמת מבלכו החזק של הלוח מקוצצ הצורג את הצליעה המעכבת לו את דרכו וע"י זה משתנה מלכ החוטים האלקטריים כגון שאם מחזורים הם זה עם זה אז הם מתנתקים ואם נפרדים הם זה מזה אז הם מתחברים, זה הכלל צורג זה כאשר הוא פוגש בדרכו את צליעת הגלגל אז הוא עושה פעולה או מדליק או מכבה, ולפי"ז צשני ימים טובים או ציו"ט שחל להיות אחר השבת מקדירים את הכצוי וההדלקה לשני הימים באופן זה, נועלים צורג אחד במספר העשרים ושלש וחלי שצלות דהיינו צשעה זו שהוא רוצה להדליק את האור צשני הימים, ועוד צורג נועלים במספר הרביעי, ועכשו כשתצור שעה של עשרים ושלש וחלי ידלק האור וכשתגיע השעה הרביעית של הלילה הראשון אז יכבה האור וכן למחר הוא חוזר חלילה מדליק ומכבה.

ובהשקפה ראשונה נראה להערכת ששון זה אקור אף צע"ש משום גזירה שמה יבוא לנעוץ צורג גם צשבת כיון דהבא לא מימנע כלל משום השמעת קול, וגם איקור תיקון מנא נמי לא שייכא הבא, חדא דאין זה תיקון כלל צגוף השעון אלא עושה רק פעולה צגוף השעון כדי להשתמש בו לתועלתו אבל אין זה השיצ תקון כלל, ומשום נעילה צורג נמי לא אקור כמצואר צט"ז סי' ש"ג סק"ה דכלי שטיקר תשמישו ע"י פירוק תמיד לא מיקרי גמר מלאכה אפי' אם הוא תוקע בחוזק השרוי"ף עייש"ה, וצבצוי ע"י ששון זה נראה דאין לומר כמו דאמרן לעיל דחשיב כאלו לא נהפך להיות למכבה כי אם לאחר זמן וחשיב ככלים מלאים מים, דשאני הבא כיון שמיד עם נעילה הצורג הוא מתחיל להתקרב תיכף אל הגלגל כדי לכבות צכה"ג חמור טפי ואפשר נמי דחשיב כצוי גמור ואקור מן התורה, ולא מייצעה לענין חזקן ודאי דצכה"ג חשיב אליו ממש אלא אף לענין שבת נראה דו"ל דצכה"ג מהני שפיר טעמא דמלאכת מהצבת אקרה תורה ליהושב כצוי גמור מדאורייתא ולי"ע, אבל עכ"פ מקתבר דאי מחילה של מים אקור ואף שטיקר כצוי הוא רק מחמת קירוב האש אל המים כ"ש כאן שהמכבה מתקרב אל האש ולי"ע. והנהיגי כשראיתי שגם צע"ס דצרי מרדכי מרגיש ג"כ בחילוק זה, וא"כ כיון דצשבת אקור לעשות בן משום דהוי כמחילת מים ממילא אקור אף צע"ש משום גזירה אטו שבת.

ובשו"ע סי' רס"ה סעיף ד' כתב המהצב: „ומי"נ מותר ליתן מים בעששית שמדליקים זה בצרצ שבת כיון שאינו מתכוין לכצוי אלא להצבית השמן" וכתב ע"ז הרמ"א צכה"ה „ור"א אפי' מתכוין לכצוי שרי מאחר שאין המים צעין אלא חמת השמן לא הוי אלא גרס כצוי וכן מוכהין (קמ"ג) עכ"ל, וצמג"א שם תמה ע"ז דאדרבה מוכח שם מהקמ"ג דלא שרי אלא כשאינו מתכוין לכבות ולא צמתכוין, ועיין בצרמ"ג וצמוד גדולי המפרשים

שכתבו דבדברי הט"ז מתיבש שפיר תימנה זו של המג"א דז"ל הט"ז שם : „פי'
 ממחכיון שאחר שיכלה השמן יכבה תיכף ולא יקלקל הכלי" עכ"ל, דהיינו
 שתיקר כונתו לכבות הוא רק משום קלקול הכלי אבל עכ"פ אם כונתו הוא רק
 לכבות אקור, אלמא דאף שהמים הם מכוסים ואינם יכולים לכבות תיכף אלא
 עד שיכלה השמן ואפי"ה אקור הי"י כאן, ואף לפי מה שכתב המשגי"ב
 בצאה"ל לקיים את דברי הרמ"א דשרי אפי' אם כונתו הוא לכבות עפ"י
 דברי הגר"א ז"ל דלתיכון הראשון שבתוקי קו"פ כירה לא אקור אלא אם נופל
 האש להדיא לתוך המים משא"כ בנתינת מים בעששית, מ"מ צי"ד מקתדר
 ודאי דהשיב כצוי להדיא ואקור לעשות כן אף בערב שבת, ודו"ק.

והיה י"ל עוד הדוש גדול דהנה אף דרש"י ותוס' קצרי להדיא דטעמא
 דנתינת מים לתוך הכלי אקור אף בערב שבת הוא משום גזירה אטו
 שבת מ"מ אפשר לומר דלא כל הראשונים מקבימים לזה, דהנה לשון הגמ'
 בקו"פ כירה הוא „ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה מע"ש ואין ל"ל
 בשבת — מפני שמקרב את כבוי", ולא מזכיר כלל שום רמז כל דבר דטעם
 האקור הוא משום גזירה דע"ש אטו שבת, ויותר פלא הוה שגס דר"ף ז"ל
 נקט נמי כלשון הגמ' וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה"ש הי"ג כתב : „ואקור ליתן
 לתוכו מים ואפי' מערב שבת מפני שהוא מקרב כצוי הנילוות", ולא הזכירו
 כלל הך גזירה דמצעוד יום אטו משחשכה, וכן ראיתי באור הגאונים למק'
 שבת שהציא שם שו"ת מהגאונים צענין זה ואף אחד מהם לא הזכיר
 כלל גזירה זו.

ולכן הנלע"ד דו"ל דמפרשי בגמ' דטעמא דאקור הוא כמו שאמרו בירושלמי
 דמק' שבת פ"א ה"ה דטעמא דמודו צ"ה דאין נותנין חטים צרחיים
 של מים צע"ש הוא משום דטחינה של כל חטה וחטה חשובה עתינה חדשה,
 וכן בהדיא דלא יקוב אדם שפופרת של צילה וימלאכה שמן ויתננה עפ"י הנר
 בשביל שתהא מנטפת נמי אמרו שם דטעמא דאקור הוא מפני שלא הותחל
 בכל טפה וטפה, פירוש כיון דהשמן אינו בתוך הנר עלמו אלא מטפטף לתוכו
 טיף טיף חשיב כל טיפה וטיפה הדלקה חדשה, ועיין שם בקה"ע שכתב דשעת
 הירושלמי היא דלא שרו צ"ה אלא היבא דהתחלת המלאכה היתה עכ"פ
 מצטו"י ובהא פליגי אצ"ש וקצרי דאע"פ שהיא נגמרת מאיליה בשבת מ"מ
 מותר, אבל אם ע"י פעולתו צע"ש הוא גורם למלאכה שגם תחילתה היא בשבת
 אף צ"ה מודו דאקור, וא"כ י"ל דאף דבגמ' דידן נתנו טעמים אחרים על
 איקור טחינה צרחיים של מים וכן בהדיא דלא יקוב אדם שפופרת של צילה,
 מ"מ י"ל דגמ' שלנו פליגי על הירושלמי רק בזה דלא קצרי דכל חטה וחטה
 מקרי טחינה חדשה וכן כל טפה וטפה וקצרי דאף בכה"ג חשיב כאילו הותחל
 כבר מצטו"י, משא"כ נתינת מים לתוך הכלי שהמים עושים בשבת כל שעה

ושעה כזוי חדש זהא לא פליגא כלל על הירושלמי, והיינו הא דאמרו בגמ' מפני שמקרב את כזויו ולא הזכירו כלל טעם של גזירה והיינו משום דמשנה זו היא קיפא דמתניתין דפליגי בה ז"ש וז"ה ואשמעינן הך משנה דהיכא דגם תחילת המלאכה היא בשבת מודו גם ז"ה דאקור.

ונ"ל להטעים דבר זה יותר דהלל בלא"ה לכל הפירושים ע"כ לומר דגמ' דידן פליג על הירושלמי זהא דמהשיב כל טפה וטפה הדלקה חדשה, דאיל"ה איך אמרו בגמ' שלנו דטעמא דאקור הוא משום דילמא אתי לאסתפוקי מנייה וכחז רש"י דטעמא דאקור להסתפק הוא משום מכבה וכן הוא דעת הרא"ש במס' ביצה, ואף לדעת החוס' שם מ"מ כתב היש"ש דמפרשי דכונת בגמ' הוא דחיישינן שמא יקה את כל השפופרת דזהא גם החוס' קצרי לחשיב כזוי גמור, ואי אמרינן דכל טפה וטפה חשובה הדלקה חדשה א"כ קשה דמ"ש מאגודה של עלים שהדלקה במדורה דקוי"ל דכל עץ שעדיין לא אחזה בו האש מותר לשטמו ואינו דומה למקיר שמן מן הנר משום דכל השמן חשיב כמו עץ שכבר אחזה בו האור, וא"כ אי אמרת דכבה"ג חשיב כל טפה הדלקה אחרת מסתבר ודאי דלא חשיב כאילו אחזה בו האור וא"כ המסתפק אמאי חייב משום מכבה, איך דגמ' דידן קובר דגם השמן שבתוך השפופרת חשיב כמו שמן שזנר, וא"כ מהיכי תיתי נימא דפליגי בשמים ודלמא לא פליגי רק בזה, ואף ברחיים של מים נמי י"ל דלא פליגי אלא זהא כיון דבלא"ה מסתבר דמאי דאקור הירושלמי הוא רק מדרבנן וא"כ י"ל שפיר דגמ' דידן קובר דתנינא החטים לתוך הרחיים חשיב כאילו כבר הותחלה העחיכה מצטו"י בכל החטים משא"כ היכא דאיכא התחלה גמורה מודה גם בצצלי דאקור, וא"כ לפי"ז נראה דכזוי ע"י השטון חשיב ודאי כאילו גם תחילת המלאכה היא בשבת ואקור.

אמנם הרב הגאון המפורסם מוהר"מ חרל"פ שליט"א בעיר לי דיש לדחות את ההוכחה דלעיל עפ"י קצרה עמוקה, דלא דמי לעץ שלא אחזה בו האור דמותר לשטמו דשאני התם כיון דעיקר כזוי הוא רק עשית פחם א"כ עץ זה שהוא שומטו אינו עושה בו פחם כלל, ושאר העצים הלא בלא"ה נעשים הם לפחמים אף אם יקה עץ זה ולכך לא חשיב כזוי, משא"כ במסתפק שמן מן השפופרת כיון דעכ"פ ע"י המעטת השמן הוא ממכר יותר את עשית הפחם בפחילה שבתוך הנר לכן חשיב שפיר כזוי, כיון דדרך עשית הפחם בפחילה היא תמיד ע"י הולאת הפחילה או השמן. אולם לעז"ז נראה דמ"מ לא חשיב עשית פחם מלאכה כי אם כהדי כזוי שהוא מכבה את דבר הדולק, משא"כ אי חשיב כל טפה וטפה הדלקה חדשה, א"כ המסתפק חשיב בעושה פחם ע"י מניעת הדלקה, וגם אפשר דלא חשיב כאילו הוא עושה פחם אלא הוי כמו שנגשה פחם מעלמה ודו"ק.

וראיתי צפ' שציתת השצת ח"א דה"ס כ"ג: שכתב שצש"ת מחנה חיים ח"ג ס' כ"ג נשאל בשנה שחל ע"פ להיות צש"ק אם מותר למכור את החמץ צע"ש רק לכחוב שזמן חלות הקנין הוא בשצת, והציא שם מדברי הירושלמי הג"ל שהגם שמותר להתחיל מלאכה צע"ש והיא נגמרת מאליה בשצת מ"מ אסור לעשות צחול לגרום שיהי גם ההתחלה וגם הגמר בשצת ומדייק שם דגם מלשון הרמב"ם משמע כן ומסיים דעובר באיסור דאורייתא, וע"ז המה בעל שציה"ש וז"ל: ודברים אלו שגזו ממני דהא גרם מלאכה אפי' בשצת מותר משום דכתיב ל"ת כל מלאכה עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי ואע"פ שמתחלת המלאכה להעשות בשצת ואיך יתכן דצחול יהיה איסור תורה אם יגרום שתתחיל המלאכה להעשות בשצת וליצא צארעא וגיוורא בשמי שמיא עכ"ל.

ונלענ"ד דאי משום הא לאו תיוצתא די"ל דהיכי דקא עבד רק גרמא שרי שפיר אף בשצת משום דלא חשיב כלל מלאכה וכמו שנתבאר לעיל בדעת הנמ"י, משא"כ נתינת חטים לרחיים של מים י"ל דשטת הירושלמי היא כדעת הגאון בעל אבה"ע דאי עבד הכי בשצת חייב משום טוחן, וכן נתינת שמן לתוך השפופרת נמי קובר הירושלמי דאי עבד הכי בשצת חייב משום מצעיר, ולכן אסור גם צערצ שצת, וכן נתינת מים לתוך הכלי או הערבת שטון נמי י"ל דבשצת עלמה אסור לעשות כן משום דחשיב כצוי גמור ולכן אסור אף צערצ שצת, וכן באיסור מקח וממכר דאורייתא ציב הגאון הג' בעל מח"ה נראה דהלל דבר זה פשוט הוא דבשצת עלמה אסור אף אם הוא מחנה שלא יחול הקנין כי אם לאחר שעה או שמים ולכך אסר שפיר לעשות כן אף צערצ שצת. ומה שתמה עליו הגאב"ד מוהר"פ פרנק שליט"א עפ"י דברי גדולי האחרונים (תשו' פ"י וצ"מ וח"ס) דבשצת לא אפשר לחייב להמשלח מטעם שליחות משום דלא הקפיד הכתוב כי אם על שציתת גוף האדם וגוף המשלח הלא שוצת, וא"כ לפי קצרה זו אין שום מקום לאסור מדאורייתא לגרום צע"ש שתתחיל המלאכה בשצת מאיליה כיון דעכ"פ גופו נח בשצת, ראיתי שהגאון מח"ה ז"ל עצמו הרגיש בזה והציא שם דברי הגדולים הג"ל ועייש"ה שהאריך בזה.

אך זה ודאי שבעל מח"ה ז"ל הפריז על המדה בזה שכתב דחשיב כמחלל שצת גמור ועובר בלאו דל"ת כל מלאכה, חדא דא"כ אמאי אם חברה היוצר מתחילה מותר מפני שהוא כלי אחד כיון דאיסור דאורייתא הוא מה לי חברה או לא חברה, ועוד דאמרו שם צירושלמי: ומה טעמיהון דבית שמאי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, כל מלאכתך גומרה מצעוד יום, ומה טעמיהון דב"ב ששת ימים תעשה מעשיך וציוס, (פ"ה דהאי וציוס דרשינן נמי אלפניו) מה מקיימין ב"ב טעמא דב"ש ששת ימים תעבוד ועשית כל

מלאכתך? צעודי ביידן (פי) שלא יעשה מלאכה צידים בשבת משא"כ כשנעשית מעמלה שרי) עכ"ל, ואם כדעת המה"ה דהיכא דגם הכתחלה וגם הגמר הוא בשבת מודו צ"ה לצ"ש דאקור מה"ת, וא"כ אמאי לא משני התם דדרשי האי "כל" דדוקא צע"ש מותר לעשות כל המלאכה ולא בשבת דרק גמרה הוא דשרי ולא כולה, איז דאף לדעת הירושלמי לא אקור אלא מדרבנן. ולפי"ז צקפיקא דבעל מה"ה צענין מקה וממכר י"ל דכיון דלא אקור אלא מדרבנן שרי שפיר משום דלא גזרו כי אם באיקורי דאורייתא ולא דרבנן.

ישם צקי שציה"ש כתב ג"כ בעין פירוש זה בשם הרצ הגאון המפורסם מוהר"מ חרל"פ שליט"א וז"ל שם: „דגם לטעם שלא הותחל בכל טפה אינו אלא שבות וק"ל דכיון שהשמן יורד טפה טפה גזרינן שמה יעשה גרם מעשה שתתחיל בשבת — והוא בענין שאמרו קר"פ בירה מפני שמקרב את כצויו ותישנין שמה יעשה כן בשבת. אכן הגאון מוהר"פ פרנק שליט"א השיב ע"ז: דמאי איריא משום שלא הותחל בכל טפה הא אף בהתחל גמי איכא איקורה אם יקרב את השמן לנר כדגזרו שמה יטה, ועוד לשון הירושלמי פ"צ ה"ד הכי דייק דלכאי טעמא הוי איקור מלד עלמו מללל הזכיר דגזרו שמה יגרום להצטרה כדקאמר לאידך טעמא שמה ישבה וכו' משמע דלטעם ראשון אין כאן גזירה אלא דינא תנן, ועוד דצפ"ק ה"ה אמרינן דלה"ט דלא הותחל ה"ה צרחיים אקור מה"ט, ואם נאמר דגם זה מטעם גזירה דחששו שמה יצואו לעשות כן צידים, אי"כ מ"ש מכל הכי דמתיר שם צברייתא פותקין מים לגינה גפרית ומוגמר דלא חששו שמה יצוא לעשות צידים — אמנם נראה לומר דכונת הירושלמי דטעמא משום שלא הותחל היינו דמשום זה אקור מלד שציתת כלים — וצזה נקיים מקלת דצרוי של המה"ה לחלק עפ"י הירושלמי דצגורם מע"ש שגם התחלת המלאכה תתחיל בשבת אקור מדאורייתא נקטינן פלגא צידן דנ"מ זו אינה אלא לענין שציתת כלים דלא אקור אלא צגם התחלת פעולתה הוי ציוס השבת אבל צשהתחילה לעשות פעולתה מצעו"י אין מוזהרין עליה — וממילא לדידן דקו"ל דאין מוזהרין על שציתת כלים לית לן האי חלוקא דירושלמי כלל ואף אם הותחל בשבת גמי שריא בכל ענין עכ"ל.

אמנם לענ"ד נראה דלפירוש זה קשה טובא חדא דאטו שציתת כלים הוא דבר של קצרה והלא לא שייכא כלל גצי כלי קפידא דקרא דלמען ינוח, וע"כ לומר דגזיה"כ הוא מקרא דובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרצות גם שציתת כלים, וא"כ אמאי לא הביאו כלל בירושלמי שום דרשה לרצויי שציתת כלים, ועוד דלפי"ז קשה מלודת חיה ועוף מ"ט שרי צ"ה ואמאי לא פריך התם צגמי כמו צגמי שלנו ולשנויי דמיירי בלחי וקוקרי דלא עבדי מעשה, ועוד נראה דבשלמא רחיים קא עבדי שפיר מעשה משא"כ שפופרת של צילה שמטפטף ממנה שמן מקצבר דלא חשיב כלל כאילו השפופרת קא עבדי מעשה, וא"כ ע"כ לומר

היירושלמי קוצר דהיבא דהמלאכה מתחלת בשבת אקור אף היכי דלא קא עבד מעשה וכמו דקוצר ר' יוסף בגמ' דידן אליבא דר"ש ה"ע קוצר היירושלמי אף אליבא דר"ב, וא"כ קשה מלודת הוה ועוף מ"ט שרי ותו ליכא לשמוי בלחי וקוקרי כיון דהיירושלמי איתו קוצר חילוק זה בין עבד מעשה או לא.

עוד קשה דאי טעמא דאקור משום שציתת כלים הוא ואקור מה"ת, א"כ אמאי הם חזרה היולר מתחילה מותר מפני שהוא כלי אחד והא מ"מ כל

רגע ורגע מעשה ע"י הכלי הדלקה חדשה והרי הוא עובר על שציתת כלים ומאי מהני מאי דהשיב כלי אחד, ורחיטו שצקה"ע נהקשה בזה ונבאר בל"ע, אמנם אי נימא דלא אקור הלא מדרצקן ניהא שפיר דלא גזרו צמחוצר. גם ל"ע קצת דאם נאמר דטעמא דאקור הוא משום שציתת כלים א"כ כד צעי צירושלמי בפ"ג ס"ד מה נפיק מן צינייבון אמאי לא משני דאיכא צינייבו שפופרת של הפקר או של עכו"מ דלטעמא משום דלמא התי לאסתפוקי אקור ולטעמא דשציתת כלים שרי.

ורבד מזה נלעמ"ד דלכאורה דברי היירושלמי הם תמוהים דמאי משני התם דר"ה מוקמי קרא דר"ש דועשית כל מלאכתך בעובדי צידון, ועיין בקה"ע

שפירש דהיינו שלא יעשה מלאכה צידים בשבת, וזה תימא דאמאי לריך קרא להכין ורחיטו צהת"ס למס' שבת שכתב: ואיתא תו צירושלמי צ"ה מאי עבד בקרא

דר"ש העשה כל מלאכתך, היכי דעבד ל"י צידים, ו"ל לפרש דק"ל ליירושלמי דצרייתא דשציתת כלים דכו"ע הוא ונכי היבא דהכלי עשה מלאכה מעלותו אפי'

ע"י מעשה כגון רחיים מותר אבל היכי שאדם עושה מלאכה צידו ע"י כלי של ישראל כגון גוי החולץ בנרגל של ישראל וכדומה מלווה על שציתת כלי ואקור,

וכן הנה דברי רוקח כ' מ"א וק' ש"ד גבי קפינה דמיתו צ"י כ' רמ"ו ותמה עליו ודרישה ירד להליל וחרז בו, ולק"מ דהנטיין צפנים צרוקה יראה שבי להדיא

הטעם מפני שעשה צידים עם כלי אי קפינה של ישראל וילא לו זה היירושלמי הג"ל ולא מליתו ש"ס דידן חולק על זה, והרי קמן דצרוקה כ' מ"א שם מיתו

מהניתן דמלודות הוה ועוף בלודתה ולא מוקי ליה בלחי וקוקרי ומיד ע"י מציא איקור להשחיל כליו לגוי משום שציתת כלים ש"מ לחלק כמ"ל עפ"י היירושלמי

זה צרור בעזה"י, עכ"ל. אלמא גמי היירושלמי לא ק"ל כלל איקור שציתת כלים היכי שהכלי עושה את המלאכה מעצמו, ומהמת כל זה נראה יותר כמו דאמרן

לעיל דמאי דאקור היירושלמי הוא רק מדרצקן, וכדעת הרצבגאון המפורסם מוהר"מ חרל"פ שליט"א שבי דטעמא דאקור הוא משום גזירה דע"ש איתו שבת, דאילו"ה

יקשה קובית בעל שציה"ש מהא דמאחיזין את האור צמחוצר צית המוקד ואע"פ שיש מ"ס הרצב שלא אחזי בזה האור והוא דומה למ"ש שלא הותרה

בכל טפה וטפה, משא"כ אי לא אקור אלא משום גזירה ו"ל דגבי שמן גזרו משא"כ מ"ס דבלא"ה אקורי משום מוקצה ולכך לא גזרו. ומאי דתמיכה

לן לעיל על הר"ף והרמז"ס ועוד מגדולי הפוסקים דאמאי לא הזכירו כלל

דטעמא דנתינת מים לתוך הכלי חקור צע"ש הוא משום גזירה אטו שבת, בגיד לי הרב הגאון ה"ל ד"ל דצאנת סצורי לכו טעם אחר דטעמא דחקור הוא משום גזירת הרואים, וכיון שכע"ז מצוי צע"ש כמה פעמים לכן לא הזכירו אותה להדיא.

ועל שלש התמיהות של הגר"פ שליט"א י"ל להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. מה שתמה דאף בזה הלשון איכא נמי איסור אם יקרב את השמן אל הכר, נראה דלא גזרו כי אם היכי דהשמן צדיל מגוף הפתילה דאז חיישינן שפיר שמא יצוא לעשות כן גם בשבת וכן ברחיים של מים נמי חיישינן כיון שהוא רק גורם שהענבה המלאכה מעלמה וכדעת הג"א צכ' ר"צ, משא"כ קירוב גמור הא ידעי שפיר כו"ע דחקור ולא חיישינן כלל. ומה שתמה עוד דלפי"ז אמאי לא הזכירו כלל גזירה זו בירושלמי ולכך משמע ליה דדינא חנן ולא גזירה, נראה דאי משום הא לאו תיובתא דהא חזינן נמי בגמ' שלנו וכן בירושלמי קו"פ כירה צהא דאין נתינת מים לתוך הכלי צע"ש דטעמא דחקור הוא משום גזירה ע"ש אטו שבת ואפ"ה לא נזכר כלל גזירה זו בגמ', ואולי הוה חלל דבר זה פשוט, ועוד צו שלישיה שתמה דא"כ צפתיקת מים לגינה ובגפרית ומוגמר גמור נמי שמא יצוא לעשות כן בשבת, נראה נמי דצהא לא טעי חתנאי כלל משא"כ רחיים של מים שהמלאכה נעשית מעלמה או הוקפת שמן לשפופרת של צינא צהא איכא למיטעי דשמא לא יתלו שהחיתר הוא נחמית דקא עבד לכו מצט"י חלל יחצבו דאף בשבת עלמו חשיב רק גרמא ולכן גזרו צהא איסור.

ומיהו עכ"פ לכאורה תימה גדול הוא לומר דהדלקת כל טפה וטפה שצשפופרת חשובה הדלקה חדשה ואפ"ה אי מוקיף צה שמן בשבת חייב משום מצט"י כיון דרק גורם הוא לפעולת ההדלקה של אח"כ וא"כ מ"ש ממחילת מים דדעת בירושלמי הוא דהשיב רק גרמא, אמנם עפ"י דצרינו דלעול דצכה"ג שמחילת המים מתחלת מיד להתקרב אל השמן חשיב קירוב כצוי ואקור ה"י כאן השמן המוקף בשבת מתערב מיד בתוך השמן הקודם ומטפף לתוך הכר, ודו"ק.

נחזור לענינו דעכ"פ כיון דנתחאר דנעילה הצורג בשבת חקור משום מכזה או מצט"י, נראה דיש לאקור את הערכהו גם צערב שבת. ולכאורה ה"י נראה לומר דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, ואפשר דדוקא צמים הוא דחקור משום דאי שרית ליה אתו למיעבד אף בשבת משום דצצוי זה מצוי ומזומן לו תמיד ולא מיחזי כמלאכה וגם רואה הוא צצצוי זה כדי שהנילוות הנוטפות מן השלהבת לא ישרפו מה שמחתיבין, משא"כ צי"ד דאין לנו לחדש גזירה מעלמנו למיחש שמא יצוא לעשות כן גם בשבת, וכע"ז כתב הרשב"א קו"פ כירה דנתינת מים לתוך הכר עלמו שרי משום דצהא ליכא למיגזר שמא

יעשה בן אף בשבת משום דמחבר זכירי דהו' חנני עייש"ס וכו' כאן, חנני נראה דכיון דלא מחבר כלל בין הפוסקים חילוק זה בין מים לדבר אחר אין לנו לעשות חילוק זה מעצמנו וכולהו חדא גזירה, וגם טעם זה של הרשב"א ז"ל לא הוצא כלל בפוסקים אלא כתבו כלם טעמים אחרים. חנני נראה דגבי נ"ד באלקטריא יש לדון דאפשר דלא שייכא ציה כצוי דאורייתא מפני שאינו נעשה פחם והשיב רק בגהלת של מחבת, ולא מליין דגזרו חכמים ט"ס אטו שבת כי אם כצוי גמור ולא בגהלת של מחבת.

יסוד דין זה דלא שייכא כצוי במחבת הוא בגמ' שבת דף נ"ב ע"א וצדק קל"ד ע"א ח"ל רש"י שם: בגהלת של עץ אקור דשייך בה כצוי לפי טעושה פחם, גהלת של מחבת לא שייך בה כצוי דאינו נעשה פחם עכ"ל, ונראה דאף לרי' יבודה דמחייב אף במשאל"ג ומחייב גמי אף במכבה מפני שהוא חס על הנר או על השמן, מ"מ היינו דוקא היכא דעכ"פ נעשה פחם ולכך חייב אף אם אינו מתכוון לתועלת זה אלא לתועלת אחר, משא"כ אם לא נעשה פחם כלל צהא כו"ע מודי דלא חשיב כלל מלאכה, ולפי"ז נראה דהמכבה את השמן או הנפט שהם דולקים צלי שום פתילה פטור כיון דלא שייכא דהו' כלל עשית פחם, חנני חייב גדול הוא לומר בן דהא חמירין המקשה מן השמן שגזר חייב משום מכבה וכתבו ע"ז החוק' במס' צילה דף כ"ג. דטעם הוא מפני שעי' מיעוט השמן מתרחקת הפתילה מן השמן ועי"ז הוא מכבה קלת את אור הנר*, והנה זה ידאי דאף שהוא מכבה את האור מ"מ לא חשיב עדיין פחם, ועי"ס דחייב כצוי גמור אף אם אינו עושה פחם, ואין לומר דחשיב כשיעשה פחם מפני שהוא גורם שיעשה פחם שעה אחת קודם, כמו במגיס את הקדרה שעל האור דחייב משום מצל מפני שהוא ממכר יותר את ציטלה וכו' כאן, דההנה לדעת הרא"ש דטעמא דחשיב כצוי הוא מפני שהשמן והפתילה הנוצרים כגוף אחד ניהא, אבל לדעת החוק' שם לא חשיב משום כך עושה פחם ממש כי אם גרמא, וא"כ אמאי חייב משום מכבה דמשמע דחייב גמור הוא. [ומיב' לעי"ן דהא מלאכה שאל"ג היא ואף לרי' יבודה דמחייב במשאל"ג מ"מ ל"ע לדעת המאורי בצילה דף ו' ע"א שכתב: „ואפי' לרי' יבודה דגבי שבת קאמר דמשאל"ג חייב פלוס ציו"ט מיהא שרי", ונראה דכיון דעכ"פ חשיב מלאכה שייכא שפיר למימר חייב משום מכבה דרצון, משא"כ גהלת של מחבת דלא שייכא ציה כצוי כלל ולא אקור אלא משום דמחלף צל ע"ן צהא נראה ודאי דלא שייך כלל לומר חייב משום מכבה ועוד דמשמע צקו"פ כורס דכצוי נילולית חשיב כצוי גמור מה"ט ואמאי והלא שלכבה לית ציה ממש ואין כאן עשית פחם, ולא דמי כלל לכצוי שבמשכן ובדומה,** ועוד דלפי"ז שריפת צגדים ובדומה שנושים אפר ולא פחם לישתרי מה"ט לכבותם ובגמ' משמע דכצוי טלית שחזו בו האור אקור מה"ט.

* וכתב שם הפנ"י „דמה שמכבה אורו הוא כיבוי גמור“, ועיין בכת"ס חאו"ח סי' נ"ה שפירש באופן אחר.

** עיין הערות בסוף הספר.

ורבן

נראה דכוונת רש"י הוא כמו שפרשו הפוסקים מפני שגחלת של מתכת אינו שורף פי' שאיננו כלה מחמת האור, וז"ל הרב ז"ל בשו"ע שלו סי' תקי"ה ה"ח: אבל מותר לכבות בתוך החרדל גחלת של מתכת או אבן ניקוקת לפי שאין שייך כבוי במתכת שאף אם לא יכבדו לא ישרף ולא יעשה פחם ואף בשבת אין איסור לכבותו אלא מדברי קופרים עכ"ל, ועי' במג"א קו"ס של"ד, וכן כתב הלבוש בסמן תקי"ה דבמתכת אין צו משום כבוי דכל דבר שאינו שורף ואינו נעשה פחם וחוזר לכמות שהיה קודם הסקתו אין שייך צו כבוי עכ"ל, ואף דמלשון רש"י ז"ל לא משמע כן מ"מ צע"כ ז"ל לדחוק ולפרש כן, ולפי"ז גחלת של מתכת דלית צוה משום כבוי מה"ט היינו דוקא מפני שאין שלהבת קשורה בו אבל אם היה צו שלהבת היה חייב משום כבוי כיון דמכבה את השלהבת ללא גרע מנילוות.

ורפי"ז

נ"ל ודאי דכבוי הפרימו"ס בשבת או ציו"ט אסור מן התורה משום דכיון דלית צוה שלהבת וגם הגפט אשר זה כלה מחמת הלהב לכן חשיב מכבה גמור, ולא כתבתי דבר זה אלא מפני שראיתי לבעמח"ס ישיביל עבדי שכתב בח"צ סמן יוד בלשון של ודאות דכבוי הפרימו"ס של נפט לא עבר דאורייתא משום דדמי לגחלת של מתכת משום דלא שייכא צוה פחם, ולענ"ד ה"י נראה ודאי שאינו כן, וכן ראיתי בשו"ט בית ילחק בחלק יו"ד סי' ק"ב שכתב: ואף דמכבה גחלת של מתכת פטור זה דוקא גחלת של מתכת שאינו שורף אבל שלהבת עלקטרית שהוא שורף חייב משום כבוי בשבת.

אמנה

שוב ראיתי בשו"ט בית ילחק הו"ד ח"צ סי' ל"א שכתב: "אמנם אחר שהולאתי ספרי לאור עלה בדעתי דו"ל שאינו חייב משום מכבה — דכיון דלא משכחת צוה כבוי לעשות פחמין ע"כ לד"ה פטור — אמנם אני במקומי עומד דיש צו איסור תורה — משום דבשלהבת ואור גמור כמו נידון דידן גב לש"ס דידן חייב וכוונת רש"י שבת כיון דלית ליה פחם אינו שורף ופה ללא נתעבל שום דבר משא"כ בגרות מלאכותי כו"ד נראה דאין להקל בהשם איסור דאורייתא אף ע"י נכרי", אך לבסוף הוא חוזר ומסתפק שוב כיון דמ"מ לא דמי לכבוי שצמשכן שהיה כדי לעשות פחמים עיי"ש"ה. וכן מלאתי ציראים שכתב: "כבוי גחלת של עץ מדאורייתא וכבוי גחלת של מתכת מדרבנן דמלאכת כבוי ממלאכת המשכן גמר לה והיא לא היתה אלא בגחלת של עץ צלופח זהב ובסוף ונחשת כדון כל לורפים שמשתמשים בגחלי עץ לכבותה ושל מתכת לא מלינו צמשכן שאין דין לורפים להשתמש בגחלי מתכת" עכ"ל.

ועפי"ז לכאורה ל"ע דהנה בחוק' שבת דף ל"ד ע"א כתב: "שצמשכן לא היה כבוי אלא לעשות פחמין ככבוי זה ומתקנין ע"י כבוי זה שיכו ראויין למלאכת הלורפין, וכבוי כדי שלא יקדיחו הסממנין לא היה צמשכן כי זכורים

היו שלא להרבות אב ויתר מדוי, וא"כ לכאורה נראה דלפיו לריבוי חנו
לומר דלא חביב כצוי כי אם הדלוק עליו ואח"כ הוא מכסה אותם דלא דמי
שפיר לכצוי שבמשכן שהיה עושה פהם, משא"כ אם בלח"ה כבר היה פהם
א"כ נמצא שבצויו אינו עושה פהם ולא דמי למלכת המשכן, אמנם נראה כיון
דעכ"פ קודם הכצוי הוא חביב אב ולא פהם מיקרי שפיר עושה פהם ואין
שום חילוק בין היו פהמים קודם שהדלקו או לא כיון דעכ"פ עבשו בשעת
הכצוי הוא עושה פהם.

אבר עכ"פ דבר זה נראה דאי דלאו דוקא מתבת אלא כל דבר שאינו עושה
פהם לא דמי למלכת המשכן ולא חביב כצוי, וא"כ תמיהני טובה על
הגאון הג' בעל שו"ת צית ילהק שכתב שם במפתחות: "כעת נודע לי בצירור
שגם בגליהליכט רק כבר נדדו יב חוט ממתכת אצל צאמלע במקום הדולק
עושים חוטין מצאמבוס שהוא מין למח או מחוטי נמר גפן מוטבל בחומץ גפרית
וא"כ גם בגליהליכט יב משום כצוי דאורייתא" עכ"ל, והוא תימיה דמי"מ
כיון שבשריפתם אינם גשים פהמים אלא אפר א"כ כך לי מתבת או צאמבוס,
גם ל"ע מכל מה שהכחנו לעיל ול"ע. וא"כ לכאורה מקצצר לומר דכיון דלא
חביב כצוי גמור אין לנו להסתפק כלל בענין הערכת שטון צע"ש כדי לכבות
בשבת, ואף בשבת עלמו אפשר דקול ושרי חף לכחילת* כיון דלא חביב כ"כ
כצוי גמור, אמנם ל"ע דהא גם בצצוי נולדות אינו עושה פהם וא"כ כמו
דגזרו התם ה"י און, ואולי יש לחלק ול"ע. ומיהו צ"ד כבר נתבאר לעיל
בפרק ז' שבמנהגת ליצן שלנו אין זהם כי אם חוט מלוזן בלי כל תוספת
של בלהבת ומזה צא האור המצוקב, וא"כ נראה ודאי דחביב רק כגחלת של
מתכת ולא איקור לכבותו אלא מדרבנן.

אבן כל זה הוא רק לענין כצוי אצל בגודס שידלק בשבת ל"ע, ולכאורה
נראה כיון דרק גזירת הכמים היא גזירה זו דע"ש חנו שבת א"כ י"ל
דלא גזרו כי אם גבי כצוי משום דאדם חס על ממנו ולכן הויבין שפיר שמה
יבוא לכבות גם בשבת משא"כ בהצטרה אפשר דצ"ה לא גזרו כלל. אמנם נראה
כיון דצירועלמי מלוקן גזירה זו גם צטריה ובהצטרה א"כ מולן לעשות
מהלוקת זו ולומר דגמי דידן פליג על הירושלמי גם צהא, וגם מדברי התוס'
קו"פ כיר שחמכו שם דאמאי לא גזרו איקור גם על שריית דיו וקממנים
ופריקת מלוד משמע נמי דלא ק"ל כלל חילוק זה, ולפיו כיון דנתבאר דגזירה
זו דע"ש חנו שבת היא לאו דוקא גבי כצוי אלא ה"ה בהצטרה, א"כ יש
לנו לצר בהצטרה זו של מנורית ליצן אי אית צה איקור מצטיר דאורייתא
אי לא.

ולכאורה נראה דמתכת כיון דלית צה כצוי לית צה נמי הצטרה, אך אי
אפשר לומר כן דהא הדלקת גדים וצגדים וכדומה דלא משכחת

זכו כלל עשית פחם ואפי"ה המדליק חייב משום מצעיר, וגם בל"ה פשוט הוא דלא תלו כלל אהדדי דשאני כזוי דלא היה צומשכן כי אם כדי לעשות פחם משא"כ הצערה הלא היתה רק כדי לבשל, וא"כ כך לי אם הוא דצר שנעשה פחם או לא, וא"כ לפי"ז נראה דמתכת אף דלית בה כזוי דאורייתא מ"מ שייכת בה שפיר איקור הצערה. אמנם פסק הרמב"ם בפיו"צ מה"ש ה"א "המחמם את הצרזל כדי לרפדו צמים הרי זה תולדת מצעיר וחייב", ובהשגות הראצ"ד כתב: "ולמה לא משום מצשל כגון קיתח לאתונא דמרפא רפי והדר קמיו" ועיי"ש צמ"מ ובלח"מ דמפרשי בדעת ה"הצ"ד דקוצר דאינו חייב אלא משום מצשל בלבד, וכן כתב היראים: "וכאשר פירשתי למעלה שאין כזוי אלא בשל עץ כך אין הצערה אלא בשל עץ", וא"כ לכאורה נראה דל"מ לדעת הראצ"ד והיראים ודאי דליתא הכא כלל דין הצערה אלא אף לדעת הרמב"ם ממי י"ל דלא מחייב כי אם צמתכון כדי לרפד משא"כ צנ"ד דלית ביה צרוף כלל.

אמנם נראה דהנה עוד כתב שם הרמב"ם בה"צ: "אבל הנוכזה גחלת של מתכת פטור ואם נתכוין לרפד חייב שכן לוטשי הצרזל עושים מחמם את הצרזל עד שיעשה גחלת ומכבים אותו צמים כדי לחקמו וזהו לרפד שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" ועיי"ש בהשגות ובלח"מ שכתב ע"ז דמלאכת הלידוף אינה צומשכן וכיון דאינה צומשכן אין ל"ל למילף לה גזום מקום, ומ"מ קוצר הרמב"ם דכיון שלוטשי צרזל עושים כן חשיב גמי מכבה עיי"ש, וא"כ ל"ע דאם נאמר דלא חשיב מצעיר כי אם כדי לרפד א"כ גם על תולדת מצעיר היה לריך הרמב"ם לומר מפני שכן לוטשי הצרזל עושים, א"י דלא צעוקן כלל להאי טעמא כי אם גבי כזוי ולא בהצערה דלא מתקין כלל צין גחלת של עץ למתכת, והא דמלריך דוקא כדי לרפד צמים היינו לאפוקי חמום שלא ללורך דחשיב רק מקלקל, וא"כ צנ"ד שהדלקת החוט היא להנאת אורה חשיב שפיר מצעיר גמור, אבל קלת דוחק הוא דאי כונת הרמב"ם היא רק לאפוקי שלא ללורך כלל ה"י לריך לכתוב המחמם את הצרזל ואינו תועלת ואמאי מלריך דוקא כדי לרפד ול"ע.

עוד י"ל דלכאורה ל"ע אמאי חייב על הצערת אוכלין ובדומה והלא לא היתה כלל הצערת אוכלין צומשכן, וע"כ ל"ל משום דאין קצרה לחלק צין הצערת עלים ושמן או אוכלין כיון דעב"פ אפשר לבשל ע"י הצערה זו, אבל מדיין יש להסתפק אם היתה הצערה צומשכן כדי להאיר או לא, ואם נאמר דלא ל"ע לדעת ר"ש דפוטר במכבה את הכר מפני שהוא מתירא וכו' ועייין בתוס' שבת דף ל"ד ע"א שכתבו הטעם משום דכזוי צומשכן לא היה כי אם כדי לעשות פחם וא"כ המדליק נר בשבת אמאי חייב והא לא דמי להצערה שצומשכן שהיתה כדי לבשל ולא להאיר, וע"כ לומר או דגם להאיר היתה צומשכן או משום דאין

שום קצרה לחלק בכך, וא"כ י"ל דו"ל דלא חשיב מצעיר כי אם צכה"ג שאפשר
לאפות ולבשל באש או ליבנות מאורו וחומו משא"כ חמום צרזל שהוא רק כדי
לרכך אותו וזהו קוצר הראצ"ד דלא חשיב כלל מצעיר אלא צישול והרמז"ס
קוצר דמ"מ כיון שכן עושין לוטשי הצרזל חשיב נמי תולדות מצעיר ומכנה
צכה"ג שהוא עובד כדי ללרף, משא"כ צמחמם צרזל כדי להאיר שפיר י"ל דלכר"ע
חשיב מצעיר גמור והיינו לאו דלא תצערו אש האמור בתורה, וא"כ לפי"ז
צכה"ג דמ"ד חשיב מצעיר גמור לכר"ע.

ומיהו עדיין י"ל מלד הקצרה דלא חשיב מצעיר כי אם צכה"ג שיש כאן
דבר שהוא כלה ונשרף מחמת האש דלא ית לקרותו צלשון מצעיר כמו
כי יצטרף אש שדה או כרם, משא"כ כאן שאין החוט כלה כלל מחמת האור לא
חשיב מצעיר, ואין שום חילוק בין אש החוט הוא מתכות, או של למד גפן כיון
דעכ"פ עינינו רואות שאיננו כלה ונשרף, וכן ראיתי קצרה זו צירחון קול תורה
שנה ג. תוצרת ט' צבס קונטרס הצרזל לקצר של הגאון ר' יהושע מקוטנא
ז"ל. חמום נלעמ"ד דאי אפשר לנו לחדש דרשה כזו מעלמנו ועיין בקפרי הכללים
שהציאו נכמה פוסקים דאין לנו לדרוש כלל קראי מעלמנו ואף על הרמז"ן
צפרי תלם צפקוק לא יוכל לצבר תורה עליו צחי הגרשוני וכתב דאין לנו לצדות
דרושים מעלמנו, וגם נראה כיון דעכ"פ חוט זה אש"פ שהוא אינו כלה מ"מ
כיון שכמו שהוא יכול הוא לכלות ולשרוף דברים אחרים חשיב שפיר הצערת
אש, ואף צשעה שהוא בתוך הזבוכית שהיא ריקה מחומלן אינו מצעיר מ"מ
כיון שכמו שהוא עכשו יכול הוא לצבר אש רק יוליאנו לחון חשיב שפיר
הצערת אש, וגם נודע לי מנאחד המומחים כי אם יגע אדם צחוט זה של
נמורה מאירה אף אם לא יכניס ע"י זה חומלן יכיר ויוכל גם להמית את
צפרו בכך. ואף דעכ"פ לא דמי להצעת אש צצמשכן מ"מ נראה דאין לחלק
בכך משום דגם צמשכן לא היתה כונתה כי אם לציטול הקממנים ולא לכלות
את העצים ולכן חל שפיר שם מצעיר אף צכה"ג שאינו כלה, ולא דמי לצבוי
דשם היתה עיקר כונתה כדי לעשות פהם משא"כ צבוי מתכת.

ועוד נראה דאילת"ה קשה איך חשיב הרמז"ס חמום צרזל כדי ללרף תולדת
מצעיר והלא הוא אינו כלה וא"כ לא חל עליו כלל שם מצעיר, ואין לומר
דשאי ליצון צרזל שהוא כלה מעט מחמת האור כיון שהוא קשור עם יקוד
החמולי, הלא דמ"מ חמום קל אינו מכלה אותו כלל אלא אדרבה צשעה שהוא
הם הוא מתנפה קלה מחמת החום, ועוד דלדעת הלבוש והמג"א והגר"ז שכתבו
דטעמא דלא מחייב משום מכנה צמתכת הוא משום דלא חשיב צבוי כי אם
כשהוא מונע בכך מכליון מחמת שריפה משא"כ מתכת שצלא"ה אינו כלה חלמא
דחמום צרזל אינו כלה מחמת חום עלמנו וא"כ כיון דהוא עלמנו אינו כלה
מחמת חום שלו א"כ גם על אש זה לא חל שם מצעיר ולא דמי כלל לאש

שצמסכן, איז דאין לחלק צבך או משום דמ"מ כיון דכן הוא דרך הלויפין חשיב שפיר מצעיר כמו גבי כצוי א"כ כ"ש כאן שכן הוא דרך כל העולם להדליק חוט זה להאיר נראה דאפשר דגם הראצ"ד ז"ל מודה דצ"ד חשיב מצעיר גמור ולי"ע.

ומ"מ נראה כיון דעכ"פ לא דמי להצטער שצמסכן שהיו זה שני דברים, הדלקת אש, וגם כלוי דבר הנשרף, לכן חלק הרמב"ם דין הצטער לשתיים, והוא דהצטער דאית זה נמי כליון חשיב מצעיר עלמנו צין לבשל או להתחמם או להאיר, משא"כ חמום צחל דאין צו כי אם הדלקה אחד חשיב רק תולדת מצעיר. וכע"ז אמר מורי שליט"א באחד משיעוריו צבי מדרשא ליישב שעת הרמב"ם צענין מלאכת צונה ותלדותיה, והוא דרצנו קוצר דצונה גמור שהוא אב היינו דוקא היכי דאית ציה שני דברים חדא שהוא לוקח דברים גפרדים ומדצקם ועושה מהם גוף אחד, ועוד שהוא עושה אהל, משא"כ אם הוא עושה רק אחד מהם חשיב רק תולדה ולא אב, ובזה הטלה ישוץ מקפיק לכל התמיוכות והדקדוקים צדעת רצנו צענין צנין בכלים, והוא דקוצר דהא דאין צנין בכלים היינו דוקא בכלים רפויים דלית צבו כלל לא עשית אהל וגם אינם חסוצים כגוף אחד, משא"כ עושה כלי שאינו רפוי או אפי' מנפה בכלי זכוכית חשיב שפיר תולדת צונה כיון שהוא מקצץ חלק אל חלק ועושה גוף אחד וק"י הוא ממוגז דחשיב משום כך צונה וכ"ש כאן שהוא עושה דבר המתקים, ודו"ק.

ורבאורה נראה דלפ"ז אקור להעריך את השעון צע"ש כדי להדליק צצת אף צשעה שהמנורה דולקת בצר, ואף דלכאורה דומה קלת נדון זה למ"ש הר"מ צק"ה רס"ה לענין גרם כצוי צסם האו"ז דנתינת מים לתוך הכלי צע"ש קודם הדלקת השמן שרי, מ"מ נראה דלא דמי כלל גרם כצוי קודם הדלקה לגרם הדלקה קודם הכצוי כמוצן להמעין, ועוד דהכא הלא עכ"פ אקור צצת לענין את הצורג גם צשעה שהוא דולק כיון שאז יעשה פעולת כצוי ואקור משום קירוצ כצוי, ואף דלענין כצוי גחלת של מחבת לא גזרינן גזירה זו דע"ש אטו שצת מ"מ לא יהוי תקנה צבך, ועוד דאף לענין כצוי עלמנו כתב המג"א צקו"ס רס"ה דכיון שהשמיטו הרמ"א בהגהותיו ש"מ דלא ק"ל הכי עייש"ה ודו"ק.

אמנם נראה לי דלכך נהגו צו היתר משום ד"ל דלא גזרו איקור צנתינת מים לתוך הכלי צע"ש אטו שצת כי אם משום דלא מיוכר כלל דמה שהוא עושה כן צע"ש הוא משום דצצת אקור, אלא אמרינן דלכך הוא נותן את המים עכשו מפני שהוא חס שלא ישרף שום דבר מחמת הנילוות ולכן חיישינן שפיר שמה יצא לעשות כן גם צצת, משא"כ צי"ד דזה עלמנו מה שהוא עושה כן צע"ש מיוכר דצצת עלמנו אקור לעשות כן ממילא אין כאן שום חשש. עוד נראה דלפי מה שנוכחים כדעת הרמ"א דלא שרי גרם מלאכה כי אם

במקום פקודא, נראה ד"ל דבשלמא בגרס כצוי חיישינן שפיר שמה מהמת איזה פקודא יצוא לצבות גם בשבת לפי מה שהוא טועה וקוצר דנתינת מים לתוך הכלי לא חשיב כי אם גרמא ולא קירוב כצוי ממש משא"כ לענין הדלקה ולא מבכחת ציה כלל מקום פקודא ליכא למיתש כלל ויש לחלק, ול"ע. ואפשר נמי דלולאות הנוטפות מן השלכבת חשיב שפיר מקום פקודא מפני שהן שורפין כל מה שתחתיהן.

ברם י"ל קלת הומרא צ"ד לענין גרס הבצרה דהנה צטואו"ח ק' רמ"ו ובק' רמ"צ פסק: „דקו"ל שציתת כלים לאו דאורייתא" וכתב ע"ז הב"י: „ומ"ש דקו"ל שציתת כלים לאו דאורייתא אינו מדויק דאפי' איקורא דרבנן ליכא דהא לבתחלה שרי, אלא דנקט קירכא דלישנא דגמ' למאי דכור ק"ד דב"ה אית להו שציתת כלים דאורייתא", ועיי"ש צב"ח שמיישב לשון זה, אבל עכ"פ לענין כך שניהם שוים הם דשציתת כלים לא אקור כלל אפי' מדרבנן אף צב"ה"ג דקא עביד הכלי מעשה.

אולם צק' רמ"ו כתב הב"י: ומעתה אל תטעה צמה שכתב בהגהות מרדכי וכן מ"ש הרוקח צקמן ד"ש ואם יש ליכודי קפינה אינו יכול להשכירה לעכו"ם להוליכה צמים בשבת או ציו"ט ואם יעשה כן מחלל שבת וצ"ט עכ"ל, על כרחין כצ"ש אתי דחילו לצ"ה הא אמרינן דאין אדם מלווה על שציתת כליו עכ"ל הב"י, אכן הצ"ח תמה על זה דאיך אפשר שיכתוב הרוקח פסקיו אליבא דצ"ש כיון דאין הלכה כמותם, ועיי"ש"ה שהאריך לבאר את דעת הרוקח וז"ל שם צקו"ס דבריו: „ולענין הלכה אע"פ דמשמע מדעת רוב פוסקים דשציתת כלים שרי אפילו בכלים דקא עביד מעשה היינו שלא להורות איקור לאחרים כנגד רוב פוסקים אבל כל ירא שמים יחמיר לעצמו כמו שפסק הרוקח דפשטא דקוגיא משמע כדבריו כדפרישית" עכ"ל. ועיין בראש יוסף למק' שבת שכתב דנראה לו דגם הראצ"ד אזול בשעת המרדכי והרוקח דאף צ"ה מודו בשציתת כלים דקא עביד מעשה, וקוצר נמי דיש לפרש כן גם דעת הטור כיון דמשמע מלשון הטור דאיקור דרבנן מיהו איכא עיי"ש, ועיין צק' אליהו רצ"ה צק' רמ"ו דמשמע ליה דגם הרא"ש מחמיר בשציתת כלים וכתב שם שכן הוא דעת הרמב"ן עיי"ש"ה, אבל עכ"פ רוב הפוסקים האחרונים הביאו להלכה הומרא זו של הצ"ח שהחמיר לכל ירא שמים, ולכן נראה דלענין כצוי כיון דלדעת רוב הפוסקים קו"ל כר"ש דמשא"ל"ג פטור נראה דאין להחמיר כולי האי משום דכיון דאי עביד ליה איכו לא עבר כלל דאורייתא מקחצר דאף צ"ש ליה להו צב"ה"ג איקור שציתת כלים מה"ת ובפרט לענין נ"ד דחשיב רק גחלת של מתכת. משא"כ לענין גרס הבצרה נכון להחמיר ולהפקיר את השעון בהפקר גמור צע"ש היכי דאיכא בעלים ידועים. ואף ללא מלינן צגמ' דקמכו רבנן אעפ"ה דאפקירי אפקיריכו כי אם צב"ה"ג דהכלי לא קא עביד מעשה משא"כ הכא, וגם מורי הגאון הג'

רא"ז מללר שליט"א העיר לי עפ"י דברי החוק' שם צמק' שצת שכתבו דאע"ג
 דצעינן הפקר צפני שלשה מ"מ הכא לא צעינן משום דמקתמא מפקיר להו, וא"כ
 הכא דאין זה דין מוסקם ורק הצ"ח הוא דמחמיר בזה ודאי ללא אמרינן צכ"ג
 דמקתמא מפקיר ליה, מ"מ נלענ"ד דאם יפקירנו מפורש קני גס צפני אחד כיון
 דעכ"פ ילא בזה מידי ספק איקור דאורייתא, וצפרט לפי מה שהצאנו לעיל
 דהחת"ס מפרש כונה אחרת צדעת הרוקח, ולקמן נבאר צע"ה יותר.
והנה צדון זה של גרס כצוי והצטרה צט"ש ע"י שני מעורר דצרו צו הרבה
 מגדולי האחרונים, ועיין צשו"ת מהר"ם שי"ק חאו"ח סי' קנ"ז וצשו"מ
 מהדו"ת ח"א סי"ה, ועיין צק' ארחות חיים שנגליין לעוד כמה אחרונים שהאריכו
 בזה וכלם הכריעו להיתר לצד מצעל שו"ת בן יהודה שכתב צק' קנ"א דאיסור
 גמור הוא, אכן המעיין היטב צדצרו יראה דאין שום הברה לכל דצרו, ועל
 דצרי הגאון הג' צעל מח"ה ז"ל יפה השיג עליו צעל צצוה"ש, ופשוט הוא
 דאין לחוש כלל לדצרו צענין זה שהוא נגד כל גדולי הפוסקים וכמו שנתבאר
 לעיל, אבל עכ"פ קצת פלא הוא על כל אלו הגדולים שלא הזכירו כלל חומרא
 זו של הצ"ח שהחמיר לכל ירא שמים, ואף אם דעתם נוטה לדעת החת"ס
 שמפרש כונה אחרת צדצרי הרוקח אבל עכ"פ היה להם להזכיר את דצרו בזה,
 ולכן נלענ"ד דירא שמים הרולה ללא מכל ספק וחושש גס לדעת הצ"ח נכון
 שיפקיר את השעון ולא יעצור כלל על ספק איקור שציתת כלים ודו"ק.

